

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KÜRESEL ÖLÇEKLİ KONULARIN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA
YANSIMALARININ İNCELENMESİ**

Abdullah UÇAR
ORCID: 0000-0002-2749-7462

Danışman
Doç. Dr. İlker DERE
ORCID: 0000-0003-0993-7812

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Son yıllarda hayatımızın sosyal, ekonomik, kültürel, sağlık gibi birçok farklı alanlarını hızlı bir şekilde etkileyen küreselleşme, artık kabul edilen veya karşı durulan bir olgu olmaktan çıkmıştır. Özellikle son yıllardaki teknolojik ilerleme ve gelişmeler küreselleşmeyi çok hızlı ve etkin kılmıştır. Dünyayı kasıp kavuran covid-19 salgını insanlar için küreselleşmenin acı bir tecrübesi olmuştur. Bu salgın dünyanın adeta küresel bir köy haline geldiğinin en büyük kanıtı olmuştur.

Günümüzde küreselleşme olgusu hala tartışılmaktadır. Bu tartışmalar, Türkiye’de küreselleşmeyi çocuklara açıklayıp, anlatacak, küreselleşmenin olası etkilerine karşı hazırlayacak mihver derslerin başında gelen sosyal bilgiler ders kitaplarında küreselleşmenin yansımalarının nasıl ele alındığını araştırma fikrini doğurmuştur. Bu fikir çerçevesinde ilkokul (4.sınıf) ve ortaokul (5-7. sınıflar) sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Yapılan çalışmada küresel konuların sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur.

Tez çalışması sürecinde bilgisi, tecrübesi ve kararlılığıyla yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen, tez konumun belirlenmesinde, yazımında emek veren ve zaman ayıran değerli danışman hocam Doç. Dr. İlker DERE’ye, üniversite hayatımın en başından itibaren her zaman yanımda olan, bilgi ve tecrübesi ile yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Cemal GÜVEN’e ve tezi okuyarak bilgileriyle katkı sağlayan Doç. Dr. Turgay ÖNTAŞ’a teşekkür ederim. Öte yandan bu süreçte ve tüm hayatım boyunca zorluklar karşısında her daim yanımda olan, beni destekleyen, iyi, erdemli ve ahlaklı bir insan olmamın gerekliliğini ve hayattaki başarıların sonradan kazanılacağını öğreten, her dönemde bana sonsuz güvenen, desteğini ve karşılıksız sevgisini en derinlerden hissettiğim merhum annem Ayşe UÇAR’a sonsuz teşekkürü bir borç biliyor ve yapmış olduğum çalışmamı ithaf ediyorum.

Abdullah UÇAR

Haziran 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.1.1 Küreselleşmenin ekonomik boyutu	3
1.1.2 Küreselleşmenin siyasal-güvenlik boyutu.....	4
1.1.3 Küreselleşmenin teknolojik boyutu.....	5
1.1.4 Küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutu	6
1.1.5 Küreselleşmenin spor organizasyonları boyutu	8
1.1.6 Küreselleşmenin eğitim boyutu.....	9
1.1.7 Sosyal bilgiler ve küreselleşme	12
1.2. Araştırmanın Amacı	16
1.3. Araştırmanın Önemi	17
1.4. Sayıtlar	17
1.5. Sınırlılıklar	18
1.6. Tanımlar	18
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	20
2.1. Küreselleşme Olgusunu İnceleyen Çalışmalar.....	20
2.2. Küreselleşme ve Ekonomi İlişkisini İnceleyen Çalışmalar.....	21
2.3. Küreselleşme ve Egemenlik İlişkisini İnceleyen Çalışmalar	22
2.4. Küreselleşme ve Teknoloji İlişkisini İnceleyen Çalışmalar	23
2.5. Küreselleşme ve Sosyo-Kültürel Yapı İlişkisini İnceleyen Çalışmalar	24
2.6. Küreselleşme ve Spor Organizasyonları İlişkisini İnceleyen Çalışmalar	25
2.7. Küreselleşme ve Eğitim İlişkisini İnceleyen Çalışmalar.....	26
2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Dersi Programı ve Ders Kitaplarındaki Farklı Konu Başlıklarını İnceleyen Çalışmalar	26
2.9. Küreselleşme ve Sosyal Bilgiler İlişkisinin İnceleyen Çalışmalar.....	28
3. YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Veri Kaynakları	31
3.3. Veri Toplama Teknikleri	32

3.3.1. Dokümanlara ulaşma ve orijinalliğini gözden geçirme	32
3.3.2 Dokümanları anlama.....	32
3.4. Verilerin Toplanması.....	33
3.5. Verilerin Çözümlemesi	33
4. BULGULAR	35
4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular.....	35
4.1.1. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı	35
4.1.2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı	38
4.1.3. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı	39
4.1.4. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı	41
4.1.5. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı	45
4.1.6. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı	47
4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular.....	52
4.2.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı	52
4.2.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanı	54
4.2.3. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı	56
4.2.4. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı	58
4.2.5. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı	61
4.2.6. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı	63
4.2.7. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı	65
4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular.....	67
4.3.1. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Biz ve Değerlerimiz Ünitesi	67
4.3.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarihe Yolculuk Ünitesi	72
4.3.3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yeryüzünde Yaşam Ünitesi.....	74
4.3.4. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Ünitesi	79
4.3.5. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim Ünitesi	84
4.3.6. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yönetime Katılıyorum Ünitesi.....	86
4.3.7. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Uluslararası İlişkilerimiz Ünitesi	90
4.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular.....	96
4.4.1. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı	96

4.4.2. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı	102
4.4.3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı	107
4.4.4. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı	111
4.4.5. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı	115
4.4.6. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı	119
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	124
5.1. Sonuç	124
5.1.1. Küresel Ölçekli Konuların 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?	125
5.1.2. Küresel Ölçekli Konuların 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?	125
5.1.3. Küresel Ölçekli Konuların 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?	127
5.1.4. Küresel Ölçekli Konuların 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?	128
5.2. Tartışma.....	129
5.3. Öneriler.....	134
KAYNAKLAR.....	136
EKLER.....	149

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Küresel Ölçekli Konuların Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımalarının İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **138** sayfalık kısmına ilişkin, 2/06/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%18** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

2/06/2023

Abdullah UÇAR

Doç. Dr. İlker DERE

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

2/06/2023

Abdullah UÇAR

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AİB: Akdeniz için Birlik

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Akt: Aktaran

ALO: Alessandra Lolita Oswaldo

BM: Birleşmiş Milletler

CE: Conformité Européenne

DSÖ: World Health Organization

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

Ed: Editörler

EFT: Elektronik Fon Transfer Sistemi

EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

FAO: Food and Agriculture Organization

FIFA: Fédération Internationale De Football Association

GPS: Küresel Yer Belirleme Sistemi

G-20: Group of 20

IAAF: International Association Of Athletics Federations

IFAD: International Fund for Agricultural Development

IMF: International Monetary Fund

IOC: International Olympic Committee

ISO: International Organization for Standardization

İHA: İnsansız Hava Araçları

İİT: Organisation of Islamic Cooperation

KEİ: Organization of the Black Sea Economic Cooperation

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NAFTA: North American Free Trade Agreement

NASA: National Aeronautics and Space Administration

NATO: North Atlantic Treaty Organization

NCSS: National Council for the Social Studies

RTÜK: Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TİKA: Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TSE: Türk Standartları Enstitüsü

TRACECA: Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

TYÇ: Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNDP: United Nations Development Programme

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

vb: Ve benzeri

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

WB: World Bank

WFP: World Food Programme

WHO: World Health Organization

WTO: World Trade Organization

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

KÜRESEL ÖLÇEKLİ KONULARIN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMALARININ İNCELENMESİ

Abdullah UÇAR

Genel anlamda küresel boyutta bağlantıların genişlemesi, sosyal yaşamların örgütlenmesi, dünya toplumlarının bir araya gelmesini ifade eden küreselleşme çeşitli kaynaklarda olgu ya da kavram olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle küreselleşme, çevreden ekonomiye kadar, hayatın her alanını kapsayan küresel çapta bağlılığın genişleyerek ve derinleşerek hızlanması anlamına gelmektedir. Küreselleşmeyle birlikte günümüzde artık inançlar, fikirler, insanlar, sermaye, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket eder hale gelmiştir. Bu olgu ya da kavramı çocuklara anlatacak, onları küreselleşmenin olası olumsuz sonuçları hakkında haberdar ederek donatacak mihver derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Nitekim küreselleşme olgusu kapsamında 2018 öğretim programında yapılandırılan küresel bağlantılar öğrenme alanının temel amaçlarından biri de gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmektir.

Bu araştırmanın amacı, 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Dersi Programı'yla yeniden yapılandırılan sosyal bilgiler ders kitaplarının (4-7. sınıflar) öğrenme alanları ve konu başlıkları içerisinde vurgulanan küresel yansımalarını ortaya koymaktır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küresel yansımaları incelemek ve değerlendirmek için nitel yaklaşımlarda sıkça tercih edilen doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan 4, 5, 6. ve 7. sınıflara ait sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Ders kitapları, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre ders kitaplarında küreselleşmenin yansımalarına en çok 7. sınıf ders kitabında yer verilirken, onu sırasıyla 6.sınıf, 4.sınıf ve 5.sınıf ders kitabı izlemektedir. Ayrıca ders kitaplarında küresel yansımaların daha çok bilim ve teknoloji, sosyo-kültürel boyutlarda ele alındığı görülmektedir. Diğer yandan sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel yansımalarıyla ele alınan konuların bir kısmının Türkiye ekseninde veya Türkiye'den yola çıkarak aktarıldığı görülmektedir. Özellikle uluslararası insani yardımlar (Yeşilay, Kızılay, TDV, TİKA vb.), uluslararası kuruluşlar (TÜRKSOY, Türk Konseyi vb.), küresel göç gibi konular bu duruma örnek gösterilebilir. Bunun karşın dünyanın birçok farklı ülkelerine (Finlandiya, İngiltere, İsveç, Japonya, Şili, Hindistan) ilişkin tanıtlar, tarihi eserler ve doğal varlıklara ilişkin örnekler, ders kitaplarında konuların tamamen Türkiye veya Türk Devletleri ekseninde ele alınmadığını da ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarında küreselleşen dünyanın geleceğine ilişkin, akıllı telefon, tablet, akıllı saat, genel ağ gibi günümüz teknolojilerinin yanında, “yapay zekâ uzmanı, yazılım mühendisi, sosyal medya uzmanlığı” gibi geleceğin meslekleri ve “İHA, 3D Yazıcı, nano teknoloji, uçan araba” gibi geleceğin teknolojik gelişmeleri de anlatılmaktadır. Ancak ders kitaplarında küresel vatandaşlık ve uluslararası kadın hakları gibi konulara yeterince değinilmediği görülmektedir. Ortaya çıkan sonuç, sosyal bilgiler programında ve ders kitaplarında iyileştirmeleri zorunlu kılarken, sosyal bilgiler programını ve ders kitaplarını hazırlayanlar veya eğitim alanındaki politikalara yön verenlerin tüm dünyayı etkileyen küreselleşmeyle ilgili daha spesifik adımlar atmasını zorunlu hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Küreselleşme, Küresel Bağlantılar

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Social Studies Education Program
Master Thesis

ANALYSIS OF THE REFLECTIONS OF GLOBAL SCALE SUBJECTS TO SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Abdullah UÇAR

In general, globalization refers to the expansion of global connections, the organization of social lives, and the convergence of world societies. It is widely acknowledged as a phenomenon or concept in various sources. In essence, globalization entails the broadening and deepening of global interdependence across all spheres of life, including the environment and the economy. With globalization, beliefs, ideas, individuals, capital, information, technology, and even cultural and political boundaries operate on a global scale. Social studies is a key academic discipline aimed at elucidating this phenomenon or concept to young learners, educating them about the potential negative consequences of globalization, and preparing them accordingly. In fact, one of the primary objectives of the global connections curriculum introduced in 2018 is to foster the development of informed and responsible Turkish citizens who actively engage with global issues and can generate effective solutions to the challenges they encounter.

This study aimed to investigate the global implications present in social studies textbooks (4th-7th grades) that were revised based on the updated 2018 Social Studies Curriculum, with a focus on the learning domains and topic titles. The qualitative approach employed in this study utilizes the document analysis method to examine and assess the global reflections found within the social studies textbooks. The data sources for this study consist of the social studies textbooks approved by the Board of Education for the 2019-2020 academic year, targeting students in grades 4th to 7th. The textbooks were subjected to content analysis to evaluate and interpret their content.

Based on the study findings, the integration of globalization themes is most prevalent in the 7th grade textbooks, followed by the 6th, 4th, and 5th grade textbooks, respectively. Moreover, the analysis of the textbooks reveals that global reflections are primarily addressed within the domains of science and technology, as well as socio-cultural dimensions. However, it is noteworthy that certain topics in the social studies textbooks, which incorporate global perspectives, are presented from a Turkish or Türkiye-centric viewpoint. Specifically, topics such as international humanitarian aid (Green Crescent, Red Crescent, TDV, TİKA, etc.), international organizations (TÜRKSOY, Turkic Council, etc.), and global migration serve as prominent examples. Additionally, the textbooks include introductions to various countries worldwide (such as Finland, England, Scotland, Japan, Chile, and India), historical artifacts, and examples of natural resources. These instances indicate that the textbook content is not exclusively centred on Türkiye or the Turkish States.

Furthermore, alongside contemporary technologies such as smartphones, tablets, smartwatches, and pervasive networks, social studies textbooks also address the future of the globalized world by introducing prospective occupations such as "artificial intelligence specialist," "software engineer," and "social media specialist." Additionally, advancements in futuristic technologies such as UAVs, 3D printers, nanotechnology, and self-driving cars are explained. However, it is evident that important topics such as global citizenship and international women's rights, which have significantly impacted the world in recent years, are absent from textbooks. These omissions underscore the need for enhancements in the social studies curriculum and textbooks. Moreover, they call for those involved in developing the social studies program, preparing the textbooks, and shaping educational policies to take more deliberate measures regarding the pervasive influence of globalization on a global scale.

Keywords: Social Studies, Textbooks, Globalization, Global Connections.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Genel anlamda küresel boyutta bağlantıların genişlemesi, sosyal yaşamların örgütlenmesi, dünya toplumlarının bir araya gelmesini ifade eden küreselleşme olgusunun (Shahzad, 2006: 204) literatürde pek çok farklı tanımına rastlanmaktadır. Bunlardan ilk olarak, “küresel” kelimesi, ülkeler arasındaki sınır ötesi ilişkileri tanımlayan sıfattır ve küreselleşme devletler arasında büyük olan ve hala büyüyen ticaret ve sermaye yatırım akışlarını ifade eder. Bu duruma kanıt olarak da ülkeler arasındaki genişlemiş insan, hastalık, mesaj ve fikir hareketlerini öne sürerler. İkinci görüşe göre ise, küreselleşme, açık ve sınırsız bir dünya ekonomisi yaratmak için ülkeler arasındaki ilişkilerde devletler tarafından dayatılan kısıtlamaların kaldırılma sürecini ifade ederken, son yıllarda ticari engellerin, döviz kısıtlamalarının, sermaye kontrollerinin ve (belirli idari bölge vatandaşları için) vizelerin yaygın olarak azaltılmasını ve hatta kaldırılmasını kanıt olarak gösterirler. Üçüncü görüşe göre ise, küreselleşme önceki zamanlarda evrenselleştirme anlamında kullanılmaktadır ve küresel ifadesi ‘dünya çapında’ anlamına gelmektedir. Bu anlamda küreselleşme ise çeşitli nesnelerin ve deneyimlerin dünyanın her köşesindeki insanlara ulaştırılması sürecidir. Dördüncü görüş ise küreselleşmeyi, özellikle 'Amerikanlaşmış' bir biçimde, batılılaşma veya modernleşme olarak ele almaktadır. Bu düşünceye göre küreselleşme, modernitenin sosyal yapılarının (kapitalizm, rasyonalizm, sanayicilik, bürokratism, birey-düalizm vb.) dünyaya yayıldığı, normalde önceden var olan kültürlerle kendi kaderini belirleme hakkını ortadan kaldıran bir dinamiktir. Beşinci görüş ise küreselleşmeyi, insanlar arasındaki gezegenler arası bağlantıların artmasıyla sosyal coğrafyanın yeniden yapılandırılmasını gerekliliği bağlamında ele alırlar (Scholte, 2005: 16-17). Bir başka deyişle küreselleşme, hayatın her alanını kapsayan küresel çapta bağlılığın genişleyerek ve derinleşerek hızlanması anlamına gelmektedir (Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton, 2000; Scholte, 2005: 17).

Küreselleşme sürecinin tarihine baktığımızda 19. yüzyılın başlarından itibaren ulaşım ve haberleşme zorluklarının giderek azalması, Amerika’ya kitleler halinde Avrupalı işçi sınıfının göç etmesiyle kıtalararası büyük bir insan akını meydana gelmiştir. Bu olaylardan dolayı birçok ekonomi tarihçisi 1914 öncesini küreselleşmenin ilk dönemi kabul etmektedir (Rodrik, 2011: 21). Aslında her ne kadar küreselleşme bugünkü şekline 19. yüzyıl sonundan itibaren kavuşsa da tarihi farklı coğrafyalarda yaşayan insan topluluklarının ilişki içerisine

girdiği zamanlara kadar dayanmaktadır (Bayar, 2008: 26; Kaya ve Aydemir, 2011: 33). 20. yüzyılda sürekli gelişmekte olan teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldırmasıyla, toplumlar arası etkileşimde büyük yol kat edilmiştir. Böylece literatüre kazandırılan küreselleşme kavramı (Çermik, Çalışoğlu ve Tahiroğlu, 2016: 775), ilk defa 1966 senesinde Amerikan Sosyoloji Dergisi'nde yayınlanan bir makale içerisinde kullanılmıştır (Delanty, 2000; akt. Kaya ve Kaya, 2012: 82).

Ulus-devlet anlayışının ötesinde hayal edilen bir küresel topluluğa bağlılık duygusunu ifade eden küreselleşmenin (Mansouri, Johns ve Marotta, 2017: 2-3) tarihsel süreci üç evrede ele alınmasına rağmen bu dönemlere ilişkin literatürde farklı tarihlendirmeler yapılmaktadır. Bu bağlamda Scholte (2005) küreselliğin varlığının yüzyıllar öncesine kadar götürülebileceğini, gezegenler arası bağlantılarda on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren ise daha fazla büyüme meydana geldiğini ve son yıllarda ilk kez büyük ölçekli bölgeötesiciliğin ortaya çıktığını ifade etmektedir (Scholte, 2005: 86), Bayar (2008) ise küreselleşmenin birinci evresi, 19. yüzyılın sonları ile 1914 yılına kadar ki olan dönemi; ikinci evresi 1914 ile 1950'li yılları; üçüncü evresi ise 1950 ve sonrasını dönemi içermektedir (Bayar, 2008: 26). Öte yandan Freidman (2005) ise küreselleşmeyi tarihsel gelişim olarak birinci dönem (1492-1800), ikinci dönem (1800-2000) ve üçüncü dönem (2000 ve sonrası) şeklinde sınıflandırmaktadır. Bunun yanında birinci dönem devletlerin, ikinci dönem küresel işletmelerin ve üçüncü dönem ise vatandaşların ve küçük grupların küreselleşmesini ifade etmektedir (Friedman, 2005). Dolayısıyla bugünün küreselleşmesinin hem eski hem de yeni olduğunu (Scholte, 2005: 86), söylemek doğru olacaktır.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kültürel, siyasi ve sosyal alanlarda etkileşimin artmasıyla (Çermik vd. 2016: 775), kendisinden oldukça söz ettiren küreselleşme farklı şekillerde yorumlanmıştır. Held ve diğerlerinin (2000) yapmış olduğu sınıflamaya göre aşırıacılar, kuşkucular ve evrimsel-dönüşümciler olarak üç farklı küreselleşme düşüncesinden bahsetmek mümkündür. 'Hyperglobalistler', yani aşırıacılar milli devletlerin sınır sınırlarının korunmasında kontrolü kaybettiklerini ve küresel uygarlığa doğru bir evrimin yaşadığını savunmaktadır. Bu görüşe tepki gösteren karşıtlar, yani kuşkucu grup ('skeptics') ise; küreselleşme bütünleşmekten ziyade farklı bölgeler, kültürler ve toplumlar arasında güncel problemleri ortaya çıkaracaktır. Diğer yandan küreselleşmenin dünyadaki ekonomi anlamında eşitsizlikleri artıracığını savunmaktadır. 'Transformationalists', yani evrimsel-dönüşümcül yaklaşım ise küreselleşmeyi günümüz modern topluluklarını ve dünyanın işleyişini birçok

farklı alanda çok hızlı etkileyen temel siyasi güçler şeklinde tanımlarken, globalleşmenin içerdiği çalkantılı geçmişin getireceği belirsizliklere dikkat çekmektedirler (Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton, 1999).

Bu görüşlerle beraber küreselleşmenin toplumun bazı kesimler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkın kapanmasına ve refahın artmasına katkı sağlayacağına inanırken, bazı kesimler onu sömürgeciliğin modern yaklaşımı olarak gördüğü için eleştirmektedir (Dumanlı-Kürkçü, 2013: 1). Küreselleşme, ilk zamanlar daha çok ekonomik alanıyla ilişkilendirilse de zaman içerisinde sosyal, kültürel ve politika gibi farklı alanlara yayılarak tüm yaşamı etkisi altına almıştır (Sever vd. 2018: 1585). Günümüzde ‘Karşılıklı Bağımlılık’ teriminin yaygın kullanımı ve popülaritesi, küresel karşılıklı bağımlılığa ve bilişeye doğru gidilmesi gerçekliğine kendi içinde tanıklık etmektedir (Hanvey, 1976: 25). İfade edilen bu küresel karşılıklı bağımlılık, çağımızda çeşitli boyutlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu boyutlar ekonomi, siyaset, güvenlik, teknoloji, iletişim, çevre ve kültür olmak üzere birçok farklı alandan oluşmaktadır (Bayar, 2008: 27-30; Çınar, 2009: 16-19; Kıvılcım, 2013: 224-227). İfade edilen bu boyutlar başlıklar halinde aşağıda incelenmektedir.

1.1.1 Küreselleşmenin ekonomik boyutu

Uluslararası ticaretin günümüzdeki artışıyla birlikte, yabancı sermayelerin girişi doğrudan artış göstermiştir. Özellikle teknolojik gelişmeler sonucunda ülkeler arasındaki ilişkilerde büyümeler ve bu büyümeler karşısında “büyüdükçe küçülen” bir dünyadan söz edilmektedir. Son yarım yüzyılda yaşanan bu gelişmeler, ekonomist, siyaset, sosyolog ve diğer farklı bilim dallarındaki araştırmacılar tarafından küreselleşme olarak ifade edilmektedir (Altınar, Bozkurt ve Toktaş, 2018: 118). Ekonomik ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması ve derinleşmesi, insanların hayat koşulları ve maddi konumları üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Bu durum, küreselleşme söz konusu olduğunda yansımaların genelde ilk olarak ekonomi alanında gerçekleşmesine neden olmuştur (Ateş, 2006: 27). Artık günümüzde herhangi bir ülkede yaşanan ve ekonomiyi olumsuz etkileyen olayın, sadece gerçekleştiği ülke sınırları içerisinde kalmayarak başka ülkelerin ekonomi sistemleri üzerinde de etkili olmaktadır. Böylece ülkelerin ekonomi sistemleri birbirlerine bağımlı hale geldiğini, farklı yerlerde benzer şekilde daralma, genişleme ve dalgalanmalar yaşandığını, bu da dünyanın tek bir ekonomik pazar olma sürecine doğru ilerlediğini gözler önüne sermektedir (Aytekin, 2013: 124).

Öte yandan küreselleşmeyle birlikte eşitsizliklerin, yoksullukların, bölgesel dengesizliklerin, kültürel baskınlıkların, çevre kirliliğinin artacağına ilişkin endişelerde ortaya

konmaktadır. Gelişmemiş veya gelişmekte olan devletler, gelişmiş devletlerden farklı olarak küreselleşmenin ağırlıklı olarak ekonomik açıdan olumsuz etkilerine maruz kalmışlardır. Bu durum üretimde, ulusal gelirlerde, istihdamda ve refah düzeylerinde azalmaların yanı sıra, açlık, işsizlik ve çevre sorunlarının artışına neden olmaktadır. Bu nedenle, bu ülkeler genellikle küreselleşmeye tedirgin bir yaklaşım sergilemektedirler. Diğer taraftan bazı kesim küreselleşmeyle birlikte refah düzeyini artırma yolunda ilerleyen devletlerin ekonomik bağımsızlığını tamamlamış devletlerle arasındaki farkı kapatacağını ve küreselleşmenin uluslararası refaha katkı sağlayacağını düşünürken, bir başka kesim ise ekonomik bağımsızlığını elinde bulunduran devletlerin bu yolda gelişme gösteren devletleri sömürmesine olanak sağladığını ve gelecek yıllarda ekonomik bağımsızlığını elde etmiş devletlerle refah seviyesini artırma yolunda ilerleyen devletler arasında bulunan farkın çok daha derin olacağını savunmalarına neden olmaktadır (Hayaloğlu, Kalaycı ve Artan, 2015: 120). Günümüzde ülke ve toplumların uluslararası ticarete büyük kar elde etmeleri geleneksel serbest ticaret yaklaşımını aşarak ulusal düzenlemelerle birbirlerine uyumlu hale getirmekten geçmektedir. Fakat bu durum, detaylı bir kurumsal denetim ve inceleme gerektirmektedir (Rodrik, 2011:227-228).

Sonuç olarak günümüzdeki ekonomik sistemler ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında şekillenmiştir. Savaş sonrası kurulan IMF, WB ve WTO gibi örgütler finansal ve ticari serbestliği savunan politikaları sayesinde ekonomik küreselleşmenin hızlanmasını sağlamışlardır. Dünyadaki son kırk yılda teknolojiye gelişmeler, uluslararası politik projeler, ülkelerin finansal ve ticari serbestliği savunan politikaları, çok uluslu şirketlerin ekonomide söz sahibi olmaya başlamasıyla küreselleşme olgusu yeni bir güç kazanmıştır (Özel, 2011: 96).

1.1.2 Küreselleşmenin siyasal-güvenlik boyutu

Geçmişte kullanılan ‘Küresel Politika’ terimi, egemen devletlerin dış politikalarının küresel boyutta bir etkiye sahip olduğu ölçüde kullanılmaktaydı. Bu terim, genellikle dünya haritasında kalan az sayıdaki ‘boşluk’ alanını ortadan kaldırmayı, egemenlik bölgelerinin bazen örtüşmesinden ya da toprak isteklerinden kaynaklanan belirsizlik tehlikelerini ortadan kaldırmayı ve her devletin kendi toprakları üzerinde eksiksiz ve rakipsiz olarak egemenliğini sürdürmesiyle ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır (Bauman, 2010: 67). Ciddi manada küreselleşmenin siyasal boyutuna yönelik ilk önemli adımlar ise Avrupa’da atılmıştır. Bu kapsamda 17. yüzyılın sonlarına doğru Avrupalı mutlak devletler anlayışını terk ederek devletlerarası ilişkiler sürecine girmiştir. Bu çerçevede Otuz Yıl Savaşı olarak bilinen, 1648

Vestfalya (Westphalia) Barış Antlaşması'yla biten ve Almanya'nın doğuşunu ortaya koyan bu süreç, devlet egemenliği söylemini temel alan modern anlamdaki uluslararası ilişkilerin başlangıcı kabul edilmektedir. Bu antlaşma, egemen devletlerden oluşan bir "uluslararası devletler toplumu" ortaya çıkışını ifade ediyordu (Keyman, 2006: 4; Wallerstein, 1993: 188).

Avrupa Birliği 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomi anlamında bütünleşmeyi başarıyla tamamlamasının ardından günümüzde konvansiyonel ve kurumsal federatif bir Avrupa'nın oluşturulması için çaba sarf etmektedir. Bu çaba, küreselleşmenin siyasi alandaki etkilerini ve milli devletlerin yalnız başına yapamayacakları süreçleri yansıtmaktadır. Bu durum, bloklaşma ve uluslar üstü bütünleşme düşüncesine de örnek teşkil etmektedir (Demirel, 2006: 108). Bu kapsamda üye devletler, ülke çapında karar alma yetkisi kendilerinde olan pek çok konuyu AB organlarına devretmek mecburiyetinde kalmışlardır (Bakan ve Tuncel, 2012: 60). Böylece AB, ulusal devletlerin işleyişini kolaylaştırmak ve uygulamaları birlikle uyumlu hale getirme konusunda önemli bir işleve sahip olmuştur. Bu üyelik bağı, ulusal devletlerin vatandaşlarına çeşitli hak ve sorumluluklar getirmiştir (Dere ve Gökçınar, 2022).

Öte yandan uluslararası sisteminde başı çeken bazı devletler, 1980'li yıllara kadar ekonomik ve siyasal çıkarlarını ifade ederken "egemenlik" kavramına ayrı bir önem vermekteydiler. 1980'li yılların başında ortaya çıkan ve Soğuk Savaşın bitişiyle sona eren süreçte ülkelerin egemenlik kavramından ziyade birbirlerine olan ihtiyaçları ciddi şekilde artış göstermiştir. 1990 sonrasında küreselleşme kavramıyla sıkça anılan bu süreç, uluslararası sistemde söz sahibi olan devletleri işbirliğine ve entegrasyona yöneltmiş ve devletlerde stratejilerini dış politikada bu dinamiklere göre şekillendirmek zorunda kalmışlardır (Gürkaynak ve Yalçınar, 2009: 74). Böylece günümüzde artık toplumlar ve devletler daha az bağımsız ve daha çok birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Bu durum, ulus devletlerin sorunlarının kendi içerisinde çözümlerini güçleştirmiştir. Bunu yanı sıra siyaset, dış politika, güvenlik, enerji ve ekonomi gibi konularda küreselleşmenin etkisiyle dünya çapında bir bölgeselleşme ve bölgesel entegrasyonların ortaya çıkışına neden olmuştur (Elma, 2009: 198). Böylece siyasal küreselleşme, ulus devletlerde homojenleşme eksenine katkı sağlama öngörüsü, demokrasinin daha katılımcı bir hale gelmesine olanak sağlayacağına olan inancı artırmaktadır (Demirel, 2006: 108).

1.1.3 Küreselleşmenin teknolojik boyutu

Kullanıcıları için faydalı ve anlamlı hale getirilmiş veriler olarak ifade edilen bilişim (Akolaş, 2004: 29), 21. yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran iletişim ve bilişim teknolojileri

(internet) tarihi bağlamda sanayi ve tarım devrimlerinin sonrasında üçüncü bir devrim kabul edilmektedir. Genel ağına birçok şeyi kapsayan ve işlemleri daha kolay hale getiren yeni bir teknoloji ürünü olmasının yanı sıra siyasal, kültürel, ekonomik ve kimlik konuları açısından da tartışmalara neden olmuştur. Ayrıca internet teknolojilerinin bu küreselleştirici etkisi, 1970’li yıllardan itibaren artan “küreselleşme” tartışmalarındaki en temel gündem maddelerinden biri olmasına neden olmuştur. Diğer yandan internetin kültürel formların, küresel değerlerin, alışkanlıkların ve kimliklerin hızlı bir şekilde dolaşımına katkı sağlaması, internetin küresel sistemin kültür mecrası halini almasına sebep olmuştur. Teknolojinin geleneksel kitle araçlarının karşısına interneti çıkarması, kültür alanlarında ve alışkanlıklarda hızlı değişimi beraberinde getirmiştir (Güzel, 2006: 1-2).

Teknolojinin toplumları yaklaştırarak etkileşimleri kaçınılmaz kılmasıyla günümüzde eğitim sistemleri de birtakım değişimlere uğramıştır. Günümüzde öğrencilerin öğretim sürecine etkin katılmalarının yanında teknolojik unsurları kullanabilme ve gerektiğinde üretebilme becerilerini de kazanmış olmaları önemli hale gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte teknoloji eğitiminde ülkeler arasındaki farklılıkların kapanarak benzer noktalarda buluşması beklenmektedir (Şenel ve Gençoglu, 2003: 47).

1.1.4 Küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutu

Kültürel küreselleşmenin tarihi Endüstri Devrimiyle birlikte Batılı ülkelerin teknolojik avantajları sayesinde dünya ekonomisine ve siyasetine yön vermeye başlamışlardır. Batılı ülkeler, hammadde arayışı içerisinde sömürgecilik faaliyetlerine girmişler ve bazı ülkeleri kendilerine bağımlı hale getirmişlerdir. Sömürgeci ülkelerin misyonerleri, sömürge faaliyetindeki bulundukları ülkelerin insanlarına kendi kültürlerini ve dillerini benimseterek onlar gibi düşünen kişiler yetiştirmeye çalışmışlardır (Mahiroğulları, 2005: 1277-1278). Böylece kültürel küreselleşme, ilk olarak sömürgeciliğin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

20. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte kitle iletişim araçlarındaki büyük yaygınlaşmayla beraber, uluslararası ve kültürlerarası ilişkiler iç içe girmeye başlamıştır. Buradaki iç içe geçme, homojenliği ifade ettiği kadar, heterojenliği de içine alan bir bağlam içerisinde gelişim göstermektedir. Sermaye, yaşam tarzı, inanç ve fikirler önceki dönemlerden farklı şekilde hızlı bir akışkanlık göstermektedir. Bu durum farklı veya öteki olanın tarihte görülmemiş bir şekilde kendini göstermesine olanak sağlamıştır. Geçmişte Batı merkezli kültürler ile ötekiler arasındaki etkileşim batılılaşmanın işleyen bir süreç olması, dolayısıyla küreselleşme

sürecinden öncesine tekabül etmektedir. Küreselleşmenin güncel yanı ise yaşam tarzları ve tüketim gibi kültür öğelerinin belli bir merkezden akışkanlık göstermesi, yoğunlaşması ve yaygınlaşmasıdır (Taylan ve Arklan, 2008: 86-88).

Günümüzde dünyasında küreselleşmenin kültür üzerinde derin bir etkisi olduğu ve kültürlerin küreselleşmeyi şekillendirdiği kabul edilen bir gerçekliktir (Anheier ve Isar, 2007:3). Artık küresel kültürün kitlesel iletişim araçları aracılığıyla yerel kültürleri de içerisine katıp değiştirerek kendisini var ederken, yerel kültürlerin de bu kitle iletişim araçlarıyla temsiline olanak sağladığı varsayılmaktadır (Taylan ve Arklan, 2008: 87). Böylece küreselleşmenin giderek devam etmesi, farklı kültürler arasındaki etkileşimi arttırmakta ve benzer hususların geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, dünyadaki farklı kültür arasındaki mesafeyi azaltmaktadır. Toplumlar kültüründeki farklılıkları ortadan kaldırmak amacıyla kültür planlamaları uygulamakta ve homojen kültür oluşturmaya çalışmaktadır. Küreselleşmenin kültür üzerindeki etkisini olumlu görenler giyim, beslenme tarzı, televizyon dizileri, bilgisayar programları ve kadın haklarına kadar evrensel ölçekte Batılı milletlerin birbirine benzeyen değerlerini içeren kültürel özellikleri tüm insanlığın ortak değerleriymiş gibi aktarmaktadır (Akdemir, 2010; 45). Bu bağlamda küreselleşmeyle birlikte dünyanın birçok bölgesinde geleneksel yaşam biçimleri ve kültürleri etkilenmektedir. Geleneksel aile yaşam biçimleri tehdit altında olduğu gibi çok daha fazla değişecektir. Ayrıca dini ve diğer geleneksel unsurlar da büyük dönüşümler yaşamaktadır (Giddens, 2002: 3). Coca Cola vb. markaların evrenselleşmesi de küresel kültürün ekonomiyi takip ettiğini göstermektedir (Holton ve Karaman, 2013: 62). Bu örnekler, yalnızca ticari bir olgudan ziyade, sosyal ve kültürel tutum ve davranışları da ortaya koymaktadır. Uzak mesafeleri yaklaştıran kitle iletişim araçları böylece kültürel etkileşimi de kolaylaştırmıştır. Bu durum toplumsal yapılarda dönüşümlere neden olmuş, buna bağlı olarak da “kitle kültürü” adı verilen yeni bir olgu karşımıza çıkmıştır. Bu kitle kültürü, her şeyi kendi potasında eriterek homojen kültür oluşturmuştur (Akdemir, 2010; 45).

Küreselleşmenin sosyal alandaki yansımalarıyla beraber ortak kültür kavramı ve bununla bağlantılı olarak yeni dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Artık dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olaydan, medya araçlarıyla haberdar olunmakta ve tepkiler verilebilmektedir. Bu gelişmeler, evrensel bir bilinç ve bütün insanlara karşı sorumluluk duygusu taşıyan bireylerin yetiştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Böylece literatürde “küresel vatandaş”

olarak ifade edilen ve olaylara tüm insanlığın gözüyle bakarak gelecek nesillere sürdürülebilir bir yaşam bırakmayı hedefleyen vatandaşlık tipi ortaya çıkmıştır (Kan, 2009: 25-26).

1.1.5 Küreselleşmenin spor organizasyonları boyutu

Küreselleşmeyle birlikte günümüzde birçok alanda çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim süreci, insanlar tarafından pozitif veya negatif düşünceler eşliğinde hızlı şekilde devam etmektedir. Dünyayı birçok anlamda etkileyen küreselleşme, sporun tüm dallarında da etkisini hissettirmektedir (Çeyiz ve Özbek, 2014: 489). Spor, küreselleşme ölçeğinde değerlendirildiğinde, farklı milletlerin sosyo-ekonomik sınırlara bağlı olarak yaygınlaşmış ve küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla tüketim olgusu içinde ciddi manada yer edinmiştir (Dağlı-Ekmekçi, Ekmekçi ve İrmiş, 2013: 91).

Spor sektöründeki son yıllarda yaşanan tüm olaylar ve gelişmelerin temeline bakıldığında sürekli gelişen ve değişen bilim, teknoloji, yönetim ve ekonomik sistemlerine uyum sağlamaya yönelik çabalar yer almaktadır. Spor organizasyonlarının ve yarışmaların milyonlarca kişi tarafından takip edilmeye başlanmasıyla spor, sadece sağlıklı yaşam için gerçekleştirilen bir faaliyet değil, toplumsal ve ekonomik amaçlara yönelik olarak da organize edilen ve ülkelerin bütçelerine katkı vererek kendine ait pazarı olan bir alan haline gelmiştir (Batmaz, Yıldırım ve Karadağ, 2016: 525). Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğiyle spor alanı büyük bir ekonomik pazar haline gelmiştir ve popüler bir kültür ögesi olarak insanların tüketimine sunulmuştur. Sporun endüstri dalı ile iç içe geçmesiyle spora ait medya, ürün, işletme, pazarlama, organizasyon vb. ekonomik unsurlar ortaya çıkmıştır (Çırka, 2017: 135-136).

Spor endüstrisinin günümüzde çok ciddi boyutlara ulaşmasına, sportif faaliyetlerinin sayılarındaki ve çeşitlerindeki artışlar, statlarda, görsel, işitsel ve yazılı medyada bu faaliyetlerin takip edilme oranları örnek olarak verilmektedir. Ayrıca günümüzde bazı ürünlerin tanıtımı için spor sahaları sıkça kullanılmaktadır (Dağlı-Ekmekçi, Ekmekçi ve İrmiş, 2013: 97). Bunların yanında uluslararası oyunların sayısının artması, dünya çapında batı spor formlarının kabul görmesi, olimpiyatlar, kadın ve erkek dünya kupaları gibi uluslararası boyutta oyunların gerçekleştirilmesi spor camiasındaki küreselleşme sürecinin kanıtı olarak gösterilebilir (Çırka, 2017: 136).

Günümüzde spor faaliyetlerindeki küreselleşmeyle birçok kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu duruma örnek olarak olimpiyatlarda “IOC”, futbol alanında FIFA, atletizmde ise IAAF vb.

kuruluşlar küresel spor faaliyetlerini yönetmekte ve ekonomik anlamda güçlenmektedirler (Atasoy ve Öztürk-Kuter, 2005: 22).

1.1.6 Küreselleşmenin eğitim boyutu

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca, insanlık bilim ve teknolojiye önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Bu gelişmeler, toplumların hayat biçiminde, sosyo-kültürel yapısında, ekonomi sistemlerinde ve öğrenim yaşamlarında olmak üzere hayatın birçok alanında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu değişiklikler bazen pozitif etkiler yaratırken, bazen de negatif sonuçlar doğurabilmektedir. Meydana gelen tüm bu gelişmeler toplumsal değişim olgusunu ön plana çıkarmıştır (Özdemir, 2011: 86).

Modern devletlerin günümüzde en önemli görevi, piyasalarda alışveriş ilkesini garanti altına almak, refahı sağlamak ve bireylerin bu ilişkililere girmek için gerekli olan isteği ve yeteneği kazanmasına olanak sağlamaktır. Bir diğer görevi ise üretime ve tüketime katılan, vatandaşlık görevlerini etkin olarak yerine getiren bireyler yetiştirilmesidir. Okullardaki eğitimde genel olarak bireylerin ifade edilen bu rollerin yerine getirebilmesinde ve güdülenmesinde gerekli olan kültürel motivasyonun sağlanmasında en öne çıkan araç olarak görülmektedir (Daun, 2005: 94). Bu bağlamda insanların ve milletlerin çok daha hümanist ve barışçıl yarınlara ulaşmaları hedefiyle 1988'de Paris'te "Yükseköğretim" konulu bir dünya konferansı düzenlenmiştir. Konferansta yerel hükümetlerin yükseköğretim kurumlarına çeşitli faaliyetleri gerçekleştirmek için finansal destek sağlaması tavsiye edilmiştir. Ayrıca bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgi alışverişindeki artış, başka kültür ve uygarlıklarla etkileşimi kolaylaştırdığına, bu durumun bireylerin bilgiyi edinme, elde edilen bilgilerin kullanılabilir olanlarını tercih edebilme ve paylaşabilme becerileriyle donatılmış toplum üyelerinin yetişmesine gereksinim duyulduğuna dikkat çekilmiştir (Yurdabakan, 2002: 64).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, bilgisayarlar ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, ürünlerin ebatlarındaki küçülmeler ve fiyatlarındaki düşüşler sayesinde, diğer medeniyetlerle iletişim kurmak ve dünya genelinde bilgi paylaşmak daha erişilebilir hale gelmiştir. Özellikle son yıllarda genel ağ artık bütün gelir gruplarındaki evlere girmiştir. Bu gelişmeler bilgilerin öğrenilmesinde ve paylaşılmasında okulların sınırını kaldırmış, böylece eğitimcilerin ve eğitim kurumlarının yeni çağın gerektirdiği niteliklere ayak uydurma gerekliliğini doğurmuştur. Yirminci yüzyılın son dönemlerinde bilimde ve teknolojiye hızlı ilerlemeler ile toplumsal alandaki değişimler, eğitim sistemlerinde ve anlayışlarında değişimi gerektirmiştir (Özdemir, 2011: 92).

Küreselleşen dünyada, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için eğitim sistemlerinin diğer tüm örgütlerden daha hızlı bir şekilde değişmeye ve gelişmeye adaptasyon sağlaması beklenmektedir. Bu amaçla dikkat edilecek temel noktaları (Garner, 2002) şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Eğitim, hayatın her aşamasında devam eden bir süreç olmalıdır ve teknolojinin hızla gelişmesi ve bilgi birikiminin artması, bireylerin sürekli olarak öğrenmelerine ve kendilerini geliştirmelerine olanak sağlanmalıdır.

2. Eğitim, sadece sınıflarda değil, zaman ve mekân kısıtlaması olmadan verilmelidir. Tüm yaşam alanlarında eğitim imkânları sağlanarak, bireylerin öğrenme sürecine esneklik kazandırılmalıdır. Ayrıca eğitimin etkili bir şekilde verilebilmesinde önemli bir rol oynayan dijital medya araçları kullanılarak her yerde ve her zaman öğrenme imkânı sağlanmalıdır.

3. Eğitim, insanların eleştirel düşünme, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmeye odaklanmalıdır. Öğretme süreçleri, bireyleri farklı sorunlar ve fırsatlarla karşı karşıya kaldıklarında açık fikirli ve eleştirel düşünmeye hazırlanmalıdır.

4. Eğitim, insanların mesleki becerilerini geliştirmelerine, özgüvenlerini artırmalarına ve daha donanımlı bir birey olmalarına yardımcı olur. Toplumların eğitime yatırım yapması, gelecek nesiller için daha güçlü bir toplum ve daha iyi bir dünya yaratmada önemli bir rol oynar.

5. Eğitim sistemi, küresel vatandaşlık bilinci kazandırmalıdır. Küreselleşmeye birlikte artık bireylerin kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri önemli olsa da yetmeyecektir. Küresel pazar ekonomisinde başarılı olmak, farklı insanların ve kültürlerinin özelliklerini anlamayı talep etmektedir. Sadece içinde bulunduğu coğrafyasıyla sınırlı kalan bireyler, küreselleşen dünyada başarılı olmak için gerekli olan beceri ve üstünlüklere sahip olamayacaklardır.

6. Eğitim, insanların ve kurumların birbirleriyle işbirliği yapma yeteneğini geliştirmelidir. Eğitim kurumları, artık sadece kendi alanlarında uzmanlaşmamalı, aynı zamanda değişen dünya koşullarına cevap vermelidir (Garner akt. Çalık ve Sezgin, 2005: 61-62).

Geçmişten günümüze kadar, en ilkel toplumlar da dâhil olmak üzere tüm toplumlar, varlıklarını devam ettirmek için kültürel öğelerini informal yolla toplum içinde veya eğitim kurumlarındaki faaliyetlerle formal biçimde bireylere iletmeyi amaçlarlar (Özdemir, 2011: 93).

Yirminci yüzyılın son çeyreğiyle birlikte bilgi teknolojisi alanındaki hızlı ilerlemeler, dünya genelinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamış, eğitim-öğretim sürecinde de tercih edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Böylece eğitim-öğretiminde internet tabanlı öğrenme, e-eğitim, küresel eğitim-öğretim uygulamaları, bilginin görsel (video) görüşmeleriyle aktarılması gibi elektronik öğrenme modelleri eğitimin küresel hale gelmesine örnek verilebilir (Şenel ve Gençoğlu, 2003: 55; Tatlıdil ve Esgin-Günder, 2013: 264). Bunların yanı sıra e-okul, e-eğitim, uzaktan eğitim vb. farklı öğretim yöntemleri ortaya çıkmış, genel ağ, akıllı cihazlar, tahtalar, sınıflar), e-kütüphane, e-dergi vb. teknolojik gelişmelerle eğitim-öğretim süreçleri farklı bir boyut kazanmıştır. Küreselleşmeyle artık eğitim kurumları ve derslikler dört duvar olmaktan çıkmış, yeryüzü “global okul” olmuştur. Günümüzde insanların içinde yer aldığı her mekân sınıf olabilmektedir. Küresel eğitim sisteminde geçmişteki gibi eğitim belli zaman dilimi içerisine sıkıştırılmadan bilgi kaynaklarının sürekli açık kalmasına olanak vermektedir (Karaman, 2010: 133).

Küreselleşmenin eğitim üzerindeki bir diğer etkisi ise eğitimin milletlerarası ve ulus aşırı özellik kazanmasıdır. Günümüzde Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, UNESCO vb. uluslararası kuruluşlar ülkelerin eğitim sistemleri üzerinde söz sahibi olmaktadır. Ülkeler arasında bilgi aktarımının yanında öğrenci, öğretmen hareketliliği de artış göstermiştir. Eğitimin uluslararası boyuta ulaşması ülkelerin eğitim planları ve politikaları üzerinde etkili olmuştur. Bu kapsamda öğretim programları, puanlama yöntemleri, verilmiş olan veya verilen eğitime dair her türlü belge ve evraklar küresel geçerliliğe sahip olacak şekilde tekrardan yapılandırılmıştır (Karaman, 2010: 142). 1990’lı yıllardan sonra özellikle Avrupa’daki eğitim kurumlarında, öğretmen ve öğrencileri başka ülkelerdeki eğitim programlarında misafir bulunmasını sağlayan değişim uygulamaları hayata geçirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin de 21. yüzyıl başlarından itibaren katıldığı uygulamalarla (Erasmus vb.) eğitim ve öğretime farklı bir bakış açısı kazandırılmış, farklı ülke vatandaşlarının, eğitim sistemlerinin ve yaklaşımlarının güncellenmesine ve değişmesine yönlendirmiştir (Özdemir, 2011: 100). Türkiye Cumhuriyeti’nden ülke dışına farklı değişkenlerle (burs, özel statü vb.) tercih eden öğrenci sayısı yıldan yıla artarken, yurt dışı eğitimi için Türkiye’yi tercih eden yabancı öğrencilerin büyük kısmını soydaş Türk Devletleri, Asyalı ve Balkanlardaki ülkelerin vatandaşları oluşturmaktadır. Ortaya çıkan sonuç globalleşmenin bölgesel ve küresel etkisinin eğitimdeki yansımalarını ortaya koymaktadır (Karaman, 2010: 142). Bu durum, küreselleşmenin dünyanın hemen hemen her bölgesindeki yükseköğretim kurumlarını etkilerken, tüm ulus devletlerde yaşanan politik hareketlerin ve adımların, küreselleşmenin o

ülke üstündeki etki düzeyini, dolayısıyla yükseköğretimdeki değişikliklerini de yansıtmaktadır (Banya, 2005: 147).

Diğer yandan günümüzde bireylerin hayatlarını şekillendirmesi ve oluşturmaları, yalnızca farklı sorunları çözmekte ve çeşitli zorluklara karşı başa çıkmanın bir yolu olarak görülmemekte, kendi başına da bir değer olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk günümüzde sadece ekonomik terimlerle değil, aynı zamanda bireysel yetenek, bilgi ve becerilerle kendi yaşam durumlarını şekillendirme konusundaki katılım durumu olarak algılanmaktadır (Daun, 2005: 99). Böylece küreselleşen dünyada eğitimle, bilgi ve becerilerin destekleyicisi olarak değerlerin, tutumların ve iletişim becerilerinin önemine dikkat çekilmektedir. Eğitim topluluğu, eğitimin sosyal, siyasi, kültürel ve küresel konuları anlama ve çözme bağlamındaki önemine de giderek daha fazla dikkat etmektedir. Bu durum, eğitimin barış, insan hakları, eşitlik, çeşitliliğin kabulü ve sürdürülebilir kalkınma konularında destekleyici bir rolü olduğunu göstermektedir (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2013: 1). Bu durum, eğitimin giderek evrensel boyutta ele alınmaya başlanması ve ülkeler arasındaki yakınlaşmalar küresel eğitiminin bir başka boyutunu ortaya çıkarmıştır. Artık dünyaya karşı aktif ve sorumluluk sahibi bireylerin yetiştirilmesi iyi bir küresel vatandaşlık eğitimi almalarıyla mümkün olacaktır. Bu çerçevede sosyal bilgiler dersi, bahsedilen bu özelliklere sahip vatandaşların yetiştirilmesinde ön plâna çıkmaktadır (İçen ve Akpınar, 2012: 285). Sosyal bilgiler dersinin küreselleşme ve küresel sorumluluğa sahip bireyler yetiştirilmesine dair ilişkisi aşağıdaki başlık içerisinde açıklanacaktır.

1.1.7 Sosyal bilgiler ve küreselleşme

Coğrafya, tarih, sosyoloji ve birçok dersi içeren sosyal bilgiler, temel olarak bireyleri hayata hazırlamayı, var oluş sürecinin tamamlanmasına destek olmayı ve bireye temel vatandaşlık bilinci kazandırmayı hedeflemektedir (Demir, 2016: 2-4). Ancak ülkelerin vatandaşlık anlayışı ilk zamanlarda düzene uygun hareket eden bireyler yetiştirmek olsa da küresel gelişmeler vatandaşlığın boyutlarını daha zengin hale getirmiştir. Artık bireylerden ülkelere karşı sorumluluklarının yanı sıra bütün insanlığa karşı duyarlı, küresel sorumluluk anlayışına sahip bireysel özellikler de kazandırılmaya çalışılmaktadır. İfade edilen nitelikleri benimsemiş bireyler ise literatürde “küresel vatandaş” olarak adlandırılmaktadır (Kan, 2009: 25-26).

Günümüzde artık bir yerde ortaya çıkan açlık, terör vb. sorunlar tüm dünyayı etkileyerek küresel boyutlara ulaşmasıyla beraber küresel eğitim yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Küresel

boyutta etkisi olan bu sorunlar temel alınarak insanların birbirlerine karşı olan ön yargılarını azaltmak, farklı kültürlerin tanınmasına olanak sağlayarak birbirleri ile etkileşime geçmesini sağlayacak konu ve uygulamaların eğitim programlarında bulunması fikrini doğurmuştur (Açıkalın, 2017: 162-163). Bu gelişmeler küreselleşme olgusunun Türk eğitim sistemine entegrasyonunu da hızlandırmıştır. Bir başka gelişme ise Türkiye'nin 1960'lı yıllardan beri AB ile süren müzakereler sonucunda 2004 yılında başlattığı "Eğitim ve Kültür" ayağıdır. Bu programla birlikte Türk eğitim sisteminde küreselleşme olgusu çerçevesinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Sağlam, Vural ve Akdeniz, 2011: 3).

Diğer yandan küresel konular, Türkiye'deki sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yıllara göre farklılık göstermektedir. Küresel konulara yer verilmesi bağlamında programlara baktığımızda 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (SBÖP) kısmen yer bulunduğunu söylemek mümkündür (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1998). Fakat 2005 SBDÖP ise, 1921 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan ve 35'e varan üye ülkedeki eğitimcileri sosyal bilgilerin güçlendirilmesi ve savunulması konularında destekleyen ve kendisini yalnızca bu alana adanmış Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (National Council for the Social Studies [NCSS], t.y.) sosyal bilgiler eğitimi için geliştirmiş olduğu temel ilkeler örnek alınarak hazırlanırken (Açıkalın, 2017), programda ilk kez "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı da yer bulmuştur (MEB, 2005). Bunun yanı sıra (4-7. sınıf) ders kitaplarında da her sene küresel bağlantılara odaklanmış bir üniteye de yer verilmiştir (Açıkalın, 2010: 256). Ayrıca 2005 SBDÖP'nin, NCSS'nin temel ilkeleri bağlamında hazırlanmasında NCSS'nin Amerika ve diğer ülkelerin sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili olarak ortaya koyduğu aşağıdaki önerileri de dikkate aldığı görülmektedir:

- Her çocuğa ilköğretim yıllarında birkaç farklı ülke hakkında bilgiler edindirilmelidir.
- Ülkelerde sosyal bilgiler programını oluşturan birimler, açıkça göze çarpan kalıp yargılardan ve yüzeysel öğrenmelerden kaçınarak yeterli derinliğe ve doğruluğa ulaşmalıdır.
- Sosyal bilgiler dersinde oluşturulan üniteler, öğrencilerin farklı dünyaya ait kültürler ve bölgeler hakkında öğrenmeye yönelik tutumları olumlu yönde desteklemelidir.
- Ayrıca diğer ülkelerin ünitelerindeki içerikler öğrencilerin kendi yaşamlarının yanı sıra karşılaşmış oldukları farklı kültürlerle direkt olarak ilişkilendirilmelidir.

- Öğretmenler, diğer ülkeler hakkında birimler geliştirirken, yerleşik müfredattan sapmak zorunda değildir. İlgili ülke veya bölge fark etmeksizin, ünitelerde aynı temel sosyal bilgiler kavram ve becerileri büyük oranda vurgulanmalıdır.
- Diğer yandan farklı ülkeler hakkında yüksek kalitede eğitim sağlayan öğretmenler, çocukların uluslarının dünya topluluğunda lider olması için gerekli olan anlayış, tutum ve becerilerle donatılmasına katkı sunacaktır (Hoge ve Allen, 1997: 216).

Bir diğer yandan 2005 SBDÖP'den 13 yıl sonrasında güncellenmiş olan 2018 SBDÖP'deki öğrenme alanında önceki programda olduğu gibi “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yer verildiği görülmektedir. 2018 programının “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanıyla, değişen dünyadaki gündemden haberdar olan, karşılaşmış olduğu sorunlarla ilgili etkili çözümler üreten ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlandığı ifade edilmektedir (MEB, 2018). Bu bağlamda her iki programdaki (2005-2018) küresel bağlantılar öğrenme alanlarında değinilen kazanımlar ve açıklamaları, Tablo 1.1’de gösterilmektedir.

Tablo 1.1. 2005 ve 2018 SBDÖP’de Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanlarında Yer Verilen Kazanımlar ve Açıklamaları (MEB, 2005; MEB, 2018)

Öğretim Programları	2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
4. Sınıf Kazanımları	1. “Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder.” 2. “Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur.” 3. “Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşlılarının günlük yaşamlarını karşılaştırır.” 4. “Toplumlar arasında ortak kutlanan özel günlere örnekler verir.”	SB.4.7.1. “Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” (“Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtması sağlanır.”) SB.4.7.2. “Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” SB.4.7.3. “Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.” (“Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.”) SB.4.7.4. “Farklı kültürlere saygı gösterir.”
5. Sınıf Kazanımları	1. “Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.” 2. “Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.”	SB.5.7.1. “Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.” (“Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.”)

	3. “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.” 4. “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras ögelerine örnekler verir.” 5. “Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.” 6. “Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.”	SB.5.7.2. “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.” SB.5.7.3. “Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.” (“Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımasının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve karşılıklı ön yargılarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır.”) SB.5.7.4. “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras ögelerine örnekler verir.” “Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur.”
6. Sınıf Kazanımları	1. “Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” 2. “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir.” 3. “Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk’ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir.” 4. “Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.” 5. “Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.”	SB.6.7.1. “Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomi ilişkilerini analiz eder.” SB.6.7.2. “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.” (“Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır.”) SB.6.7.3. “Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.” SB.6.7.4. “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.” (“Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir.”)
7. Sınıf Kazanımları	1. “20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.” 2. “Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. 3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.	SB.7.7.1. “Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.” SB.7.7.2. “Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.” SB.7.7.3. “Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular.” SB.7.7.4. “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.” (“Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.”)

	4. “Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.”	
--	--	--

Tabloda net bir şekilde görüldüğü gibi, küresel konular sosyal bilgilerin önemli bir parçasıdır. Zaten sosyal ve kültürel boyutlara yönelik en çok vurgunun sosyal bilgiler eğitiminde yer alması bu dersin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenlerden bir diğeri ise küreselleşme ile adeta köy haline dönüşen dünyada, gündeme gelen küresel ortak değerlerin sosyal bilgiler eğitiminde içerik olarak kazandırılmaya çalışılmasıdır (Aslan, 2016: 12). Bu dersi ön plana çıkaran bir başka etken ise doğasında olayların ve sorunların çok geniş bir perspektiften değerlendirilmesidir. Bu açıdan sosyal bilgiler eğitimi küreselleşmenin boyutlarından biri olan küresel vatandaşlık eğitimi ile benzer özellikler taşımaktadır (Kan, 2009: 27). Unutulmamalıdır ki güncel olaylarla ilgilenen bilgi sahibi ve meraklı bir çocuğun, sosyal sorunlar hakkında kafa yoran ve dünyayla ilgili bilgilerini arttırma konusunda adımlar atan etkili bir vatandaş olması olasıdır. Burada ifade edilen vatandaşlık yetiştirme anlayışı aslında sosyal bilgiler dersinin temel amacıdır (Passe, 1997: 236). Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersinin yeni programı sosyal değişimler ve sorunlarla ilişkilendirilmiştir.

Yukarıda değinildiği gibi, 2018 SBDÖP hedeflerinden biri de küresel sorunları takip eden ve dünyadaki gelişmelerin farkında olan bireyler yetiştirmektir. Programdaki bu amaçtan yola çıkılarak, bu araştırmanın temel araştırma problemi şu şekilde oluşturulmuştur: “2018 SBDÖP’de değinilen ve tüm dünyayı ilgilendiren global ölçekli konular, sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansımıştır?”

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2018 SBDÖP’de değinilen küresel konuların sosyal bilgiler ders kitaplarındaki durumu incelemek amaçlanmıştır. Bilindiği gibi, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dünya üzerinde pek çok değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerle birlikte toplumlar ve ülkeler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerde artış meydana gelmiştir. Ayrıca dünya üzerinde farklı bir bölgesinde veya ülkesinde meydana gelen bir durum başka bölgeleri, ülkeleri veya tüm dünyayı da etkiler hale gelmiştir. Literatürde “küreselleşme” olarak ifade edilen bu olguya yönelik ülkeler ekonomi, sağlık, askeri, güvenlik gibi alanlarda evrensel ve bölgesel iş birlikleri kapsamında ortak hareket etmeye mecbur hale gelmiştir. Günümüzde artık ülkeler vatandaşlarının ülkesine karşı sorumluluk ve hizmet anlayışının yanında tüm insanlığa karşı kendisini sorumlu hisseden, küresel boyutta gerçekleşen

olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olan ve evrensel değerleri benimseyen bireyler yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda küreselleşme olgusunun eğitim programlarına entegre edilmesine yönelik çeşitli adımlar atılmışlardır. Türkiye’de bu anlamda sosyal ve kültürel boyutlara yönelik en çok vurgunun sosyal bilgiler eğitiminde yer alması, küresel ortak değerlerin sosyal bilgiler eğitiminde içerik olarak kazandırılmaya çalışılması, küresel konulara en çok yer verilen derslerin başında olmasını mümkün kılmıştır. Bu araştırmayla küresel konuların 2018 SBDÖP kapsamında hazırlanan farklı kademelerdeki ders kitaplarındaki yeri ortaya konulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde ülkeler kendilerine bağlı, vatandaşlık görevlerini uygun şekilde yerine getiren bireylerin yanında dünyadaki gelişmelerin farkında olan, evrensel sorumluluk bilincine sahip bireylerin yetiştirilmesine önem vermektedir. Türkiye’de (4-7. sınıf) öğrencilerine verilen sosyal bilgiler dersleri içinde barındırdığı öğrenme ve konu alanlarıyla ifade edilen bu özelliklerin kazandırılmasında önemli rol üstlenmektedir. Literatürdeki birçok çalışmada, farklı boyutlarıyla küreselleşmeyi öğretmen adayları, öğretmen ve öğrenciler üzerinden tespit etmeye çalışılmıştır. Bunun yanında küreselleşmenin hem de öğretim programlarına hem de ders kitaplarına yansımalarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışma, birkaç yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Öncelikle küresel konuların okutulan tüm derslerdeki genel durumu ortaya konulmuştur. İkincisi, küresel konuların hangi kademede, ne sıklıkla değinildiğine açıklık getirilmiştir. Son olarak, sosyal bilgiler ders kitaplarının küreselleşme ve küresel konular noktasında ne tür amaçlar ve özelliklere doğrultusunda yer verildiği de anlatılmıştır. Bu çalışma ders kitaplarının küreselleşme olgusuyla ilgili ortaya çıkarılan mevcut genel tablo, program geliştirenlere, öğretmenlere, akademisyenlere, öğretmen adaylarına ve çeşitli disiplinlerdeki ilgili kişilere hem öğretim materyali geliştirme hem de kazanımları uygun bir şekilde düzenlemeleri konusunda fikir verecektir. Ayrıca küresel konuların öğretimi ve küreselleşme konusundaki tartışmalara güncel katkılar sunacaktır.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıda sunulmuştur:

- Belirlenen araştırma yöntemi, araştırmanın amacına uygundur.
- Verilerin analizinde kullanılan nitel analiz yöntemleri amaca uygun olarak seçilmiştir.
- Araştırma için alan uzmanlarından alınan görüşler yeterlidir.
- Araştırmaya yönelik yapılmış olan kaynak taraması yeterlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan çalışma 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde TTKB'nin onayladığı, ilk ve ortaokul kademelerinde okutulan sosyal bilgiler (4-7. sınıf) ders kitaplarındaki küresel konuların içerikleriyle sınırlıdır. Ders kitaplarına ilişkin bilgiler “Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Süreci” başlığı altında sunulmuştur.

1.6. Tanımlar

Ders Kitabı: İlgili konu ve bu konulara ilişkin bilgilerin sistematik olarak ve sırasıyla, kişisel ve genel hedeflerin somut bir şekilde ortaya koyulduğu, öğrenim gören bireyin yalnız başına bunu gerçekleştirebilmesi amacıyla hazırlanmış olan, en temel ve bilinen öğretim materyalidir (Yalçinkaya ve Azrak, 2019: 408).

Eğitim: TDK'nin yapmış olduğu tanıma göre, okul çağında bulunan genç ve çocukların toplumsal yapının bir parçası olması yolunda gereken bilgilerin, becerilerin ve kişilik özelliklerinin eğitim kurumları çatısı altında veya dışında direk veya dolaylı yollardan aktarılmasıdır (Sever, 2018: 2).

Küreselleşme: Çok geniş bir kapsamda ele alınarak tanımlanan küreselleşme teknolojik açıdan, yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle dünyanın “küresel köy” (global village) haline gelmesidir. Sosyolojik açıdan ise dünyanın bir bölgesinde gelişen olayın diğer olaylar üzerinde de etkiye sahip olmasıdır. Bunun yanında kültürel açıdan küreselleşme bireylerin, toplumların ve insanların farklı yaşam alanları arasındaki etkileşim süreçleridir (Yakar, 2019: 156; Yaman, 2016: 271).

Küresel Vatandaş: İnsanların daha eşit ve yaşanılabilir dünyada yaşamaları için bütün toplumları bir araya getiren uluslararası hak ve sorumlulukları benimsemiş, toplumsal ve küresel barışın sağlanması ve korunması adına çaba göstereceğini savunan vatandaşlık tipidir (Çolak, 2019: 41-42).

Küresel Vatandaşlık Eğitimi: Bu eğitim, ulusal temellere dayanarak, insanlar arasındaki farkındalık seviyesini arttırmanın yani sıra uluslararası alanda ortaya çıkan problemlere hakkında bilgi sahibi bireyler yetiştirilmesine de önem vermektedir. Ayrıca bu eğitimde problemlerin çözümü için gerekli adımları atabilecek becerilere sahip toplum üyeleri yetiştirmek amaçlanmaktadır (Çolak, 2019: 49; Kan, 2009: 25).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler devletlerin ve dünyanın sürekli değişen ve gelişim gösteren koşullarında bilgiyi dayanak alarak kararlar alabilen, içinde yaşadığı veya tüm toplumlarla ilgili konularda duyarlılık gösteren ve problemleri çözebilen aktif vatandaşların yetiştirilmesi maksadıyla, sosyal ve insanla ilgili diğer bilim dallarından aldığı yöntem ve bilgileri disiplinler arası yaklaşımla ele alan ve faydalanan hem bir öğretim programı hem de derstir (MEB, 2018: 7-10; Sever, 2018: 3).

BÖLÜM 2

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatürde son yıllarda oldukça ciddi şekilde tartışılan küreselleşme olgusu birçok çalışmada farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde öncelikle küreselleşme olgusunun tarihsel süreci, tanımı ve temel yaklaşımlarının açıklandığı görülmektedir. Ayrıca küreselleşme olgusunun ekonomik, siyasal, teknolojik sosyo-kültürel, spor organizasyonları ve eğitim olmak üzere birçok farklı boyutlarının değerlendirildiği çalışmalarda bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen küreselleşme olgusunun farklı boyutlarının daha sistemli sunulması adına ilgili çalışmalar bölümü dokuz ayrı başlık altında açıklanmaktadır.

2.1. Küreselleşme Olgusunu İnceleyen Çalışmalar

Küreselleşmenin tanımı yapmak, tarihçesini anlatmak, olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmaları incelediğimizde Onat (2002) makale çalışmasında küreselleşmeyi dünyanın politika, sanat, kültür, ekonomi ve bilim alanlarının bir bütün olarak düşünülmesini sağlayan kültürel ve sosyal süreçler olarak tanımlamaktadır.

Bayrakdar (2003) ise 1980’li yıllardan sonra gündemde önemli yer bulan küreselleşmenin aslında küreselleştirme olduğunu ifade ederek kavrama eleştirel bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak dil bilgisi açısından “globalization” kelimesinin Türkçe karşılığının küreselleştirme olmasını gerektiğini savunmuş, ayrıca günümüzde hızla etkisini arttıran küreselleşmeyi gelecekte bekleyen dini, ideolojik ve politik birçok dâhili ve harici tehlikeler olduğunu iddia etmektedir.

Kartal (2007) ise küreselleşme kavramını ulusal devletlerin kendi topraklarında veya uluslararası sözleşmelerle çözüm bulunamayan ekonomi, ekoloji, askeri ve iletişim vb. konularda küresel ölçekte çözüm yolları arayışından doğduğunu aktarmaktadır. Küreselleşmenin boyutlarını ortaya koyan çalışmalara baktığımızda Bayar (2008) ise çalışmasında küreselleşmeyi ekonomik, siyasal (güvenlik), teknolojik (iletişimsel), çevresel (demografik) ve kültürel olmak üzere beş boyuta ayırmaktadır. Çelik (2012) ise özellikle 1980’li yıllardan günümüze kadar küreselleşmeye birçok farklı boyutun dâhil olduğunu ifade ederek küreselleşmeyi altı boyutta (teknolojik, ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, çevresel ve finansal) ele almaktadır.

Diğer yandan küreselleşmeye yönelik görüşler açısından çalışmalara bakıldığında, Bayar (2008) çalışmasında günümüzde küreselleşmeye yönelik gelenekçiler (şüpheli) ve aşırı küreselleşmeciler (hiper-liberal) olarak iki temel görüşün bulunduğunu dile getirirken, Elçin (2012) ve Dumanlı-Kürkçü (2013) ise milli devletlerin giderek etkisini ve özelliğini yitirdiğini düşünen, aşırı küreselleşmeciler (hyperglobalist), küreselleşmeyi sorgulayan ve eleştirel yaklaşan, kuşkucular-küreselleşme karşıtları (skeptical) ve küreselleşmenin geçmişten günümüze değişim yönünün kestirilemeyeceğini ve asıl etkisini gelecekte yansıtacağına inanılan, evrimsel-dönüşümcüler (transformationalist) olmak üzere üç farklı görüş şeklinde sınıflandırmaktadır.

Özden ve Erbay (2018) ise çalışmasında küresel olabilmenin, küresel düşünmekten geçtiğine vurgu yaparken, günümüzde tüm dünyayı etkileyen açlık, iklim değişikliği gibi sorunlar karşısında tüm insanlığın ortak hareket etmesinin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca açlık, iklim değişikliği, evrensel insan hakları ve sağlık yönetimi gibi konularda ülke vatandaşlarının yerine küresel vatandaşlığın benimsenmesini savunmaktadır.

Ünay (2021) küreselleşmenin günümüzdeki ve gelecekteki durumunu irdelediği çalışmasında, günümüz dünyasında küreselleşmenin sonunun geldiği düşüncesinin yanlış olacağını yanı sıra 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında küreselleşmenin ekonomik boyutunda yavaşlamanın meydana geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca küreselleşmenin, dünya üzerindeki sınırları ortadan kaldıran bir ortamı oluşturmadığı düşüncesini savunmaktadır.

2.2. Küreselleşme ve Ekonomi İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Küreselleşme ve ekonomi ilişkisine dair çalışmalara baktığımızda Günümüzde uluslararası ticaretin, ülkelere yabancı sermaye girişlerindeki artışların ve teknolojik gelişmelerin ekonomi üzerindeki etkilerini inceleyen Altınar, Bozkurt ve Toktaş (2018), ekonomi anlamındaki küreselleşme göstergeleriyle ekonomik büyüme arasında neden-sonuç ilişkisi bulunmadığı sonucuna varmıştır. Hayaloğlu, Kalaycı ve Artan (2015) ise küreselleşmenin ülkelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Kutlu (1998) ise küreselleşmenin tüm dünya ülkelerinin ekonomik refah düzeyleri üzerinde olumlu etkiler bırakacağı öngörülse de gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işlediğine ve gelişmiş ülkelerin her alanda kârlı çıktıklarına dikkat çekmiştir.

Aydemir ve Kaya, (2007) yılında yapmış olduğu çalışmada küreselleşmenin IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomi kuruluş raporlarındaki tanımlarına yer vermesinin yanı sıra ekonomik küreselleşmenin dünya ekonomisinde işbirlikleri doğurarak politik küreselleşmeyi beraberinde getirdiğinin altı çizilmiştir. Benzer şekilde Özel (2011) son yıllarda uluslararası politik ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra, çokuluslu şirketlerin uluslararası ekonomideki etkisini giderek arttırması ve dünya ülkelerinin serbest ekonomi politikalarına yönelmeleri, küreselleşme sürecine büyük bir katkı sağladığını ifade etmektedir.

Aytekin (2013) ise küreselleşmenin günümüzde ülkelerin ekonomik ilişkilerinde artışlara ve dünyanın tek bir ekonomik pazar haline dönüşmesindeki önemli rolünün yanında küreselleşme ve ekonomiyi birbirini tamamlayan iki kavram olarak nitelendirirken, Öztürk ve Sözdemir (2010) ise her ne kadar küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde ekonomik anlamda refahı getireceği vaat edilse de bunun gerçekleşmediğinin ve günümüz dünyasının giderek daha da adaletsiz bir yer haline geldiğinin altını çizmiştir.

2.3. Küreselleşme ve Egemenlik İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Küreselleşme ve egemenlik ilişkisine ilişkin Cebeci (2008) makale çalışmasında günümüzde ulus-devletin karar alma mekanizmasının en önemli aktörü olma konusunda gücünü büyük oranda yitirdiğini ve Fransız İhtilalinden beri en önemli siyasi aktör olan ulus-devletlerin, halen mevcudiyetlerini korusa da klasik anlamdaki egemenlik yetkisini önemli ölçüde kaybederek küreselleşmenin devleti olma yönünde ilerlediği sonucuna varmıştır. Bakan ve Tuncel (2012) ise makale çalışmasında bu düşüncüyü destekleyerek ulus devletlerin küreselleşmeyle zayıflayıp, küçülmesi, egemenlik ve otoritesinin hasar görmesi düşüncesinin kısmen doğru olduğu sonucuna varmıştır.

Elma (2009) ise toplumların ve devletlerin artık birbirlerine daha bağımlı hale geldiklerini ve ulus devletlerin sorunlarını kendi içlerinde çözme yetisini zorlaştırdığını belirtmektedir. Böylece ekonomi, siyaset, dış politika, güvenlik vb. konularda küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası çapta bir bölgeselleşmeye zemin hazırladığına dikkat çekmektedir. Polat (2020) çalışmasında ise günümüzde küreselleşmenin devletlerin egemenlik hakları açısından tehdit unsuru sayılacak ve onları aşındıracak yeni bir uluslararası sistemin oluşumuna ön ayak olduğunun altını çizmektedir.

Çolak (2015) tez çalışmasında Giddens'in da tek bir dünya devleti konusundaki düşüncelerine atıfta bulunarak, küreselleşmeyle birlikte günümüzde tek bir dünya devletinin

varlığının gerçek olmaktan uzak görmektedir. Her ne kadar ulus devletlerinin kendi sınırlarına ilişkin egemenlik kaybına uğradıkları öngörülse de, yakın gelecekte böyle bir dünya devletinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

2.4. Küreselleşme ve Teknoloji İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Küreselleşme ve teknoloji ilişkisini irdeleyen Akolaş (2004) makale çalışmasında küreselleşen dünyada, eski çağlarda zengin olmak için ihtiyaç duyulan (para, emek, araç gereç, enerji, fabrika vb.) maddi sermayelerin yerini, (bilgi, patent, telif hakkı, beyin gücü, deneyim vs.) bilim ve teknoloji unsurlarının aldığını dile getirmektedir.

Güzel (2006) ise son yıllarda küreselleşmenin giderek hızlanmasıyla iletişim ve bilgisayar teknolojilerinin kültürel, ekonomik ve siyasal alanda birçok dönüşümlere neden olduğunu ifade etmektedir. Özellikle internetin kültürel bir mekân rolünü üstlenmesi, özgürlük alanı olması ve ekonomik yönüyle küresel değerlerin, farklı kültürel formlar ve alışkanlıkların, insanların alışkanlıklarının dolaşımlarına sokulduğunu söylemektedir. Ayrıca internetin bir nevi küresel sistemin kültürel mecrası halini aldığının altını çizmektedir. Buna karşın Yılmaz ve Horzum (2005) ise küreselleşmeyle hızlı değişen teknolojinin bireyleri “teknolojinin oyuncacı” haline getirmesinden dem vurmaktadır. Bunun yanı sıra günümüzde popüler kültürü destek çıkan, gazete, dergi, moda akımı, televizyon programları ve internet sayfaları gibi farklı gelişmelerin insanları “teknolojinin kölesi” durumuna düşürdüğünü kabul etmektedir.

Rzayeva (2018), özellikle genç kuşaklarda yeni medya teknolojileriyle ilişkili olan sosyal ağların genç kuşaklara hızlı bir şekilde yayılmasıyla bilgisayar, akıllı telefon, tablet vb. teknolojik ürünlerin günümüzün vazgeçilmezlerinden olduğunu aktarmaktadır. Ortaya çıkan bu siber kültürün, bilgisayar ağlarının geniş kullanım alanlarına ulaşmasıyla genç kuşakları sosyo-kültürel açıdan etkileyerek insanları metalaştırdığına dikkat çekmektedir. İnsanların yıllarca üreterek, kuşaktan kuşağa aktarmış olduğu gelenek, görenek, sözlü anlatım ve uygulamaların bütününe ifade eden somut olmayan kültürel miras unsurlarının küreselleşmeyle kaybolduğuna dikkat çekmektedir.

Nar (2015) ise makale çalışmasında bu soruna başka açılardan yorumlar getirmiştir. Son dönemlerde yaşamımıza giren internet, cep telefonu ve diğer sosyal medya araçlarının ve bilgi teknolojisinin çok hızlı gelişmesi ve yaygınlaşmasının, insanlar arasındaki iletişimi önemli ölçüde kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Ayrıca iletişimdeki bu gelişmeler sayesinde dünyanın bir ucunda meydana gelen bir olayın, diğer bir ucunda yaşayan insanlara çok kısa bir sürede

ulaşarak etkileyebildiğini aktarmaktadır. Fakat bu durumların insanlığın tüketim kültürlerinde dahi benzer davranışlara neden olarak (sevgililer günü, anneler günü, babalar günü vb.) suni ihtiyaçlarla şekillendirildiğine dikkat çekmektedir.

2.5. Küreselleşme ve Sosyo-Kültürel Yapı İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Küreselleşmenin toplumların sosyo-kültürel yapısı üzerindeki getirmiş olduğu yeniliklerin, kültürel değerler, kültürel kimlik ve kültür empozisi gibi farklı yönlerden incelendiği çalışmalardan Mahiroğulları (2005), günümüzde yeryüzünde yaşamlarını ilkel yollarla sürdüren birkaç kabilenin haricinde, ülkelerin küreselleşme sürecinin içinde yer almamasını mümkün görmemektedir. Bu kapsamda ülkelerin küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan ve iletişim araçlarıyla yayılan küresel kültür unsurlarının toplumların kültürleri üzerinde yol açacağı zararları engellemek maksadıyla bu iletişim araçlarını kapatmanın veya sınırlandırmanın olanaksız olduğunu ifade etmektedir. Atılacak olan en doğru adımların ise küreselleşmeye tamamen teslim olmaktan veya toplumların milli dil, kültür ve kimliklerine tesahup etmekten geçtiğine dikkat çekmektedir. Çapcıoğlu (2008) ise çalışmasında küreselleşmenin sosyo-kültürel açıdan, çevre kirliliğinde artış, farklı salgın hastalıkların ortaya çıkması, fakirlik ve gelir adaletsizliği, insanların toplumdan uzaklaşarak yalnızlaşmasının yanı sıra memnuniyetsizliğe ve ümitsizliğe neden olmasından kaygılandığının altını çizmektedir. Ayrıca küresel iletişim araçlarıyla ortaya çıkan popüler kültürün ve küresel kültür imgelerinin, geçmişten günümüze ulaşan kültür ve dinlerle ilgili sıkıntıları tüm boyutlarıyla irdelenmesini zora soktuğunu vurgulamaktadır.

Taylan ve Arklan (2008) ise küreselleşmeyle birlikte gelişen iletişim ve haberleşme teknolojilerini ortaya çıkaran, üreten ve kullanan batılı ülkelerinin kendi kültürlerini, küresel kültür unsurlarıyla ilişkilendirerek diğer kültürlerle etkin olarak pazarladığını ve kültür aktarımındaki baskınlığını koruduğunu aktarmaktadır. Diğer yandan kitle iletişim araçlarının küreselleşme sürecini hızlandığı, yerel kültürleri ise değişime zorlamaktan ziyade özgünlüğünü bozarak ve kendi parçası haline getirerek tekrardan ürettiği sonucuna varmıştır. Bu konuda Akdemir (2010) ise mesafeleri kısaltan ve toplumların kültürel aktarımlarını daha etkin hale getiren kitle iletişim öğelerinin bu toplumlarının yapılarını değiştirerek kitle kültürü anlayışını ortaya çıkardığını söylemektedir. Ayrıca kitle kültürünün farklı kültürleri içinde eriterek homojen yapıyı bir kültür ortaya çıkardığı sonucuna varmıştır.

Küreselleşmenin kentler ve kültürler üzerindeki etkisini inceleyen Geniş (2011) ise, günümüz yönetim anlayışına göre yerel yöneticilerin en önemli görevlerinin başında kentleri

birer global üretim ve tüketim başkentlerine dönüştürmek olduğunun yanı sıra küreselleşmenin şehirlerdeki mesken anlayışlarını da etkileyerek birbirine benzeyen evrensel konut tarzlarını ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Küreselleşmenin psiko-sosyal açıdan kültür ve davranışlar üzerindeki etkisini inceleyen Sezgin ve Sezgin (2011), kültürün sürekli gelişim gösteren bir yapıda olmasından dolayı tanımının dönem değiştikçe farklılık göstereceğini ifade etmektedir. Küreselleşmenin temel yönlerinden birinin de sosyal olaylar olduğunu açıklayan yazarlar, küreselleşmenin tüm yönleriyle tartışılıp, anlatılmanın önemli olduğunu söylemektedir. Ayrıca dünyada meydana gelen küresel olayların ve değişimlerin yeni nesillere anlatılması üzerinde dururken, milli kültürü oluşturan (örf, adet vb.) unsurların eğitimde eksiksiz olarak anlatılması ve aktarılmasının yanı sıra, basın yayın organlarının da bu konuda üzerine düşen görevi lakıyla yerine getirmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

2.6. Küreselleşme ve Spor Organizasyonları İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Spor organizasyonları ve küreselleşme ilişkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında Atasoy ve Öztürk-Kuter (2005), küresel spor organizasyonlarının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazandığını aktarırken, spor organizasyonlarının kültürel yayılmadaki en önemli etkenlerden olduğuna dikkat çekilmektedir. Çalışmada ayrıca 19. yüzyılın son çeyreğinde İngiltere'de başlayan bu yayılımın önce Batılı ülkelere ve sonrasında üçüncü dünya ülkelerine olacak şekilde gelişim göstermesinin yanı sıra küreselleşmenin İOC, FIFA ve IAAF gibi kuruluşların oluşmasına ve uluslararası spor organizasyonlarını yöneterek güçlenmesine neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Küreselleşmenin spor dallarından biri olan futbol üzerindeki etkilerini inceleyen Akkaya (2008), küreselleşmeyle birlikte futbolun bir spor organizasyonu olmasının yanı sıra ticari (ekonomik) bir iş haline geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca küreselleşmenin her ne kadar ulus devletleri ve milli kimliklerini olumsuz etkilediği düşünülse de, küreselleşmeden etkilenen futbolun bazen toplumların milli kimliklerinin ve duygularının savunulmasında önemli görev üstlendiğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda İspanya futbol liginde boy gösteren ve Katalonya kimliklerini her zaman ön plana çıkarıp koruyan Barcelona takımını örnek göstermiştir.

Küreselleşme ve spor endüstrisi ilişkisini inceleyen Dağlı-Ekmekçi vd. (2013), sporun genel ciro olarak dünyada en fazla ekonomik gelirin elde edildiği sektör olduğunu

aktarmaktadır. Bunun yanında günümüzde dünyada insanların televizyon karşısında en fazla izlediği yayınların başında spor geldiğine dikkat çekmektedir. Son yıllarda ekonomik ve siyasal alanlardaki küreselleşmenin sporun büyümesi için gerekli koşulları sağladığı sonucuna varmıştır. Küreselleşme ve spor etkileşimini inceleyen Çeyiz ve Özbek (2014) de farklı spor organizasyonlarına ait yayınların bütün dünyada pek çok izleyici kitlesi tarafından takip edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca spor ve küreselleşmenin karşılıklı olarak bir birini etkileyen bir süreç olduğunu açıklamaktadır. Diğer yandan spor organizasyonlarının insanları birleştirici etkisinin ve popülerliğinin küreselleşme sürecine olumlu katkı sağladığına vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra Dağlı-Ekmekçi vd. (2013) de ifade ettiği günümüzde uluslararası faaliyet gösteren şirketlerin, spor ve sporcuları kullanarak ürünlerini pazarlamaya çalıştıklarını aktararak küresel sporun ekonomik boyutuna dikkat çekmektedir.

Küreselleşme bağlamında sporun genel bir değerlendirmesini yapan Çırka (2017) çalışmasında, küreselleşen dünyada iletişim ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerin sporla birleştirilerek insanlara ulaştırıldığını aktarmaktadır. Günümüzde küreselleşmeyle beraber spor kulüplerinin adeta birer işletme haline geldiğinin ve izleyici oranına göre gelir elde ettiğinin altını çizmektedir. Bunun yanında sayısında büyük artışlar görülen uluslararası spor turnuvaları, örgütler, yarışmalar ve küresel ödüllerin spordaki küreselleşme ilişkisini net biçimde gösterdiğine vurgu yapmaktadır.

2.7. Küreselleşme ve Eğitim İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Türkiye’de eğitim alanında yapılan çalışmalara baktığımızda küreselleşme olgusuna farklı açılardan yaklaşıldığı görülmektedir. İncelenen çalışmalarda, küreselleşmenin eğitim kurumlarına, programlarına ve yaklaşımlarına etkilerini (Aslan, 2016; Çınar, 2009; Eser, 2014; Karaboğa, 2018; Korkmaz, 2017), değişik kademe ve branşlardaki öğrencilerin (Alabay ve Yağan-Güder, 2019; Sönmez ve Tatan, 2017; Uydaş ve Genç, 2015) öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının küresel vatandaşlığa dair algı ve görüşleri (Balbağ ve Türkcan, 2017; Ceylan, 2013; Çermik vd. 2016; Çolak, Kabapınar ve Öztürk, 2019; Günel ve Pehlivan, 2016; Karaca ve Çoban, 2015; Kaya ve Kaya, 2012), ve son olarak küresel vatandaşlık eğitim programlarının katkıları (Oğurlu, Kaya, Yalman ve Ayvaz, 2016) ele alınmıştır.

2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Dersi Programı ve Ders Kitaplarındaki Farklı Konu Başlıklarını İnceleyen Çalışmalar

Alanyazında SBDÖP ve ders kitaplarındaki farklı olgu, konu ve kavramları inceleyen birçok tez ve makale çalışması bulunmaktadır. Bu kapsamda literatürde ders kitaplarını

inceleyen makale çalışmalarına baktığımızda, sosyal bilgiler ders kitaplarında yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerinin kullanımına (Kaymakcı, 2013), 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında yer verilen değerlere (Kuş, Merey ve Karatekin, 2013), 6. sınıf ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilmesine (Şahin, 2014), ders kitaplarında bilim insanlarına (Topçu ve Karatekin, 2017), ders kitaplarında Türk-Kültür öğelerinin kullanımına (Daşdemir ve Tekin, 2018), 4 ve 5. ders kitaplarında bilinçli tüketicilik kavramına (Dere ve Aktaşlı, 2019), ders kitaplarında güncel olaylara yer verilmesi durumuna (Öztürk ve Veziroğlu, 2019), 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında güncel konuların ele alınması konusuna (Taşkın ve Memişoğlu, 2019), 4-7. sınıf ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimlerine (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019), 5-7. sınıf ders kitaplarındaki şahsiyetlere (Osmanoğlu ve Cantemür, 2020), 2018 SBDÖP kapsamında TYÇ'nin ders kitaplarındaki yansımalarına (Şimşek ve Seçgin, 2021), 2001 ve 2020 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin hazırlanmış olan tezlerdeki eğilimlere (Dere ve Gökçınar, 2021), sosyal bilgiler (2005, 2015 ve 2020) yıllarında okutulan ders kitaplarında ve 2005-2018 SBDÖP'de değişen ve değişmeyen göç kavramına (Yılmaz ve Günel, 2021) ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sağlık bilgisi ile ilgili ait içeriklere (Çelik ve Yenigül, 2022) olmak üzere pek çok farklı konuda makale çalışması yapılmıştır.

Öte yandan SBDÖP'de farklı olgu, konu ve kavramları inceleyen makalelerde ilk olarak Dinç ve Doğan (2010), ilköğretimin ikinci kademesinde uygulanan SBDÖP'nin uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemiştir. Bunun yanında SBDÖP'de ve sosyal bilgiler ders kitaplarında biyografinin kullanımına (Kaymakcı ve Er, 2013), harita kullanımına (Darakçı, 2015) yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanında SBDÖP'nin sözlü tarih (Dere, 2018), BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Dere ve Demirci, 2021) ve dijital vatandaşlık (Turan ve Avcı, 2018) açısından incelendiği çalışmalarla birlikte 2017 (Turan, 2018) ve 2018 SBDÖP'yi (Öztürk ve Kafadar, 2020) değerlendiren çeşitli çalışmalar da yapılmıştır. Bunların yanında karşılaştırmalı eğitim çalışmalarında Türkiye SBDÖP ile Amerika, Fransa, Kanada, Finlandiya, Estonya Cumhuriyeti, Kore Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti Hong Kong Özel İdari Bölgesi, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Avustralya gibi çeşitli ülkelerin (Bursa ve Çengelci-Köse, 2017; Dere ve Akdeniz, 2021; Kafadar, 2019; Özkara, 2015; Ütkür-Güllühan ve Bekiroğlu, 2022; Zayimoğlu-Öztürk ve Öztürk, 2013) sosyal bilgiler öğretim programları karşılaştırılmıştır.

Diğer yandan ders kitaplarıyla ilgili tez çalışmalarını incelediğimizde, cumhuriyet dönemi ve farklı yıllara ait ilk ve ortaokul tarih/sosyal bilgiler ders kitaplarında eskiçağ tarihine

ilişkin öğretimin (Taşkın, 2016), 2020-21 akademik yılında okullarda okutulan sosyal bilgilere ait ders kitaplarındaki metinlere bilimsel bilgi kapsamında değerlendirmelerin (Korul, 2021), 5-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet konusunun (Dündar, 2021), 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında önemli kişiliklere değinilme durumlarının (Kurt, 2022), 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının temel vatandaşlık değerleri ve becerilerinin (Gökçınar, 2022) ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki kök değerlerin (Demirel, 2022) incelenmesi olmak üzere çok farklı konular üzerine sosyal bilgiler ders kitaplarının incelemelerinin yapıldığı tez çalışması bulunmaktadır.

Bir diğer yandan SBDÖP'le ilgili tez çalışmalarına baktığımızda ise, SBDÖP'deki mekân algılama becerisinin geliştirilmesine yönelik öğretmen düşüncelerinin (Safı, 2010), SBDÖP'deki değerlerin MEB (4-7. sınıf) ve özel yayınevi (4-6. sınıf) ders kitaplarındaki durumunun (Topkaya, 2011), SBDÖP'deki coğrafya kavramlarına yönelik öğrencilerin algılarının (Çepni, 2013), SBDÖP'deki 6 ve 7. sınıf öğretimindeki değerlere yönelik öğrenci algılarının (Kılcan, 2013), SBDÖP 2005 ve 2017 taslağının 5-7. sınıf sosyal bilgiler öğretiminin farklı alanların öğretiminde meydana gelen değişimlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin (Güler, 2018), sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında yer verilen haberlerin SBDÖP'de bulunan değerler kapsamında incelenmesine (Horuzoğlu, 2021) olmak üzere alanyazında birçok farklı çalışma görülmüştür.

2.9. Küreselleşme ve Sosyal Bilgiler İlişkisinin İnceleyen Çalışmalar

Sosyal bilgiler ve küreselleşme ilişkisini inceleyen çalışmalara baktığımızda; Şimşek (2008) ve Sağlam vd. (2011), küreselleşme olgusunu 1998 ve 2005 SBDÖP ve bu programlar kapsamında hazırlanan ders kitaplarında incelemektedir. Bu incelemelerde 1998 Programıyla yazılan kitapların küreselleşme kavramına yönelik herhangi bir üniteye yer vermezken, sadece bazı bölümlerde farklı başlıklar altında yer verildiği tespit edilmiştir. 2005 programına yönelik ise ders kitaplarında konuların kavrama odaklanan bağımsız üniteler içerisinde işlendiği ve küreselleşme kavramıyla ilgili birçok etkinliğin bulunduğunu ifade etmişlerdir. Diğer yandan Çakar (2008) ise 2005 SBDÖP ile hazırlanmış olan (4-7. sınıf) ders kitaplarında küreselleşme olgusunun konu ve kavramlardaki etkisini incelemiştir.

Özyurt (2009) ise sosyal bilgiler ders kitaplarında (6 ve 7. Sınıf) küreselleşme bağlamında oluşturulan küresel bağlantılar öğrenme alanını incelediği çalışmasında daha çok Türkiye'nin komşu ve soydaş Türk cumhuriyetleri, küresel sorunlar ve barışa hizmet eden

uluslararası kuruluşlar gibi daha çok siyasal ve politik konular üzerinden dünyayla bağlantılar kurulduğuna dikkat çekmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında (6 ve 7. sınıf) küreselleşme olgusunu tez çalışmasında inceleyen Ulu (2015) ise ders kitaplarıyla, dünyadaki gelişmelere ayak uydurabilen, dünyanın genelini ilgilendiren yerel ve küresel kavramları öğrenmiş, Türkiye'nin ilerlemesine katkı sunan, öğrencilerin yetiştirilmesinin amaçlandığı sonucuna varmıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde yer verilen küreselleşme ile ilgili kazanımların iletişim teknolojilerini kullanarak öğretimini gerçekleştirdiği doktora tez çalışmasında Egüz (2017), küresel eğitim kazanımlarının öğrenilmesinde iletişim teknolojileri araçlarıyla desteklenmiş olan SBDÖP'nin, öğretmeni merkeze alan düz anlatım yöntemiyle kıyaslandığında öğrencilerde akademik başarıları artırarak, kalıcı bir öğrenme sağladığını ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, deney grubuna uygulanmış olan iletişim teknolojileri destekli yeni öğretim programı, bilgide kalıcılık, konuları detaylı olarak ele almaya destek, farklı bilgilerin öğrenilmesinde istek, konu detaylandırmasında kolaylık ve daha anlaşılır hale geldiğini tespit etmiştir. Bunun yanında bu yeni etkinliklerle öğrenciler iletişim teknolojileri araçlarını kullanmakta beceriler kazanırken, deney sonrasında katılımcı öğrencilerin global gelişmelerin yanı sıra ve yeni olaylar hakkında bilgi sahibi olmaya başladıklarını ortaya koymuştur.

Gökpınar (2019) ise 1978-2017 yıllarında okutulan dört farklı sosyal bilgiler ders kitabındaki (5. sınıf) küreselleşme olgusunu tez çalışmasında incelemektedir. Karakuş ve Akpınar (2021) tarafından yapılan makale çalışmasında ise sosyal bilgiler ders kitabında (7. sınıf) içerik ve görsellerdeki küreselleşme olgusu Gökpınar'ın (2019) geliştirdiği kontrol listesi düzenlenerek incelenmektedir. En son SBDÖP (2018) ile oluşturulan ders kitabındaki araştırma sonuçlarına göre küreselleşme ile ilgili görsellerin en az “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde yer verildiğini ortaya koymuştur. Gökpınar'ın önceki programlarla yapmış olduğu çalışmaya oranla yeni programla düzenlenen ders kitabında küreselleşme içeriklerinde artışın olduğunu ifade etmişlerdir. Ders kitabının ünitelerinde “küresel”, “küreselleşme”, “evrensel” kelimelerinin kullanım sıklığını da inceleyen araştırmacılar “küreselleşme” kelimesine hiç değinilmezken “küresel” kelimesine elli bir, “evrensel” kelimesine ise bir kez yer verildiğini ortaya koymuştur.

Türkiye'de okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarıyla Fransa'da ortaokullarda sosyal bilgiler dersinin karşılığı olarak okutulmakta olan tarih ve coğrafya derslerine ait kitaplarının arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri küresel sorunlar açısından analiz eden Aktaş, Tokmak ve Kara (2021) günümüzde uluslararası arena da en çok değinilen konu başlıklarından birisinin de küresel problemler olduklarına dikkat çekmiştir. Ülkelerin ilgili ders kitaplarıyla ilgili sonuçlarını incelediğimizde, Fransız ders kitaplarında daha çok büyük etkiler yaratan, yaygın sorunların üzerinde durulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca küresel problemlerin daha çok coğrafya konuları bağlamında ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu problemler ders kitaplarında kademelere göre doğru orantılı olarak ve okutulmakta olan ülkeden ziyade daha çok değişik ülke örnekleri üzerinden açıklanmaya çalışıldığını ortaya koymuştur. Türkiye'deki (5-7. sınıf) sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küresel problemlerin bütün öğrenme alanlarında olduğu gibi veya farklı konularda dolaylı olarak ele alındığını ifade etmiştir.

Toprak (2022) tez çalışmasında 2019 yılında okullarda okutulmuş olan (5-7. sınıflar) sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küreselleşme olgusunu incelemiştir. Tez çalışmasında küreselleşme olgusuna ilişkin en çok görsele yer verilen ünitenin “Geçmiş Yolculuk” olduğunu aktarırken, en az ele alınan ünitenin ise “Etkin Vatandaşlık” olduğunu söylemektedir. Çalışmasında ayrıca ders kitaplarındaki konuların küreselleşmenin en çok sosyokültürel boyutuyla, en az ise hukuki boyutuyla ilişkilendirildiğini tespit etmiştir.

Yukarıda incelenen çalışmalar göz önüne alındığında bu çalışmayla son SBDÖP (2018) ile hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-7. sınıflar) küresel ölçekli konuların ders kitaplarına yansımalarının ortaya koyulması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Tezin bu bölümünde, yapılacak olan araştırmanın deseni, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları (teknikleri), verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışmada ders kitaplarını incelemek için dokümanları veri kaynağı olarak kullanmayı sağlayan (Merriam, 2018: 142) doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Aynı bir veri toplama yöntemi ve analiz biçimi olan (Özkan, 2019: 3) doküman incelemesi yöntemi yönteminin kullanılmasında Merriam'ın (2018: 147) belirttiği şu özellikler etkili olmuştur:

- Dokümanlara ulaşılabilmesinin daha rahat ve zahmetsiz olması,
- Dokümanların gözlem ve görüşmelerden elde edilmiş olan verilerle aynı biçimde kullanılabilmesi,
- Veri betimleyici bilgiler sağlayabilmesi,
- Yeni çıkmış olan hipotezleri yordayabilmesi,
- Yeni hipotezler ve kategoriler geliştirilebilmesi,
- Değişimi ve gelişimi takip edebilmek gibi pek çok işlevi gerçekleştirebilmesi.

Bu bağlamda çalışmada doküman incelemesi yöntemi, sosyal bilgiler (4 - 7. sınıf) ders kitaplarının öğrenme alanlarında değinilen küresel ölçekli konuların yansımalarını gözden geçirmek ve değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

3.2. Veri Kaynakları

Çalışmanın örneklemini, Türkiye’de 2019-2020 eğitim-öğretim yılında okutulan iki devlet ve iki özel yayınevi tarafından hazırlanmış sosyal bilgiler (4-7. sınıf) ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın temel veri kaynakları sosyal bilgiler (4-7. sınıf) ders kitaplarına EBA üzerinden ulaşarak orijinallikleri gözden geçirilmiştir. Çalışmada yer alan ders kitaplarına ait bilgiler Tablo 3.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmanın Temel Veri Kaynaklarını Oluşturan Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Kitabın Adı	Yazar(lar)	Basım Yeri ve Yılı	Yayınevi
İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı	Sami Tüysüz	Ankara, 2019	Tuna Matbaacılık AŞ
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	Erhan Şahin	Ankara, 2019	Anadol Yayıncılık
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı	Cengiz Yıldırım Fatih Kaplan Hayriye Kuru Mukaddes Yılmaz	Ankara, 2019	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı	Gökhan Gültekin Murat Akpınar Mustafa Nohutcu Pınar Özerdoğan Seher Aygün	Ankara, 2019	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Yapılan araştırma doküman incelemesinde sıralanan “dokümanlara ulaşma, orijinalliğini gözden geçirme, dokümanları anlama, verileri çözümleme ve verileri kullanma” genelgesi çerçevesinde sıralanan aşamalar üzerinden takip edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 194). Yukarıda bahsi geçen genelge çerçevesinde veri toplama ve çözümleme süreci aşağıda açıklanmıştır:

3.3.1. Dokümanlara ulaşma ve orijinalliğini gözden geçirme

Yapılan çalışmanın veri kaynaklarını Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturduğu için, Milli Eğitim Bakanlığı’nın EBA sistemi üzerinden 2019-2020 eğitim-öğretim yıllarında Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler (4-7. sınıf) ders kitaplarına ulaşılmış ve dokümanların orijinalliği kontrol edilmiştir.

3.3.2 Dokümanları anlama

Dokümanlar, öğrenme alanlarındaki açıklamalar bağlamında oluşturulan ölçüt cümlelere uygun olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak için 2019-2020 eğitim-öğretim yılında okutulan 4. sınıf (Tuna Matbaacılık), 5. sınıf (Anadol Yayıncılık), 6 ve 7. sınıf (MEB Yayınları) sosyal bilgiler ders kitapları kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan önemli tekniklerden biridir (Büyüköztürk vd., 2018). Ayrıca verilerin çözümlemesinde, gerçekleştirilmiş olan görüşmeler, alan notları ve belgelerin içeriklerinin analiz edilmesi aslında nitel veri analizlerinin tamamının içerik analizi olarak görülmesine olanak sağlar. Bu bağlamda içerik analizi eylemlerin, mekânların, üslupların, imgelerin, manaların ve ayrıntıların anahtar kelimeler şeklinde yer verildiği iç görüşü anlamaya çalışır. Bunun yanı sıra içerik analizi veriler kodlanırken aynı zamanda kategorilerin meydana getirilmesini de kapsamaktadır (Merriam, 2018: 195-196). Böylece araştırmacılar yer alan bu kelime ve kavramların anlamlarını belirleyip analizlerde bulunarak metinlerdeki mesajlara ilişkin çıkarımlarda bulunabilir (Büyüköztürk vd., 2018).

Bu çalışmada sosyal bilgiler (4-7.) sınıf ders kitaplarındaki öğrenme alanlarında küresel yansımalarına yer verilen konuları belirlemek, çözümlemek ve yorumlamak amacıyla kullanılan kontrol listesi çalışmacı tarafından oluşturulmuştur. Kontrol (kriter) listesi, 2018 SBDÖP'deki değerler, yetkinlikler, özel amaçlar, uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, programın yapısı, yedi öğrenme alanındaki kazanım ve açıklamalardan esinlenilerek hazırlanmıştır. Daha sonra listenin geçerliğini ve güvenilirliğini sağlayabilmek amacıyla oluşturulan maddeler çalışmacı ve tez danışmanı tarafından ayrı ayrı ve sonrasında karşılaştırmalı olarak beraber değerlendirilmiştir. Ayrıca bu süreçte iki alan uzmanını da süreçte katkı sağlamıştır. Uzmanların görüşleri bağlamında listeye son şekli verilmiştir. Bu doğrultuda verilerin analizinde ve yorumlanmasında kullanılmak üzere hazırlanan kontrol listesi EK-1'de sunulmuştur.

Diğer yandan araştırmada kullanılmak üzere kontrol listesi bağlamında ders kitaplarındaki öğrenme alanları ve konu başlıkları incelenmiş ve kategorize edilmiştir. Verilerin işlenmesi ve kategorize edilmesi sonrasında, yorumlama sürecine geçilerek anlamlı bir şekilde açıklanmış ve okuyucuların anlayabileceği bir dilde sunulmuştur. Öte yandan ders kitaplarından doğrudan yapılan alıntılar (metin, görsel vb.) sayfa numaralarıyla verilmiştir. Oluşturulan şekiller de ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki bilgilere dayalıdır. Ayrıca elde edilen

verilerin güvenirliğini ve geçerliğini sağlamak amacıyla araştırmacı ve tez danışmanı tarafından ayrı ayrı, daha sonra karşılaştırmalı olarak birlikte değerlendirilmiştir. Bununla birlikte süreç boyunca iki alan uzmanının yanı sıra doktora ve yüksek lisans öğrencileri analizin güvenirliği için sürece dâhil edilmiştir. Alan uzmanlarının, doktora ve yüksek lisans ğrencilerinin görüşleri doğrultusunda araştırma şekillendirilmiştir. Bunun yanında araştırma sürecini tam ve doğru bir şekilde yansıtmak amacıyla detaylı betimlemeler ve açıklamalar yapılmıştır.

BÖLÜM 4

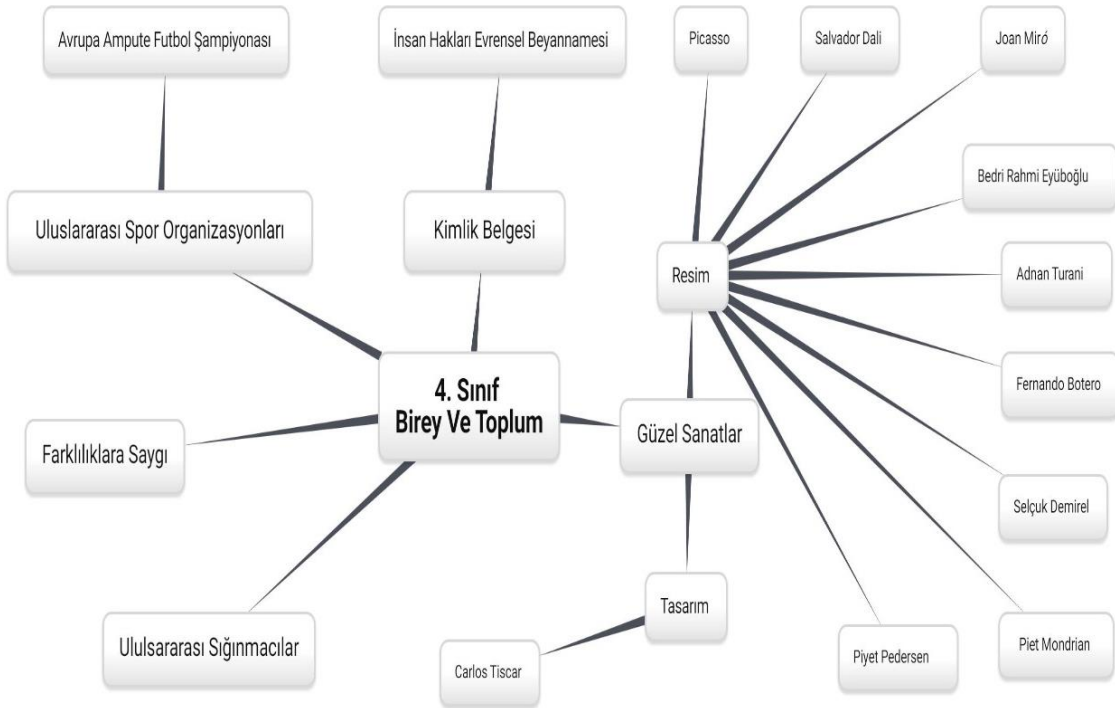
4. BULGULAR

4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular

Bu bölümde 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel ölçekli konuların öğrenme alanlarındaki yeri incelenmiştir.

4.1.1. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

4. sınıf ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında devletler tarafından bireylere tanınan vatandaşlık ve kimlik gibi haklar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca bireylerin fiziksel özellikleri ve ilgi alanları üzerinden farklılıklara saygı kavramı açıklanmaktadır. Birey ve toplum öğrenme alanında küresel yansımaları ele alınan temel konular Şekil 4.1’de gösterilmektedir.

Şekil 4.1. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının birey ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.1’de görüldüğü üzere ilk olarak devletlerin bireylerine tanıdığı oldukları vatandaşlık ve kimlik belgesi haklarının uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmasına dikkat çekilerek küresel ölçekli konulara giriş yapılmıştır. “Herkesin Bir Kimliği Var” konu başlığında 7,5 milyarı geçen ve birbirinden farklı fiziksel özellikler taşıyan insan nüfusuna

vurgu yapılmaktadır. Bir diğer konu başlığı “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabiliyorum?” ile ise 7.5 milyarı aşkın insan nüfusunun fiziksel özelliklerinin yanında ilgi alanları bakımından da farklılıklar taşımasına dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda konu alanında fotoğrafçılık, otomobil tasarımcılığı, satranç, keman çalmak vb. ilgi alanlarına yönelik metinler bulunmaktadır. Resim sanatıyla ilgili olarak ödüllere sahip bir öğrenciyle yapılan söyleşide sanatın küresel boyutuna da değinilmektedir. Söyleşide yöneltilen: “*Hangi ressamı seviyorsun?*” (Tüysüz, 2019: 22) sorusuna öğrencinin vermiş olduğu: “*Picasso, Dali, Miro, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adnan Turani, Botero, Selçuk Demirel, Piet Pedersen (Piyet Pedersen) ilk aklıma gelenler.*” (Tüysüz, 2019: 22) cevabında küresel ölçekte başarıları imza atan geçmiş ve güncel ressamı örnek göstermiştir. Ayrıca konu alanında İspanyol bir tasarımcı ile yapılan söyleyişi de bulunmaktadır. İspanyol Tasarımcının meslek hayatıyla ilgili olarak: “*Valencia’da (Valensiya) Uygulamalı Sanatlar Okulunu bitirdikten sonra İtalya’ya gittim. Milano’da bulunan Teknik Tasarım Okulundaki ilk proje dersinde cam ya da sandalye gibi basit bir nesneyi tasarlamamın bile araba tasarlamak kadar ilginç olduğunu fark ettim. Böylece tasarım kavramının kendisine âşık oldum.*” (Tüysüz, 2019: 24) açıklamalarıyla sanatın küresel boyutunun yanı sıra farklı ülkelere ait eğitim kurumları örnekleri üzerinden eğitimin küresel boyutu vurgulanmaktadır (Fotoğraf 4.1):

Fotoğraf 4.1. Birey ve toplum öğrenme alanında İspanyol tasarımcı “Carlos Tiscar” (Tüysüz, 2019: 23)

Empati kavramının açıklanmaya çalışıldığı “Onun Yerinde Olsaydım” konu alanında ilk olarak tüm insanlığın beğeni, yetenek ve kişisel özellikler bakımından farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir. Ayrıca iç savaş ve karışıklıklar yüzünden Türkiye’ye iltica eden sığınmacı çocuklarının eğitim süreçleri ve yapılan insani yardımlar üzerinden öğrencilerde farkındalık oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda okullarına gelen sığınmacı çocuklar hakkında bir öğrencinin: “*Ülkemizde misafir olan bu çocukları daha yakından tanımak için Türkçeyi biraz*

öğrenmiş olanlarla konuşmaya çalıştım. İçlerinden biri Türkçe bilmedikleri için derslerde zorlandıklarını söyledi. Ancak öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını da ekledi.” (Tüysüz, 2019: 26) ifadeleri konu alanın da aktarılmaktadır.

Saygı ve ön yargı kavramlarının ele alındığı “Farkındayım, Farklılıklara Saygılıyım” konu alanında küresel yansımalarla dair örneklerde bulunmaktadır. Bu kapsamda dili, dini, ırkı, cinsiyeti, milliyeti ve hangi düşünceden olduğu gözetilmeksizin tüm insanların saygıya değer bir varlık olduğuna ilişkin öğrencilere: “Hiçbir insan farklılıkları nedeniyle suçlanma, dışlanma, alay ve aşağılanmayla karşı karşıya bırakılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki farklılıklara sahip olmak evrensel bir haktır ve her insan bunları özgürce yaşayıp ifade etme hakkına sahiptir.” (Tüysüz, 2019: 29) açıklamaları yöneltilmektedir.

Bir diğer kavram olan ön yargılar hakkında ise tüm insanlığın duygu, düşünce yapısı ve karakterinin olduğu kadar dış görünüşündeki farklılıkların da normal karşılanması gerektiği anlatılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de gerçekleştirilen uluslararası futbol organizasyonu 2017 Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası öğrencilere sunulmuştur. Organizasyonda yer alan Türk futbolcuların farklı özürlerine ilişkin bilgiler verilerek ön yargı kavramı hakkında farkındalık kazandırılmaya çalışılmaktadır (Fotoğraf 4.2):

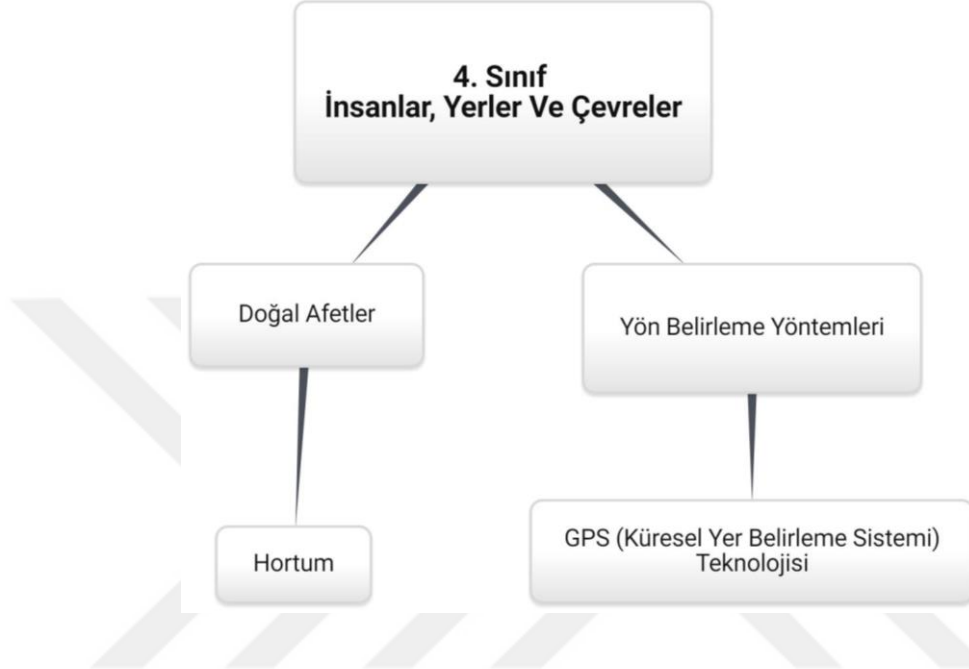

Fotoğraf 4.2. Türkiye ampute milli futbol takımı (Tüysüz, 2019: 29)

Diğer yandan öğrenme alanının sonunda bulunan “Neler Öğrendiniz” bölümünde ilgi ve yeteneklerin ayrımını belirlemek amacıyla öğrencilere yöneltilen soruda: “İngilizce kelimelerin anlamlarını çok hızlı ezberleyebiliyorum.” (Tüysüz, 2019: 29) ifadesiyle bugünün evrensel dillerine ilişkin örnek verilmiştir.

4.1.2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanıyla öğrencilere konum, yön kavramlarının yanı sıra doğal afetler konusu anlatılmaktadır. Öğrenme alanında küresel yansımalarıyla ele alınan konu başlıkları Şekil 4.2’de gösterilmektedir.

Şekil 4.2. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Yön ve konum kavramlarının açıklandığı “Yönlerimiz” konu başlığı içerisinde küresel yön bulma yöntemlerine ilişkin örnekler verilmektedir. Örneğin günümüzde dünya yörüngesindeki uydular sayesinde çalışan, telefon gibi akıllı cihazlar yardımıyla yön bulmamızı veya paylaşmamızı sağlayan “GPS (Küresel Yer Belirleme Sistemi) Teknolojisi” öğrencilere anlatılmaktadır.

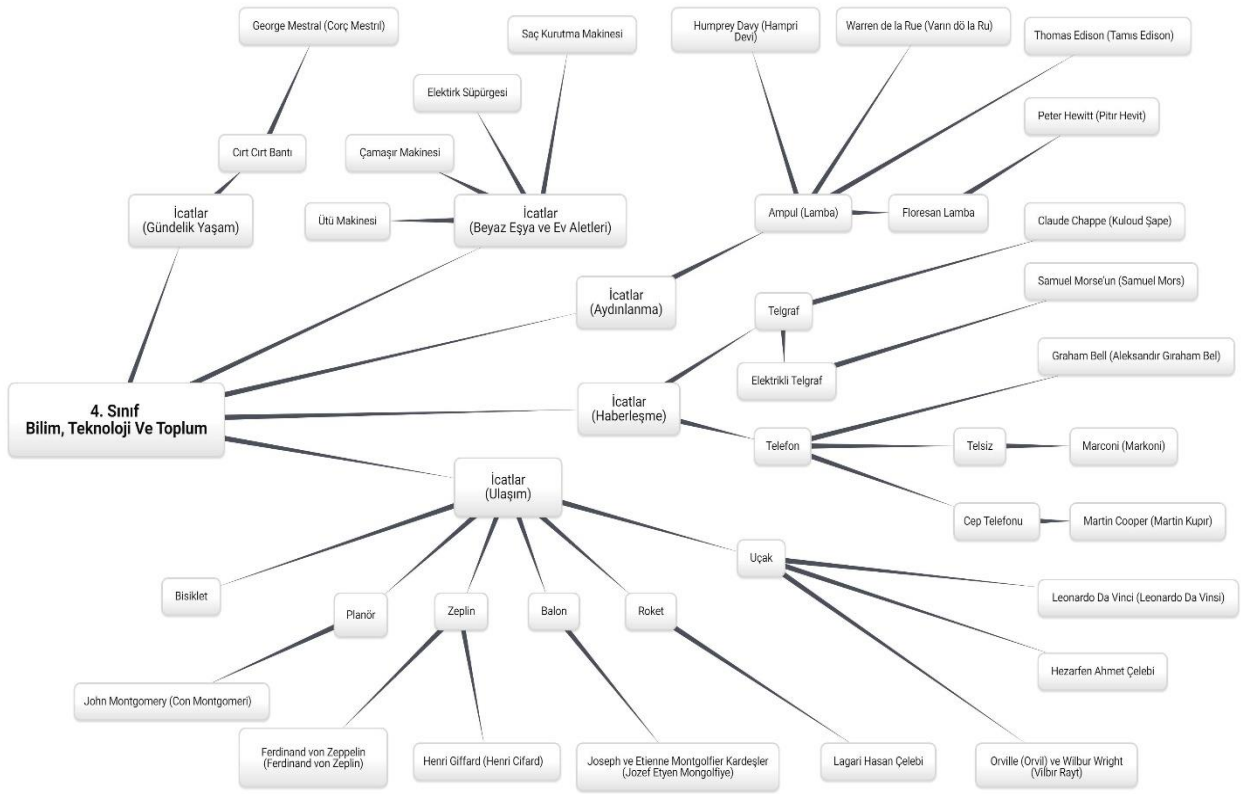
Öte yandan yeryüzünde ve gökyüzünde meydana gelen, insanlar ve diğer canlılar üzerinde maddi, manevi birçok zararlara yol açan afetlerin anlatıldığı “Doğal Afetlere Hazır Olalım” konu alanında dünyanın değişik bölgelerinde etkili olan hortum gibi farklı doğal afetlere ilişkin görseller de görülmektedir (Fotoğraf 4.3):

Fotoğraf 4.3. Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında yer alan doğal afet görselleri (Tüysüz, 2019: 82)

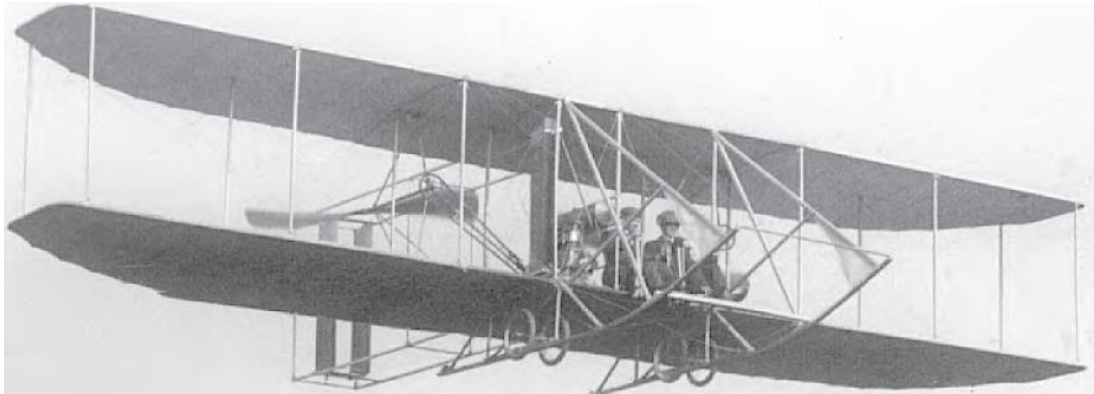
4.1.3. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında gündelik yaşamı kolaylaştıran ve katkı sunan bilim insanları, icatlar ve süreçleri açıklanmaktadır. Öğrenme alanında haberleşme, ulaşım, aydınlatma gibi birçok farklı alanda ele alınan buluşlar, Şekil 4.3’de yer almaktadır.

Şekil 4.3. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının bilim, teknoloji ve değişim öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular (İcatlar)

Şekil 4.3’de görüldüğü gibi günümüzde insanların gündelik yaşamında ev aletlerinden aydınlatmaya, ulaşımdan haberleşmeye birçok alanda kolaylık sağlayan icatlar “Geçmişten Bugüne Teknoloji”, “Zaman İçinde Teknoloji” ve “İcat Çıkaralım” konu alanlarında incelenmektedir. Bu bağlamda öğrencilere ampul, telefon, uçak vb. buluşların yıllar içerisindeki gelişimi ve birçok farklı milletten bilim insanlarının katkısı açıklanmaktadır (Fotoğraf 4.4):

Fotoğraf 4.4. Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında Orville ve Wilbur Wright kardeşler (Tüysüz, 2019: 109)

Diğer yandan konu alanında günümüzde tüm dünyadaki telefon görüşmelerinde insanların sıklıkla kullanmakta olduğumuz “Alo” kelimesinin geçmişine ilişkin gazete haberi ile iletişim araçlarındaki küreselleşmenin farklı boyutuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Fotoğraf 4.5):

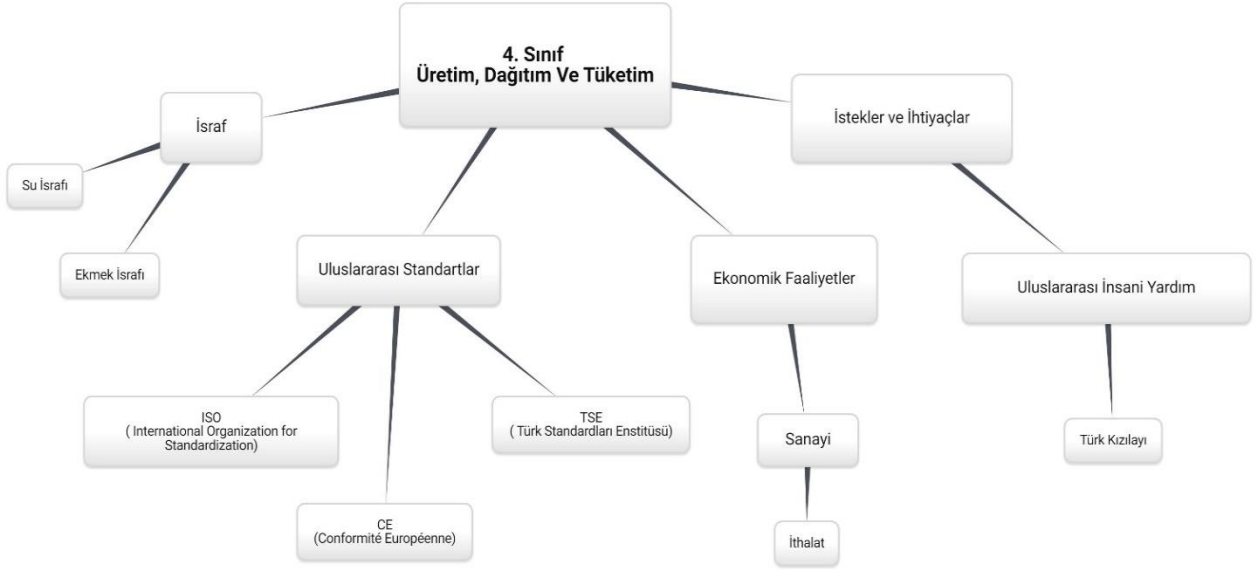

Fotoğraf 4.5. Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında “alo” kelimesi nereden geliyor? (Tüysüz, 2019: 107)

Öğrenme alanı sonundaki “Neler Öğrendiniz” başlığı altında günümüzde tüm insanlığın kullanımına sunulan teknoloji ürünlerle ilgili sorular yöneltilmektedir. Bu kapsamda öğrencilerden cevabının deftere yazılmasının istenildiği: “Sizce ilk hâlimden günümüze kadar en köklü değişime uğramış olan teknolojik ürün hangisidir? Neden?” (Tüysüz, 2019: 120) sorusu örnek gösterilebilir.

4.1.4. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

4. sınıf ders kitabındaki üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yakından uzağa ilkesi doğrultusunda öğrencilerin yaşadığı coğrafyanın ülke ekonomisine katkısı ele alınmıştır. Ayrıca uluslararası ticaret ile ilgili kavramlar ve kuruluşlar açıklanmıştır. Öğrenme alanında ele alınan konu başlıkları Şekil 4.4’de gösterilmiştir.

Şekil 4.4. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.4'te görüldüğü gibi ilk konu başlığı “İstaklerimiz, İhtiyaçlarımız” ile ihtiyaç kavramının yanı sıra dünya üzerindeki tüm insanların ihtiyaçlarındaki benzerlikler üzerinde durulmaktadır. Bu benzer ihtiyaçların uluslararası yardımlardaki etkisine ilişkin olarak ise Türk Kızılay’ının Musul’daki ihtiyaç sahiplerine göndermiş yardımlara yönelik internet haberi sunulmaktadır. Ayrıca haberin hemen altında öğrencilere: “*Haberde sözü edilen malzemelerden hareketle insanların temel ihtiyaçları hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?*” (Tüysüz, 2019: 123) sorusuyla günümüz temel ihtiyaçlarındaki küreselleşmeyi açıklamaları istenilmektedir (Fotoğraf 4.6):

Musul'a İlk İnsani Yardım Türk Kızılayı'ndan

Uzun yıllardır Irak'taki ihtiyaç sahiplerine yardımlarını sürdüren Türk Kızılayı Musul ve Telafer bölgesindeki ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere 20 tirdan oluşan, toplam 500 tonluk yardım malzemesi gönderdi.

Musul'a gönderilen insani yardım malzemeleri arasında giyim eşyası, uyku tulumu, hijyen malzemesi, kuru gıda (un-makarna), bulgur, pirinç, kek, battaniye, çadır ve yatak gibi malzemeler bulunuyor.

Fotoğraf 4.6. Türk Kızılay'ı ve uluslararası yardımına ilişkin gazete haberi (Tüysüz, 2019: 123)

Bir diğer konu alanı olan “Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler” ile insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gerçekleştirmiş oldukları ekonomik faaliyetler incelenmektedir. Ekonomik faaliyetlerden sanayi tesislerinin açıklandığı bölümde öğrencilere: “Yakınımızda bulunan İstanbul, ülkemizin en büyük ithalat limanıdır. Yurt dışından gelen malların dağıtımı, büyük ölçüde buradan yapılmaktadır.” (Tüysüz, 2019: 130) ifadesiyle ülkeler arasındaki küresel ticaret ve ithalat kavramları anlatılmaktadır.

Öte yandan Türkiye’de veya dünyanın herhangi bir bölgesinde üretimi yapılan ekonomik ürünlerin denetim ve standartlarına ilişkin bilgiler “Bilinçli Tüketici Olalım” konu başlığı içinde incelenmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de üretilen ürünlerin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının izni ile üretildiği veya ithal edildiği ibaresinin yer alması gerektiği açıklanmıştır. Bunun yanı sıra yerli ürünlerde TSE (Türk Standartları Enstitüsü) damgası bulunması zorunluluğundan bahsedilirken, Avrupa Birliğinin koymuş olduğu koşulları içeren “CE” ve Uluslararası Standart Organizasyonunun kısaltması olan “ISO” standartları öğrencilere aktarılmaktadır. Ayrıca günümüz küresel ticaretinde ürünlerin üretim bilgilerini ve yerlerini

anlamaya yarayan kısaltmalara ve barkod numaralarına yönelik detaylar üzerinde durulmaktadır (Fotoğraf 4.7):

Ürünlerde aramamız gereken bir diğer özellik, ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilmiş olmasıdır. Ambalajın üzerindeki işaretlere bakarak geri dönüşüme uygun malzemeden yapıp yapılmadığını kolayca anlayabiliriz. Diğer yandan alışverişlerimizde yerli mal tercih etmeliyiz. Üzerinde “Türk Malı” veya “Made in Turkey” (Türkiye’de Üretilmiştir.) yazıları bulunan ürünleri alarak ülkemiz ekonomisine katkıda bulunmalıyız. Barkod numarası 868 ve 869 ile başlayan ürünlerin Türkiye’de üretildiğini bilmeliyiz.

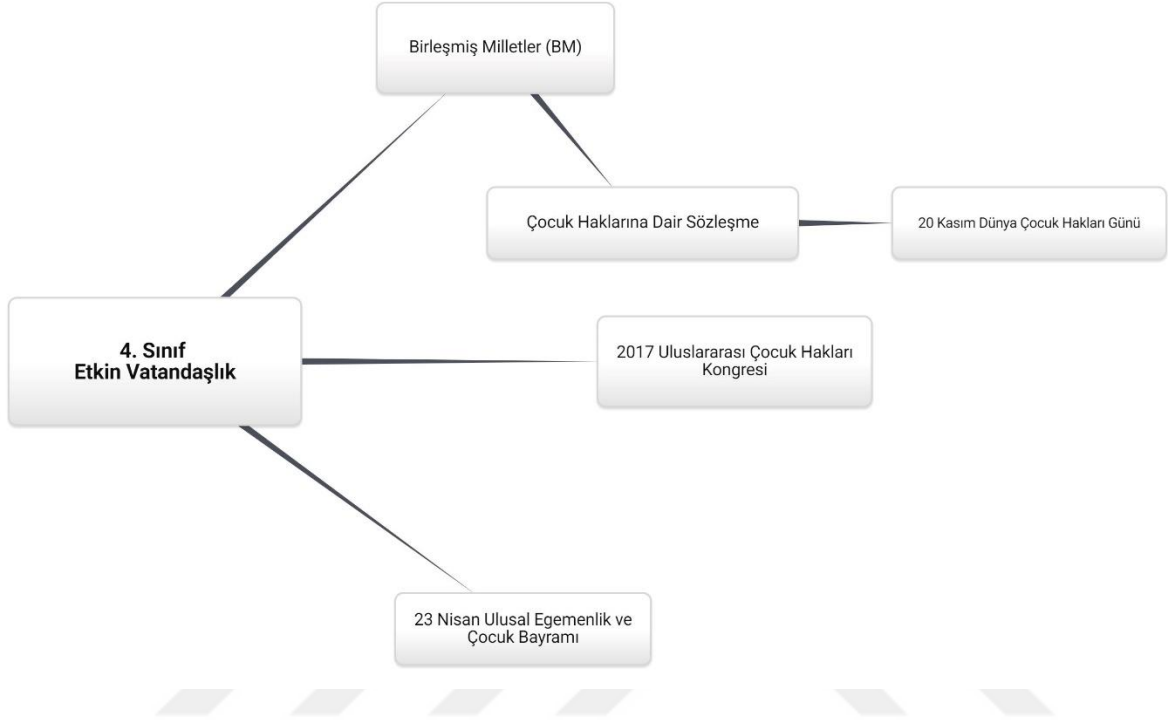
Fotoğraf 4.7. Uluslararası ürün standartları kısaltmaları (Tüysüz, 2019: 135)

Kaynakların, emeklerin, ürünlerin ve zamanın boş yere harcanmasına neden olan “İsraf” kavramı “Tüketime Evet, İsrafa Hayır” başlığı altında incelenmektedir. Ekmek, kâğıt, giysi gibi tüketim ürünlerinin yanında günümüzde küresel boyutta büyük sorunlara yol açan elektrik, su israfı gibi konu başlıkları da ele alınmaktadır. İsrafın son yıllarda insan hayatında yol açtığı sorunlar hakkında ekmek israfı başlığı altında öğrencilere: *“Diğer yandan açlık ve yetersiz beslenme nedeniyle çocukların hayatını kaybettiğini okudum.”* (Tüysüz, 2019: 143) ifadesi yöneltilmektedir. Son yıllarda birçok ülke için temel sorunların başında gelen ve gelecekte tüm dünyayı etkileyecek olan su israfı hakkında ise: *“Dünya’mızın dörtte üçü sularla kaplıdır. Ancak bu oran bizi yanıltmamalıdır. Çünkü tatlı su denilen kullanılabilir sular yeryüzündeki toplam suyun çok az bir kısmını oluşturur.* (Tüysüz, 2019: 145) açıklamasıyla öğrencilerde bilinçsiz su tüketimine karşı farkındalık kazandırılmak istenilmektedir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sonunda yer alan “Neler Öğrendiniz” konu başlığı altında doğrudan küresel boyutun ele alındığı soruya rastlanmamıştır.

4.1.5. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkin vatandaşlık öğrenme alanında çocukların temel ihtiyaçları ve haklarının yanı sıra bu kapsamda küresel anlamda yürütülen çalışmalar ele alınmaktadır. Öğrenme alanında ele alınan başlıca konular Şekil 4.5’de sunulmuştur.

Şekil 4.5. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının etkin vatandaşlık öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

İlk öğrenme alanı “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” ile çocukların beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşam sürme ve oyun oynama gibi evrensel temel hak ve ihtiyaçları açıklanmaktadır. Bu hak ve ihtiyaçların uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmasına ilişkin öğrencilere: “*Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?*” (Tüysüz, 2019: 152) sorusu yöneltilmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda küresel çocuk haklarını korumak amacıyla kabul edilen ve 142 ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe giren “20 Kasım 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi” hakkında bilgiler verilmektedir (Fotoğraf 4.8):

Biliyor muydunuz?

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.

Fotoğraf 4.8. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (Tüysüz, 2019: 152)

Öte yandan günümüzde dünya üzerindeki tüm çocukların sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar yürüten ve 2017 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi hakkında: “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, Millî Eğitim Bakanlığının ve Düzce Üniversitesinin iş birliğiyle düzenlenen Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, 2017 yılı ekim ayında Düzce ilinin Akçakoca ilçesinde gerçekleştirildi.” (Tüysüz, 2019: 153) bilgisi aktarılmaktadır.

Ayrıca konu alanında sarmallık ilkesine uygun olarak kongreye katılımcı olarak katılan “Yusuf” adlı öğrencinin “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre her çocuğa doğumundan hemen sonra bir isim verilir. Bu isimle nüfus kütüğüne kaydedilen çocuk bir kimlik ve vatandaşlık kazanır.” (Tüysüz, 2019: 156) açıklamasıyla “Birey ve Toplum” öğrenme alanının da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 15. Maddesi ile güvence altına alınan kimlik ve vatandaşlık hakkına atıfta bulunmaktadır. Kongreye katılmış olan bir diğer öğrenci “Batuhan”nın ise “Önemli çocuk haklarından biri de eşitliktir. Çocuklar dili, dini, rengi, cinsiyeti veya soyu nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır.” (Tüysüz, 2019: 157) yorumuyla da evrensel çocuk haklarına öğrencilerin ifadeleri üzerinden dikkat çekilmektedir.

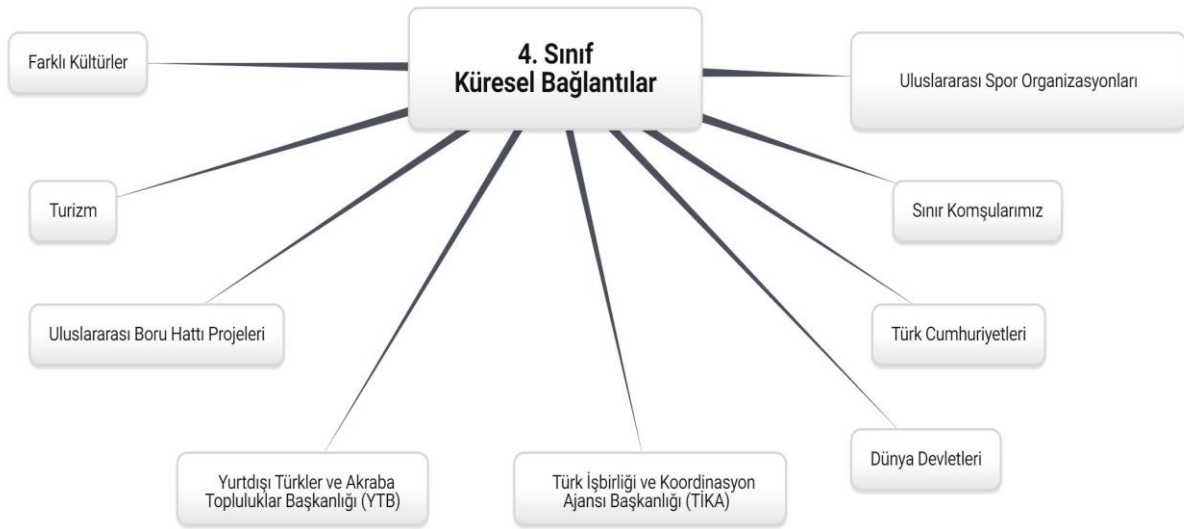
Diğer yandan “Özgürlük ve Bağımsızlık” konu başlığında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş süreci ele alınmaktadır. Büyük Millet Meclisinin açılışının gerçekleştirildiği 23 Nisan tarihinin, 20 Nisan 1983’te çıkarılan bir kanunla Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı adını alması hakkında: “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, dünyada çocuklara armağan

edilen ilk bayramdır. Türk çocukları bu bayramı her yıl çeşitli ülkelerden gelen çocuklarla kutlarlar.” (Tüysüz, 2019: 157) yorumuyla günümüz evrensel çocuk bayramlarına dair değerlendirme de bulunmaktadır.

Öğrenme alanı sonundaki “Neler Öğrendiniz” başlığı altında evrensel çocuk haklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda boşluk doldurma sorusuna: “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme tarafından kabul ve ilan edilmiştir.” (Tüysüz, 2019: 171), doğru yanlış sorusuna: “Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre 16 yaşından küçük her insan çocuk sayılır.” (Tüysüz, 2019: 171) ve yazılı yoklama sorusuna: “Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne yeni maddeler ekleme yetkiniz olsaydı hangi maddeleri eklerdiniz?” (Tüysüz, 2019: 172) soruları örnek verilebilir.

4.1.6. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

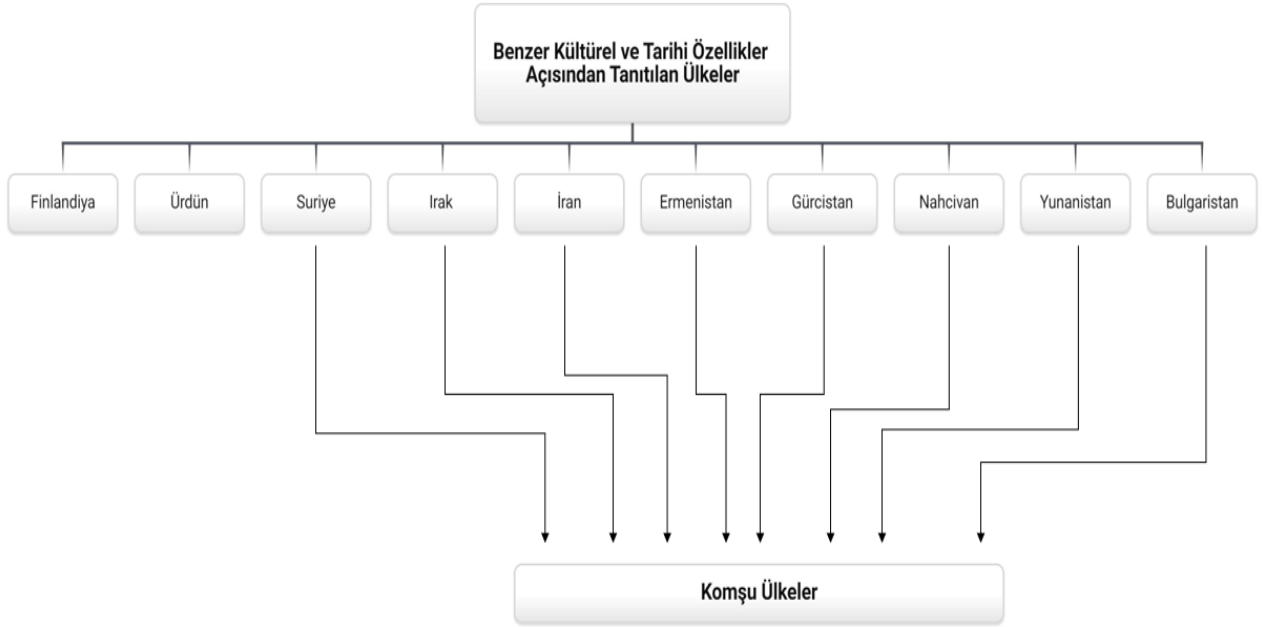
Ders kitabının Küresel Bağlantılar öğrenme alanı, önceki öğrenme alanlarından farklı olarak Türk Devletlerinin yanı sıra sınır komşusu devletlerle siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel ölçekteki ilişkilere odaklanmaktadır. İfade edilen bu konu başlıkları Şekil 4.6’da gösterilmektedir:

Şekil 4.6. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının küresel bağlantılar öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.6’da yer aldığı üzere, ilk olarak Türk Devletinin iyi ilişkiler yürüttüğü ülkelerle ilgili olarak küresel bağlantılar kurulmaktadır. Sporun küresel boyutuna ilişkin olarak öğrencilere: “En fazla gezip görmek istediğiniz ülke neresidir? Bu ülkenin hangi özelliklerini merak ediyorsunuz?” (Tüysüz, 2019: 174) ifadesi yöneltilmektedir. Yöneltilen sorunun

devamında ise ortak kültür ve tarih mirasına sahip olan ülkelerin anlatımlarına yer verilmektedir. Öğrenme alanında değinilen bu devletler, Şekil 4.7’de gösterilmektedir:

Şekil 4.7. Ortak tarihi ve kültürel mirasları çerçevesinde anlatılan ülkeler (Tüysüz, 2019)

Finlandiya ve Ürdün’ün tanıtımından sonra “Komşularımız” konu başlığında sınırlarımız bulunan ülkeler anlatılmıştır. Bu ülkelerin Türkiye’ye olan konumlarını göstermek ve konunun öğrencilerin gözünde daha somut hale gelmesini sağlamak amacıyla sunulan haritanın devamında bu devletler sırayla açıklanmaktadır (Fotoğraf 4.9):

Fotoğraf 4.9. Türkiye ve komşuları (Tüysüz, 2019: 177)

Haritada Irak, İran gibi komşu devletlerle Türkiye'nin arasında bulunan sınır kapılarının ticari açıdan büyük bir öneme sahip olduğu ve Irak Devletinin kuzey bölgesinde yaşam süren Türkmen vatandaşlarının varlığına vurgu yapılan bir yazıda, ayrıca son on yılda iç savaşla sarsılan Suriye'ye Türkiye Devletinin yaptığı insani yardımlar ve farklı faaliyetleri de ele alınmıştır. Türkiye'ye sınırı bulunan devletlerin tanıtımları incelendiğinde, öğrenme alanında ticari, tarihi ve kültürel geçmişe odaklanıldığı ve iş birliklerinin öneminin vurgulandığı dikkat çekmektedir.

Türkiye'ye sınırı bulunan devletlerin anlatımı sonrasında Fotoğraf 4.10'da "Türk Cumhuriyetleri"nin sınırlarına, bayraklarına ve bağımsız oldukları tarihlere ilişkin bilgilere yer verilmiş ve bu ülkeler sırasıyla tanıtılmıştır (Fotoğraf 4.10):

Fotoğraf 4.10. Türk Cumhuriyetleri (Tüysüz, 2019: 182)

Haritada görüldüğü gibi, ortak kültür tarihinin yanında "Farklı Kültürler" ve "Dünya Farklılıkları Güzel" başlıklarıyla da farklı devletler turistik faaliyetleri, değişik kültür özellikleri ve kalıp yargı konuları bağlamında tanıtılmıştır. Tanıtılan devletler Şekil 4.8'de gösterilmiştir.

Şekil 4.8. Farklı devletlerdeki ortak sosyal ve kültürel özelliklerin anlatımı (Tüysüz, 2019)

Öncelikle “Farklı Kültürler” konu başlığıyla yolculuğa çıkmadan gidilecek ülkeler hakkında hazırlanan broşürlerle o ülkeler hakkında elde edilecek bilgilerin önemi vurgulanarak, örneklerle desteklenmiştir. Macaristan broşürü örneğinde, Macarca kelime okunuşlarının Türkçeye benzerliği ve pek çok kelimenin Türkçe karşılığı bulunması üzerinde durulmuştur (Fotoğraf 4.11):

Fotoğraf 4.11. Macaristan broşürü (Tüysüz, 2019: 188)

Konu başlığı altında broşürüne yer verilen bir diğer ülke, Japonya'dır. Broşürde öğrencilere Japonya'nın yemek kültüründe pirincin önemi, konukseverlikleri ve yılbaşı

kutlamaları üzerinden geleneksel kıyafetlerine değinilmiştir. Bunun yanında judo sporu ve geleneksel Go oyunu ile “origami” sanatı açıklanmıştır.

Öğrencilere tanıtımı yapılan bir başka devlet ise Japonya olmuştur. Öğrencilere Japonya yemek kültüründeki özellikler aktarılırken pirinç tahılının önemine dikkat çekilmiş ve konukseverliklerinin ön plana çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca yeni yıl kutlamalarının bir parçası olan yöresel giyim tarzları hakkında bilgi verilmiştir. Japonya'nın kültür mirası olarak öne çıkan judo spor dalı ve yöresel Go oyunları da broşürde yer almıştır.

Küresel bağlantılar öğrenme alanı sonundaki “Neler Öğrendiniz” başlığı altında öğrencilere daha çok Türk ve komşu ülkeler, sınır kapıları ve bu ülkelerin yeme, içme, oyun kültürleri üzerine küresel ölçekte sorulara yer verildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.12.-4.13):

C. Aşağıda komşularımız olan ülkeler ve gümrük kapılarımızdan bazıları verilmiştir. Verilenleri inceleyiniz ve her bir gümrük kapımızın başındaki kutucuğa ilgili olduğu komşu ülkenin numarasını yazınız.

1. ☐ Habur	1. Suriye
2. ☐ İpsala	2. Irak
3. ☐ Kapıkule	3. Bulgaristan
4. ☐ Nusaybin	4. Yunanistan
5. ☐ Sarp	5. Nahcivan
6. ☐ Gürbulak	6. Gürcistan
7. ☐ Dilucu	7. İran

Fotoğraf 4.12. Öğrenme alanında örnek numaralandırma soruları (Tüysüz, 2019: 197)

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Türk Cumhuriyetlerinden biri değildir?
A) Gürcistan B) Kazakistan C) Kırgızistan D) Özbekistan

2. Ülkelerle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Azerbaycan Hazar Denizi'nin batısındadır.
B) Gürcistan, Karadeniz'e kıyısı olan bir ülkedir.
C) Kırgızistan'ın bütün toprakları Asya kıtasındadır.
D) Yunanistan, bir ada ülkesidir.

3. "Bu ülkenin en meşhur yemeği dana eti ve soğanla yapılan gulaştır."
Yukarıdaki sözü söyleyen biri aşağıdaki ülkelerden hangisini anlatmaktadır?

- A) Bulgaristan B) Kazakistan C) Macaristan D) Yunanistan

4. "Türkiye ile kendilerini iki devlet bir millet sözüyle ifade etmektedirler."

Verilen ifadedeki noktalı yere hangi ülkenin adı yazılmalıdır?

- A) Azerbaycan B) Irak C) İran D) Türkmenistan

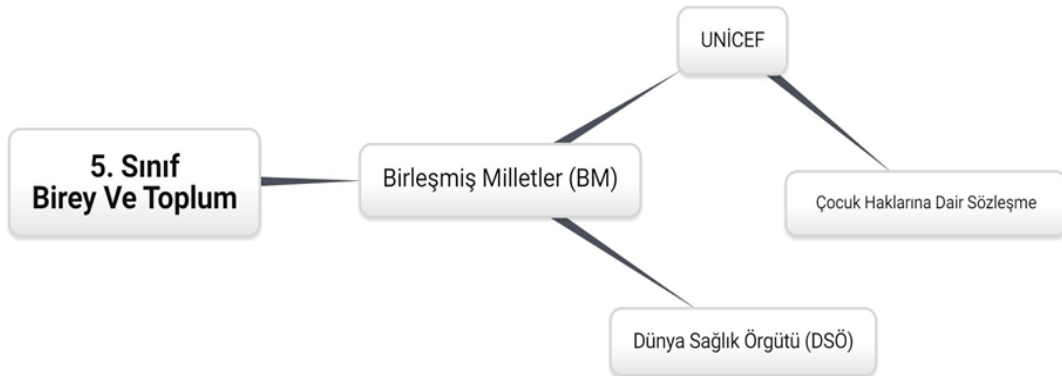
Fotoğraf 4.13. Öğrenme alanında örnek çoktan seçmeli sorular (Tüysüz, 2019: 197)

4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular

Bu bölümde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çeşitli öğrenme alanlarında küresel ölçekli konuların yeri sırayla incelenmiştir.

4.2.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki birey ve toplum öğrenme alanında sarmallık ilkesi kapsamında bir önceki kademe ders kitabında yer alan evrensel çocuk hakları ve ihlalleri konuları detaylandırılarak öğrencilere anlatılmıştır. Öğrenme alanında küresel yansımaları ele alınan konu başlıkları Şekil 4.9'da sunulmuştur.

Şekil 4.9. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının birey ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.9’da görüldüğü üzere 5. sınıf sosyal bilgiler birey ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen ilk konu başlığı “ Çocuk Hakları” olmuştur. Doğduğu andan itibaren korunmaya muhtaç varlıklar olan insanların öncelikle aileleri tarafından hayatın tehlikelerine karşı korunmasının yanı sıra bir takım evrensel haklardan da bahsedilmiştir. Bu haklara ilişkin ilk olarak: “*Dünya üzerindeki bütün çocukların doğuştan sahip olduğu haklara çocuk hakları denir.*” (Şahin, 2019: 26) tanımı yapılmış ve öğrencilere BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’ndeki 1, 3, 6, 7, 12, 13, 16, 23 ve 24. maddeler aktarılmıştır (Fotoğraf 4.14):

Aşağıda Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan bazı maddeler verilmiştir. İnceleyiniz.

Madde 1: Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 3: Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Madde 6: Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7: Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

Fotoğraf 4.14. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ’sinden alıntılanan maddeler (Şahin, 2019: 27)

Diğer yandan konu alanında dünyadaki tüm çocukların haklarının korunması ve ihlallerin önüne geçilmesinde kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, çocuk haklarına duyarlı insanların sorumlulukları üzerinde durulmuş, Türkiye’nin ve uluslararası camianın bu konu da almış olduğu tedbir ve önlemler vurgulanmıştır. Küresel ölçekte çocuk haklarını korumak ve iyileştirmek doğrultusunda atılan adımlara ilişkin Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan “UNİCEF” kuruluşu örnek gösterilmiştir (Fotoğraf 4.15):

UNICEF, Dünya çocuklarını korumak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından kurulan bir yardım kuruluşudur.

Fotoğraf 4.15. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında UNİCEF (Şahin, 2019: 27)

Konu alanında evrensel çocuk hakları konusunda yürüttüğü çalışmalarına değinilen bir diğer kuruluş ise Birleşmiş Milletlere bağlı Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) olmuştur. Bu kapsamda DSÖ, UNİCEF ve T.C Sağlık Bakanlığının katkılarıyla 5 yaş altındaki “mülteci, göçmen” çocuklara yönelik ücretsiz olarak yürütülen aşı kampanyasına ilişkin Genel Ağ’dan alınan habere değinilmektedir (Fotoğraf 4.16):

tiğinden aşı sonrasında verilen aşı kartı saklanmalıdır. İhtiyaç durumunda aşı kartıyla en yakın Kızılay sağlık merkezine gidilerek aşılarının devamı yaptırılabilir. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan bu aşılar başta difteri, boğmaca, tetanos, çocuk felci, menenjit, kızamık, sarılık olmak üzere çocukların çeşitli hastalıklardan korunmasını sağlamaktadır.

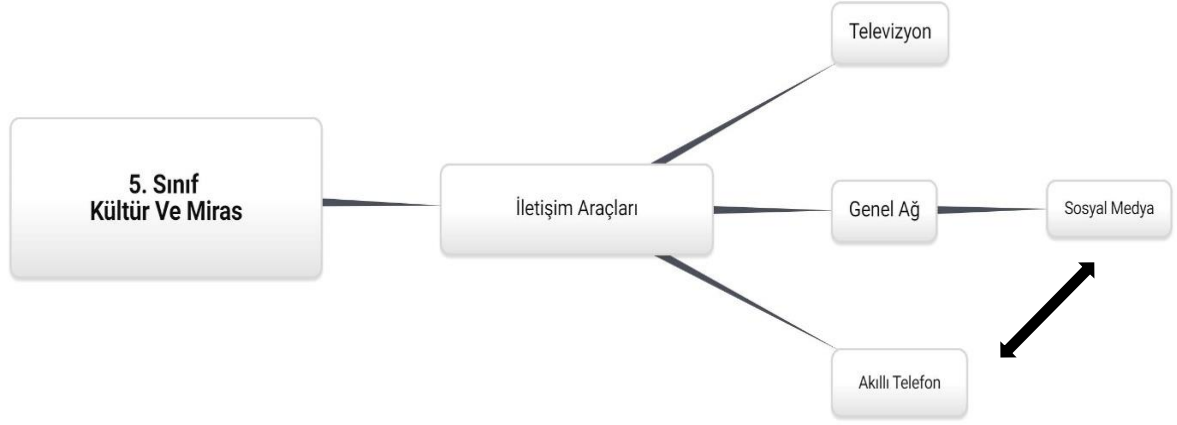
Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (19.06.2018).

Fotoğraf 4.16. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve UNİCEF (Şahin, 2019: 28-29)

Öğrenme alanı sonunda yer alan “Ünite Değerlendirme Çalışmaları” kısmında öğrencilere boşluk doldurma olarak yöneltilen: “..... dünya çocuklarını korumak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kurulmuştur.” (Şahin, 2019: 30) soruyla günümüzde küresel ölçekte çocuk haklarını korumak amacıyla çalışmalar yürüten “BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)” kuruluşuna ilişkin soru örneği görülmektedir.

4.2.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Kültür ve miras öğrenme alanında küresel iletişim araçları ve kültür kavramı üzerinde durulmuştur. Öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konu başlıkları Şekil 4.10'da gösterilmiştir.

Şekil 4.10. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kültür ve miras öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Kültürün en temel unsurlarından biri olmasının yanı sıra insanların kültür aktarımında önemli rol üstlenen dil ögesi “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” konu alanında açıklanmaktadır. Son yıllarda televizyon, akıllı telefon ve genel ağ gibi teknolojiye ilerlemelerle yaşamımızın vazgeçilmezi olan sosyal medyanın dil ögesi üzerindeki olumsuz etkileri hakkında öğrencilere: *“Genel Ağ’ın gelişmesi ve yaygınlaşması ile beraber dilimize daha fazla yabancı kelime girmeyen başlamıştır. Günümüzde sosyal medyanın devreye girmesi bu süreci daha da hızlandırmıştır. Günlük yaşamda bazı insanlar Türkçe ve yabancı kelimeleri aynı cümle içinde kullanabilmektedir.”* (Şahin, 2019: 55) uyarısı yapılmaktadır. Ayrıca dilin özünü kaybetmesine ve yozlaşmasına neden olacak bu soruna dair gündelik yaşamda kullanılan ve Türkçe karşılıkları bulunan kelimelere içeren tablo sunulmuştur (Fotoğraf 4.17):

Yandaki tabloda verilen bazı yabancı kelimeleri ve bunların Türkçe karşılıklarını inceleyelim. Tabloda verilen yabancı kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanmaya özen gösterelim.

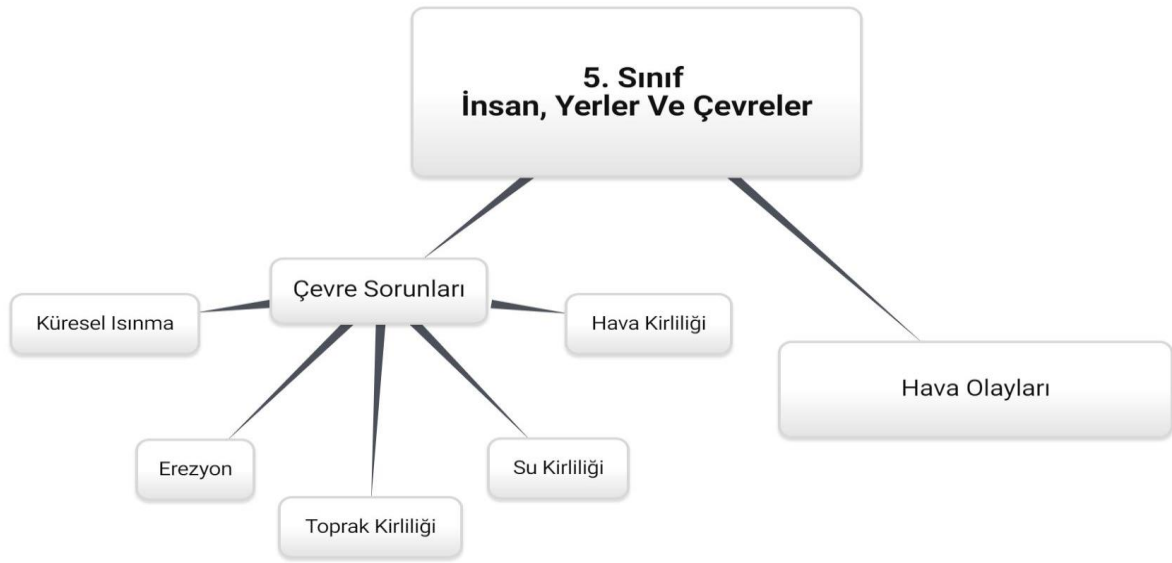
Yabancı kelime	Türkçe karşılığı
Defans	Savunma
Okey	Tamam
Laptop	Dizüstü bilgisayar
Star	Yıldız
Full	Tam, dolu
Ekstra	Fazladan
İnternet	Genel Ağ

Fotoğraf 4.17. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında günümüzde kullanılan yabancı kelimeler (Şahin, 2019: 56)

Öğrenme alanı sonunda bulunan “Ünite Değerlendirme Çalışmaları” kısmında kitle iletişim araçlarıyla ilgili öğrencilere: “*Televizyon, Genel Ağ ve akıllı telefonlar gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, hızlandırmaktadır.*” (Şahin, 2019: 58) sorusu yöneltilerek dildeki yozlaşmaya dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

4.2.3. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında hava olayları, doğal afet ve çevre sorunları gibi konular üzerinde durulmuştur. Öğrenme alanında küresel ölçekte ele alınan konu başlıkları Şekil 4.11’de gösterilmektedir.

Şekil 4.11. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Atmosfer tabakasında meydana gelen çeşitli hava olaylarının sebeplerinin, sonuçlarının ve insanlar üzerindeki etkileri “İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi” konu alanında açıklanmıştır. Bu kapsamda hava tahmini kavramı açıklanmış ve günümüzde hava tahminlerinde kullanılan evrensel simgelere ilişkin görsele yer verilmiştir (Fotoğraf 4.18):

Fotoğraf 4.18. Hava tahminlerinde kullanılan simgeler (Şahin, 2019: 71)

“Afetler ve Çevre Sorunları” konu alanında olumsuz etkileriyle tüm dünyayı etkileyen küresel sorunlar üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda dünya nüfusunun hızlı artışı, sanayileşmenin çevre sorunlarını tetiklediği ve bu sorunların başında havanın, suyun, toprağın kirlenmesi ve erozyonun geldiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca canlı yaşamına olanak sağlayan ve dünyayı çevreleyen atmosferin, Güneş’ten yayılan ve Dünya’dan uzaya geri yansıyan ışınların belli bölümünü yeryüzünde tutarak aşırı ısınma veya soğumanın önlediği açıklanmıştır. Bunun yanı sıra sanayileşme ile atmosfere salınan gazların güneş ışınlarının yansımalarını engelleyip sera etkisine neden olan ve dünyanın ortalama sıcaklığını yükselten bu sorun “Küresel Isınma” olarak tanımlanmıştır. Ortaya çıkan bu sorunun tüm dünyayı etkileyecek sonuçlar doğuracağına dikkat çekilmiştir (Fotoğraf 4.19):

Fotoğraf 4.19. Çevre sorunları (Şahin, 2019: 84-85)

Öğrenme alanı sonunda yer alan “Ünite Değerlendirme Çalışmaları” kısmında iklim ve doğal afetler konusuyla ilgili, doğru yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli küresel ölçekli soruları bulunduğu görülmektedir (Fotoğraf 4.20):

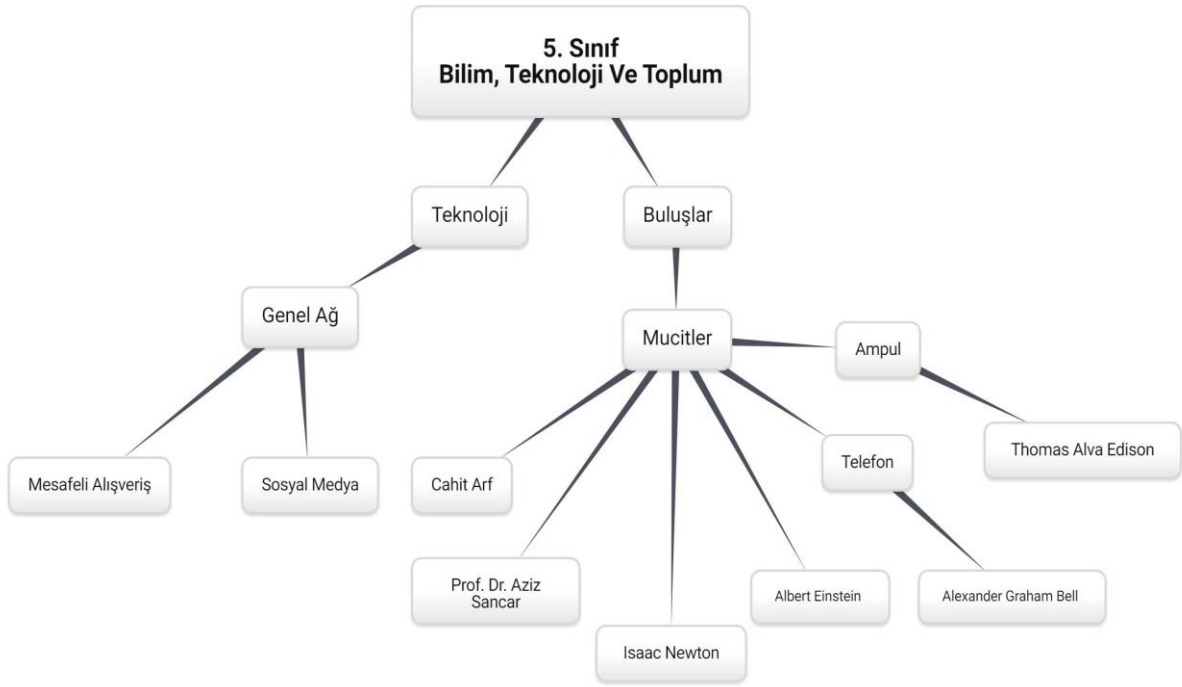
7. Aşağıdakilerden hangisi insanların doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin sonucu olarak gösterilemez?

- A) Suların kirlenmesi**
- B) Depremin meydana gelmesi**
- C) Toprağın kirlenmesi**
- D) Küresel ısınma**

Fotoğraf 4.20. Ünite değerlendirme çalışmaları bölümünde küresel çevre sorunu sorusu (Şahin, 2019: 94)

4.2.4. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

5. sınıf sosyal bilgiler bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı, sarmallık ilkesi doğrultusunda oluşturulmuştur. 4. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanındaki buluşlar ve mucitler ve 5. sınıf ders kitabındaki kültür ve miras öğrenme alanındaki teknoloji, genel ağ ve sosyal medya konuları öğrencilere detaylandırılarak aktarılmaktadır. Öğrenme alanında küresel ölçekte ele alınan konular Şekil 4.12’de gösterilmektedir.

Şekil 4.12. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

İlk konu alanı “Doğru ve Güvenilir Bilgi” ile son yıllarda teknolojinin gelişmesine bağlı olarak bilgi kaynaklarımızda meydana gelen değişimler ele alınmaktadır. Geçmişte kitap, gazete, dergi, ansiklopedi vb. basılı kaynaklarla bilgiye ulaşılırken, günümüzde insanların bu ihtiyaçlarını genel ağ bağlantılı bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlar aracılığıyla sanal ortamda gerçekleştirebildikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca günümüzde küresel ölçekte kullanıma sahip olan ve normal yaşamın bir parçası olarak kabul edilen sanal ortam ve paylaşım siteleriyle ilgili Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından dikkat çeken araştırma sonuçlarına yer verilmektedir (Fotoğraf 4.21):

Sosyal medya üzerinden profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma	%82,4
Paylaşım sitelerinden video izleme	%74,5
Haber, gazete ve dergi okuma	%69,5
Sağlıkla ilgili bilgi arama	%65,9
Mal ve hizmetler hakkında bilgi edinme	%65,5
Müzik dinleme	%63,7
Mal veya hizmet satın alma	%34,1

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (18.02.2018).

Fotoğraf 4.21. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması 2016 (TÜİK) (Şahin, 2019: 99)

Ayrıca konu alanının ilerleyen bölümünde TÜİK'in paylaşmış olduğu veriler üzerinden sanal ortamın doğru ve bilinçli kullanımı kapsamında bir takım eleştirilere yer verilmiştir. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki 27 temel beceriden biri olan “Medya Okur Yazarlığı” becerisi öğrencilere anlatılmıştır.

TÜİK'in araştırma raporundaki sanal ortamda mal veya hizmet alma kavramı ise “Sanal Ortamda Güvenlik” konu alanı içerisinde açıklanmaktadır. Bu bağlamda genel ağ üzerinden gerçekleştirilen mal veya hizmet alımı “mesafeli alışveriş” şeklinde adlandırılmaktadır. Dünya üzerinde mesafeli alışverişin yıldan yıla artarak devam ettiğinin vurgusu yapılırken, kredi kartı, havale ve EFT gibi küresel ödeme sistemlerinin bu alışverişlerde ödeme yöntemi olarak kullanıldığının altı çizilmektedir. Ayrıca konu alanında mesafeli alışverişlerde dikkat edilecek kurallara ilişkin uyarı ve görseller gösterilmektedir (Fotoğraf 4.22):

Fotoğraf 4.22. Mesafeli alışverişlerde kredi kartı kullanımına ilişkin dikkat edilecek bilgiler (Şahin, 2019: 102)

“Güvenli Genel Ağ Kullanımı” başlığı altında ise teknolojik aletler için alınacak önlemlere değinilmiştir. Bu kapsamda öğrencilere yöneltilen: “Çünkü Genel Ağ’a bağlanmak tüm dünyadaki Genel Ağ bağlantılı teknolojik aletlerle iletişim halinde olmaktır.” (Şahin, 2019:

102) ifadesiyle genel ağdaki küresel bağlantıya dikkat çekilirken, bağlantı adreslerindeki küresel şifreleme adresleri de görsellerle öğrencilere açıklanmıştır (Fotoğraf 4.23):

*Güvenli bir Genel Ağ sayfasında **https://** ibaresi olmalıdır.*

Fotoğraf 4.23. Küresel güvenli bağlantı şifreleme adresi (Şahin, 2019: 104)

Öte yandan “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” ve “Bilimsel Etik” konu başlıkları altında icat, buluş, bilim, bilim insanları ve bilgi kaynağı kavramları açıklanmaktadır. Telefon, ampul, kalem, otomobil, gözlük, ütü gibi günlük hayatımızı kolaylaştıran buluşların bilimsel çalışmalar ışığında insanların kullanımına kazandırıldığına dikkat çekilmiştir. Öğrencilere öğrenme alanında Ampulün mucidi “Thomas Alva Edison”, telefonun mucidi “Alexander Graham Bell”, yaptığı çalışmalarla 1921 yılında Nobel Fizik Ödülünü kazanan “Albert Einstein”, eylemsizlik ilkesini bulan bilim insanı “Isaac Newton”, DNA Onarım Mekanizmaları hakkında yaptığı çalışmalarla 2015’de Nobel Kimya Ödülünü kazanan Türk Bilim İnsanı “Prof. Dr. Aziz Sancar” ve “Arf Sabiti“, “Arf Halkaları” ve “Arf Kapanışları” gibi terimleri bulan “Cahit Arf” gibi tüm insanlığa kazandırmış olduğu çalışmalarla adını duyuran bilim insanlarına ait okuma metinleri sunulmuştur (Fotoğraf 4.24):

PROF. DR. AZİZ SANCAR

Prof. Dr. Aziz Sancar, 1946 yılında Mardin'in Savur ilçesinde çiftçilikle uğraşan orta gelirli bir ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Aziz Sancar, ilk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden birincilikle mezun oldu. TÜBİTAK bursuyla gittiği Amerika'da biyokimya eğitimi alan Sancar, ülkemize dönüp bir süre hekimlik yaptı. Ancak akıllı hâlâ bilimsel çalışmalardaydı. Amerika'ya tekrar dönerek çeşitli üniversitelerde çalışmaya devam etti. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen sabır ve kararlılıkla mücadele etti. Onun için bilimde başarılı olmanın yolu çok çalışmak ve çok okumaktan geçiyordu. Hayatının önemli bir kısmını laboratuvarlarda geçirdi. Aziz Sancar'ın araştırma ve gözlem yapmayı çok seven, eleştiriye açık, planlı ve objektif bir kişiliği vardır. Sancar, başarılı bir bilim insanında üç temel özelliğin bulunması gerektiğini söylemiştir: Bilgiye dayalı yaratıcılık, sıkı çalışmak ve başarısızlık karşısında asla pes etmemek. Aziz Sancar, DNA onarım mekanizmaları konusunda yaptığı buluş sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldü.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (12.02.2018).

Fotoğraf 4.24. 2015 “Nobel Kimya Ödülü” sahibi Türk Bilim İnsanı Prof. Dr. Aziz Sancar (Şahin, 2019: 108)

Öğrenme alanı sonunda bulunan “Ünite Değerlendirme Çalışmaları” kısmında genel ağ, sosyal medya, mesafeli alışveriş, buluşlar, teknoloji ve sanal ortamla ilgili; doğru yanlış, boşluk doldurma, tablo, çoktan seçmeli ve klasik sorulara yer verildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.25):

D. Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

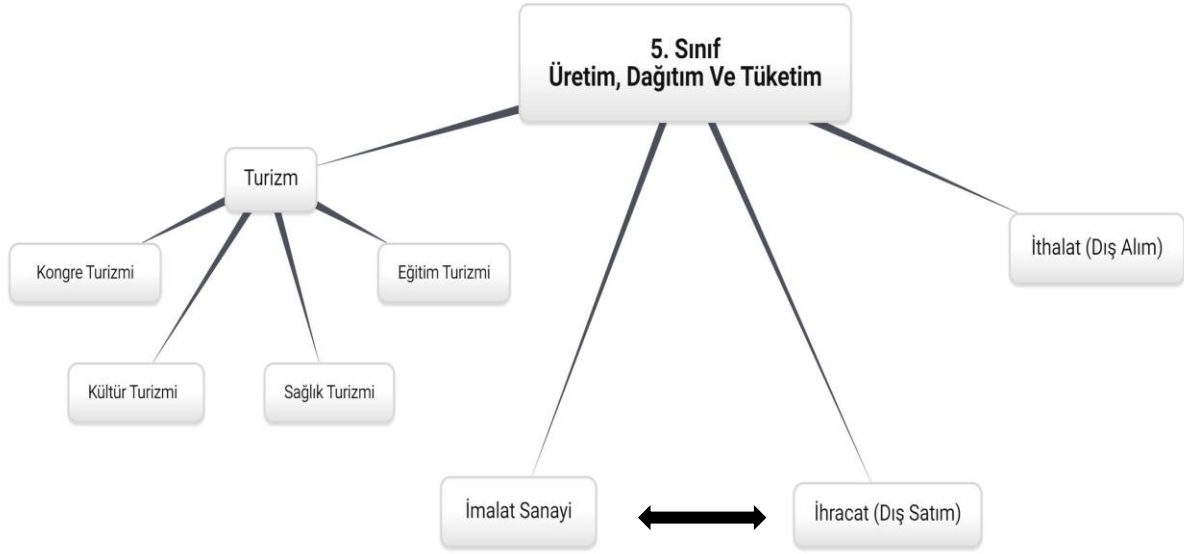
1. Sanal ortamda yer alan bilgilerin her zaman doğru olduğunun düşünülmesi bizleri nasıl etkiler?
2. Sanal ortamı kullanan kişiler doğru ve güvenilir olmayan bilgilerden kendilerini nasıl koruyabilirler?
3. Sosyal ağları kullanırken başkalarıyla paylaşmamamız gereken bilgiler nelerdir?
4. Güvenli Genel Ağ kullanımı için uyulması gereken kurallar nelerdir?
5. Günümüzde teknolojinin ilerlemesi buluş yapanlara ve bilim insanlarına hangi kolaylıkları sağlamaktadır?
6. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özellikleri nelerdir?

Fotoğraf 4.25. Ünite değerlendirme çalışmaları bölümünde örnek klasik sorular (Şahin, 2019: 116)

4.2.5. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yakından uzağa ilkesi doğrultusunda öğrencilerin yaşam sürdüğü yerlerdeki ekonomik faaliyetler, bu faaliyetlere bağlı olarak gelişen

meslekler, üretim, dağıtım ve tüketim kavramlarının yanı sıra turizm dalları üzerinde durulmaktadır. Öğrenme alanında küresel ölçekte ele alınan konular Şekil 4.13’de sunulmuştur.

Şekil 4.13. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

“Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler” ve “Ekonomi ve Sosyal Hayat” konu alanlarında iklimin, yeryüzü şekillerinin, su kaynaklarının ve nüfus dağılışının Türkiye’deki ekonomik faaliyetlerine etkisi farklı iş kolları üzerinden incelenmektedir. Ticaret başlığı altında Türkiye’nin ihracatına yönelik öğrencilere: “İhtiyacımızdan fazla üretilen ürünler ülke dışına satılarak kazanç sağlanır.” (Şahin, 2019: 122) yorumu yöneltirken, “İmalat Sanayi” başlığı altında ise Bursa’nın İnegöl ilçesindeki üretim faaliyetleriyle ilgili: “Günümüzde 2000 civarında iş yerinde üretilen mobilyalar ülke içinde ve ülke dışında birçok yere gönderilmektedir.” (Şahin, 2019: 134) bilgisi verilmektedir. Ayrıca Türkiye’nin ithalatı hakkında ise: “Ülkemizde üretilmeyen veya üretildiği halde ihtiyacımızı karşılamayan ürünler ise yurt dışından satın alınır.” (Şahin, 2019: 122) açıklamasına yer verilirken, ithalat (dışalım) ve ihracat (dış satım) kavramlarının isimlerine değinilmediği görülmektedir.

Öte yandan “Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler” konu alanında insanların yaşadıkları yerlerden farklı yerlere gerçekleştirdikleri kısa süreli gezilere ve bu gezilerin oluşturduğu “Turizm” faaliyetleri açıklanmaktadır. Günümüzde turizm faaliyetlerin yaygınlaşmasıyla tesis sayılarında da artış yaşanmasının yanı sıra eğitim, sağlık, kültür, kongre gibi farklı turizm kollarının da ortaya çıktığının altı çizilmektedir. “Ekonomi ve Sosyal Hayat” konu alanında ise Turizm ile ilgili: “Antalya’da Alanya, Manavgat ve Kemer; Muğla’da bulunan Marmaris, Fethiye ve Bodrum ilçeleri sadece ülkemizde değil dünya çapında ün yapmış turistik merkezler

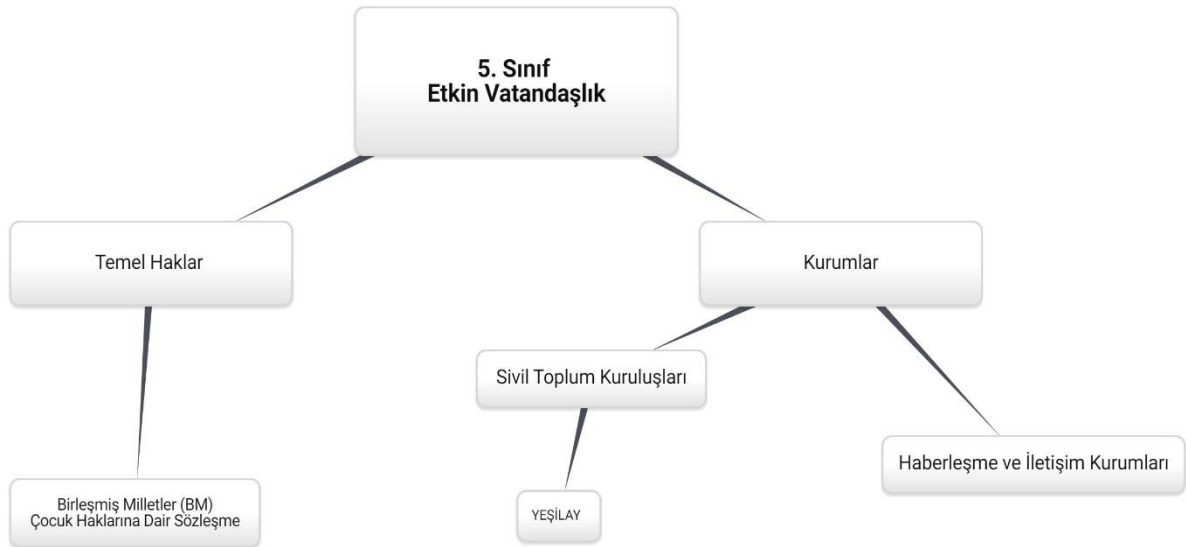
haline gelmiştir.” (Şahin, 2019: 133) ifadesiyle günümüzdeki uluslararası turizme dikkat çekilmektedir (Fotoğraf 4.26):

Fotoğraf 4.26. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında turizm (Şahin, 2019: 126)

4.2.6. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

5 sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkin vatandaşlık öğrenme alanında sarmallık ilkesi kapsamında 4. sınıf sosyal bilgiler etkin vatandaşlık öğrenme alanında değinilen çocuk hakları ve bağımsızlığın yanı sıra bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla hizmet veren kurumlar açıklanmaya çalışılmaktadır. Öğrenme alanında ele alınan başlıca konular Şekil 4.14’de sunulmuştur.

Şekil 4.14. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının etkin vatandaşlık öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

İlk konu alanı olan “Halka Hizmet Veren Kurumlar” ile eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılanmasıyla toplumları oluşturan bireylerin huzur ve mutluluk içinde

yaşayabileceği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda devlet tarafından kurulan resmi kurumlar; eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik, haberleşme ve iletişim başlıkları altında incelenirken, insanların bir takım sorunları çözmek ve ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla oluşturulan sosyal kuruluşlar ise sivil toplum kuruluşları başlığı altında ele alınmıştır.

Bu bağlamda insanların haber alma ve diğer insanlarla olan iletişimlerini gerçekleştirmesi anlamında faaliyet yürüten kurumların teknolojik gelişmelerinde katkısıyla bu anlamda büyük ilerlemeler kaydedildiği ifade edilmektedir. Günümüzde bireylerin kendi ülkelerinin yanı sıra dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olması hakkında: “*Günümüzde insanlar istedikleri kanalda haber programlarını izleyip ülke ve dünya gündemi hakkında bilgi sahibi olabilmekte, cep telefonlarıyla dünyanın herhangi bir yerindeki insanlarla konuşabilmekte, Genel Ağ sayesinde çeşitli şekillerde iletişim kurabilmektedir.*” (Şahin, 2019: 157) değerlendirmesi yapılmaktadır.

Konu alanında ayrıca toplumun ihtiyaçlarına devletin yetişemediği yerde, dayanışma, yardımlaşmayla toplumun farklı alanlarına hizmet veren ve ortak amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren kurumlar, sivil toplum kuruluşları olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Sağlık alanında çalışmalar yürüten, Türkiye’de bağımlılıklarla mücadele eden ve dünyada bağımlılıklarla mücadele veren küresel kurumların kuruluşlarında yer alan veya oluşumlarına önyak olan “YEŞİLAY” öğrenme alanında öğrencilere açıklanmaktadır (Fotoğraf 4.27):

Fotoğraf 4.27. Yeşilay (Şahin, 2019: 161)

Bir insanın insanca yaşayabilmesi için gerekli olan ve doğuştan sahip olunan temel haklar, “Temel Haklarımızı Öğrenelim” konu başlığı içerisinde açıklanmaktadır. Öğrencilere temel haklar kapsamında: “*Temel haklar ve özgürlükler evrenseldir yani dünyanın her yerinde aynıdır.*” (Şahin, 2019: 169) ifadesi yöneltilerek temel hakların evrenselliğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca sarmal ilkesi kapsamında “Sıra Sizde” başlığı altında öğrencilerden birey ve toplum öğrenme alanında bulunan, küresel çocuk hakları hakkında kapsamında hazırlanan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 12. ve 13. maddelerinin incelenmeleri istenilmiştir (Fotoğraf 4.28):

Sıra Sizde

Kitabınızın 27. sayfasında bulunan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12 ve 13. maddelerini inceleyiniz. Katılım ve düşünce hakkıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Fotoğraf 4.28. Sarmallık ilkesi kapsamında çocuk hakları (Şahin, 2019: 171)

Öğrenme alanı sonunda bulunan “Ünite Değerlendirme Çalışmaları” bölümünde temel haklarla ilgili sorular sorulduğu görülmektedir (Fotoğraf 4.29):

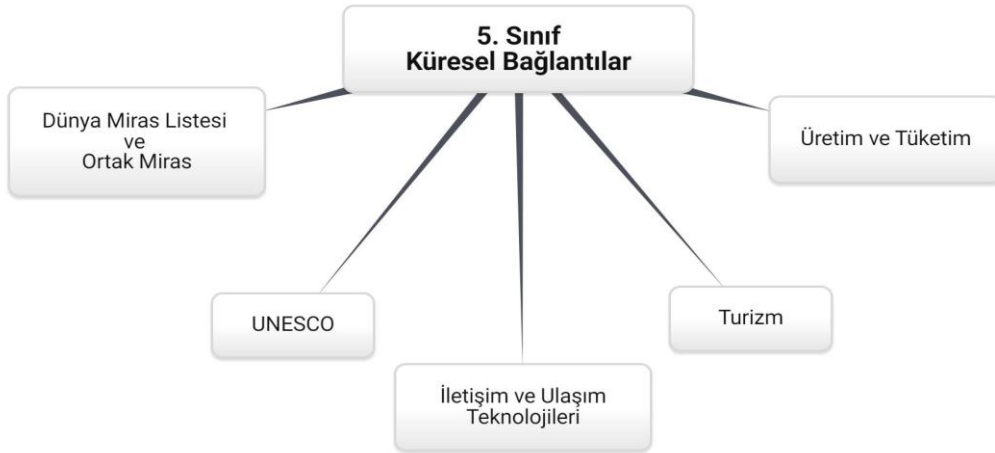
5.	Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.	Yaşama hakkı
6.	Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.	Din ve vicdan özgürlüğü
7.	Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.	Özel hayatın gizliliği hakkı
8.	Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.	Haberleşme özgürlüğü

1	2	3	4	5	6	7	8

Fotoğraf 4.29. Ünite değerlendirme çalışmaları bölümünde örnek eşleştirme soruları (Şahin, 2019: 176)

4.2.7. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

5. sınıf ders kitabındaki küresel bağlantılar öğrenme alanında yakından uzağa ilkesi doğrultusunda öğrencilerin yaşadığı coğrafyanın dünya ekonomisindeki yeri incelenmektedir. Bunun yanında uluslararası ilişkilerde turizmin önemi ve farklı ülkelerde yer alan ortak miras öğelerine ağırlık verilen öğrenme alanında işlenen temel konular, Şekil 4.15’de sunulmuştur:

Şekil 4.15. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının küresel bağlantılar öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

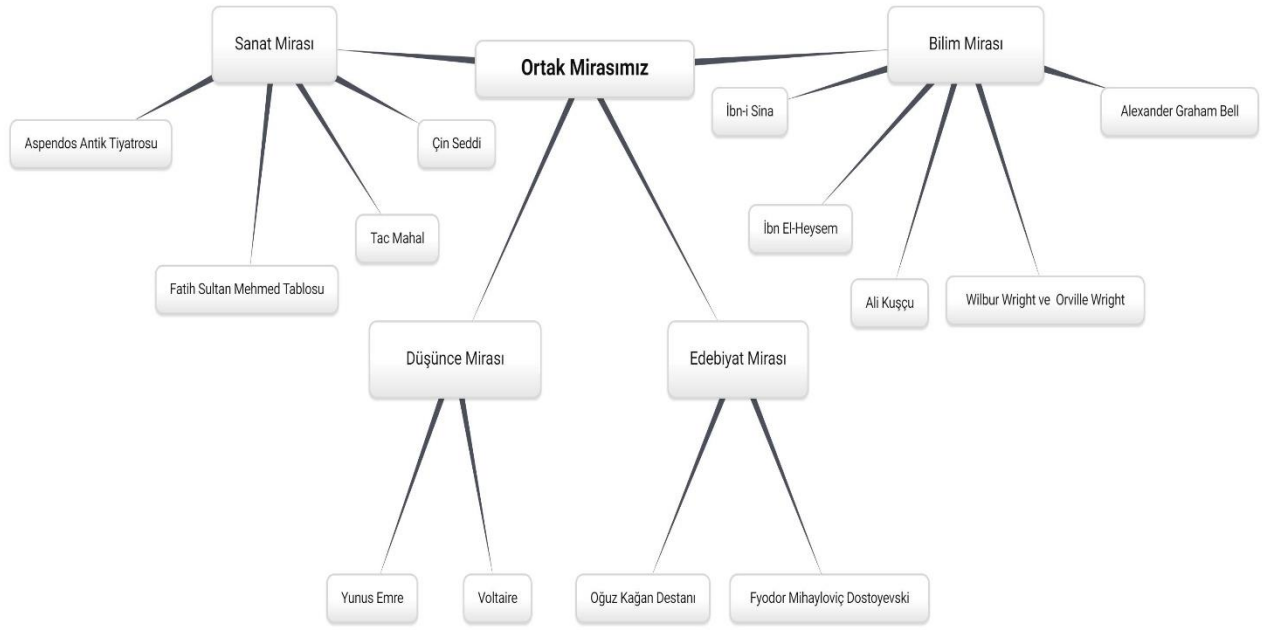
Yakından uzağa ilkesi bağlamında küresel bağlantıların kurulduğu ilk konu başlığı “Yaşadığımız Yerin Ekonomiye Katkısı”dır. Bu kapsamda Türkiye’de üretilen ve çeşitli ülkelere ihraç edilen ürünler (çay, mobilya, yağ, üzüm, fındık vs.), ve ayrıca Türkiye’de üretilemeyen ancak ithal edilen petrol vb. ürünler üzerinde durulmuştur. Ayrıca Çin Cumhuriyetinden yoğun olarak yapılan ithalata dikkat çekilmiştir.

Sarmal yaklaşım bağlamında incelenen bir diğer kavram ise ticarettir. 4 ve 5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanlarında ithalat, ihracat gibi kavramlar üzerinden değinilen ticaret hakkında öğrenme alanındaki “Ekonomik İlişkilerde Teknoloji” başlığı altında, ekonomik ilişkilerin tarih boyunca gelişimi ve ulaşım teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte hayvanların yerine daha gelişmiş ve teknolojik araçların kullanılmasıyla gerçekleştirilen ticaret araçları örnekleri yer almaktadır (Fotoğraf 4.30):

Fotoğraf 4.30. Modern ulaşım araçları (Şahin, 2019: 186)

“Ortak Mirasımız” konu başlığında 4 ve 5. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanlarında ele alınan bilim mirasının yanı sıra, sanat, edebiyat ve düşünce ortak mirasına ilişkin unsurlar gruplandırılmış ve kültürel varlıkların farklı toplumlar arasındaki etkileşimdeki önemine dikkat çekilmiştir. Öğrenme alanında ele alınan kültürel varlıklar, Şekil 4.16’da gösterilmektedir:

Şekil 4.16. Ortak miras unsurları ve örnekleri

Küresel bağlantılar öğrenme alanında, dünya genelindeki ortak kültür varlıkları ve ele alınarak, bu varlıkların korunması için faaliyet gösteren örgütlere ve Türkiye Cumhuriyetinin bu örgütlerle olan iş birliklerine vurgu yapılmıştır. Küresel bağlantılar öğrenme alanında bu kapsamda dünyanın farklı ülkelerindeki (Büyük Kanyon Milli Parkı-ABD, Victoria Şelalesi-Zambiya ve Zimbabve ve Pamukkale Travertenleri-Denizli) gibi ortak miras öğelerine ilişkin örnekler verilmiştir.

Sonuç olarak 5. Sınıf öğrenme alanları incelendiğinde önceki kademeye göre konuların daha derinlemesine ve ayrıntılı olarak incelendiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda önceki kademede ele alınan küresel çevre sorunları, ortak miras unsurları, uluslararası ticarete yönelik olarak ithalat kavramının yanında ihracat, gibi kavramlara dikkat çekildiği görülmektedir.

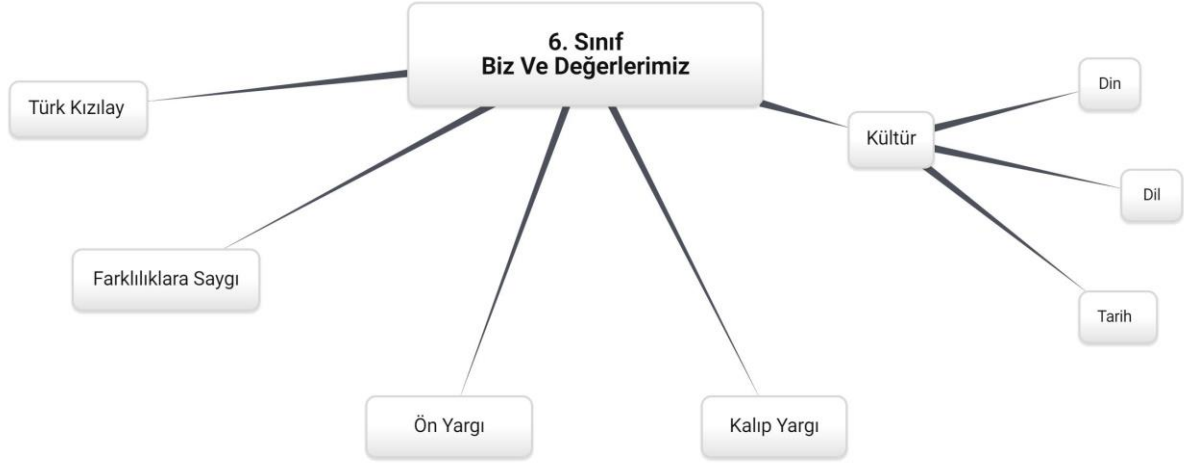
4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanları ünite isimleri verilerek öğrencilere açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öğrenme alanları ders kitabında yer verilen ünite isimleri altında incelenecektir.

4.3.1. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Biz ve Değerlerimiz Ünitesi

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki biz ve değerlerimiz ünitesinde sarmallık ilkesi doğrultusunda 4. sınıf sosyal bilgiler birey ve toplum öğrenme alanında değinilen farklılıklara

saygı kavramının yanı sıra, ön yargı, kalıp yargı ve yardımlaşma konuları üzerinde de durulmuştur. Ünite küresel yansımalarıyla ele alınan ana konular Şekil 4.17’de gösterilmiştir.

Şekil 4.17. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının biz ve değerlerimiz ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

Ünite içerisinde küresel ölçekli konulara yer verilen ilk konu başlığı “Bizi Biz Yapanlar”dır. Konu alanında öncelikle kültür kavramı üzerinde durulmuş ve kültürü oluşturan öğeler başlıklar halinde incelenmiştir.

Ele alınan ilk öge olan “Din” başlığı altında öğrencilere yöneltilen: “*Toplumumuzun sahip olduğu ortak kültür mirasına baktığımızda İslam dininin etkisini görürüz. İnancımız bütün yaşantımızı etkilemiş, davranışlarımıza ve sözlerimize yansımıştır.*” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019: 18) açıklamasıyla kültürel küreselleşmenin en önemli dinamiklerinden biri olan dine vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu etkiye yönelik olarak konu başlığı içerisinde: “*Kültürümüzün önemli bir unsuru olan atasözleri ve deyimlerimizin de dinimizin pek çok emrini yansıttıkları görülür. Mesela, “Doğrunun yardımcısı Allah’tır.”, “Aldatayım diyen aldanır.” vb. ifadeler İslam ahlakının önemli ilkeleri olan doğruluğu ve dürüstlüğü anlatmaktadır.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 18) örneklerinin yanında günlük yaşamımızı ve hatta sosyal faaliyetlerimizi yönelik etkilerini gösteren örneklere de yer verilmiştir.

Öte yandan kültürel küreselleşmenin öğelerinden biri olan “Dil” başlığı altında bir takım eleştiriler ve öğrencilerde farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu kapsamda öğrencilere: “*Son dönemde yabancı kelimelerin dilimize girmesi, iş yeri tabelalarında yabancı kelimelerin kullanılması, televizyon, Genel Ağ, sosyal medya vb.*

ortamlarda Türkçemizin yanlış ve bozuk kullanılması dilimize zarar vermektedir.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 20) uyarısı yapılmıştır. Bu bağlamda yer verilen afişler ile düşüncelerini açıklamalarının yanında kompozisyon yazmaları da istenmiştir (Fotoğraf 4.31):

Fotoğraf 4.31. Türkçenin önemine dair afiş (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 20)

Diğer yandan kalıp yargı, ön yargı, farklılıklara saygı gibi kavramlar ise “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk” konu alanında açıklanmıştır. Kalıp yargıların toplumdaki farklı cinsiyet, sosyoekonomik grupların yanında farklı dini ve etnik gruplara karşıda olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Bir diğer kavram olan ön yargılar hakkında ise: “Her toplum birbirinden farklı özelliklere sahip bireylerden oluşmaktadır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 29) açıklaması yapılmış ve özel gereksinimli bireylerin özellikleri tanımlanmıştır. Ayrıca özel gereksinimli bireylere karşı ön yargıyla yaklaşılmasında ve topluma kazandırılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda “Tourette Sendromu” adı verilen hastalığı bulunan ancak müzik dünyasının gelmiş geçmiş en büyük isimlerinden olmayı başaran müzisyen “Mozart’a” ait Genel Ağdan alınan haber metnine yer verilmektedir (Fotoğraf 4.32):

Çocukların İçindeki Mozart'ı Keşfedin

Oğlunun yaşadıklarını anlatan anne, otizmlili çocuklara bakış açısının ve ön yargının kırılması gerektiğini söylüyor. Otizmlili çocuklara karşı ön yargılı olunmasının yanlış olduğunu ifade eden anne otizmlili çocukların, çoğu zaman yaşatlarından daha çabuk öğrendiğini, derslerde bu yüzden sıkıntılar yaşadıklarını belirtiyor. Çocuğunun otizmlili olduğunu öğrenince olumsuz tavır takınanlara tepkisini "Mozart'ın otizmlili olduğunu biliyoruz, bu çocukların içinde bir Mozart aramak varken bu ön yargı neden?" şeklinde gösteriyor.

1.22

Otizmlili çocuklara kendilerini geliştirmek için fırsat verilmesi gerektiğini belirten anne, bu çocuklara fırsat verildiği takdirde çok şey başaracaklarını dile getirdi. Anne, "Otizmlili çocuklarımızın özelliği bizi anlayamamaları, bizi anladıkları an olay bitecek. Onlara kendimizi anlatmamız lazım, çocuklarımızı saklamak, gizlemek, üstünü örtmek değil. Çocuklar saklandıkça, iyi yerlere gelen örnekleri görülmedikçe bu ön yargılar devam edecektir." şeklinde anlatıyor.

Genel Aġ haberi 25/01/2018 (Düzenlenmiştir.)

Fotoğraf 4.32. Özel gereksinimli bireylere "Mozart" örneği (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 30)

Son kavram olan farklılıklara saygı konusunda farklı dini, mezhebi ve etnik kökenleri içerisinde barındıran Hatay ili örnek gösterilmiştir. Burada insanların tarih boyunca barış ve huzur içerisinde yaşam sürmesine dikkat çekilmiştir. Ayrıca farklılıklar yedi renkten oluşan bir gökkuşağı şeklinde tasvir edilmiştir. Anadolu'nun bu güzel renkleri barından bir coğrafya olduğu aktarılmıştır. Bu bağlamda bu kavramın küresel boyutuna ilişkin Yunus Emre'nin "Yaratılanı Severim Yaradan'dan Ötürü" düsturu örnek gösterilmiştir. "Sıra Sizde" kısmında ise verilen kilim görseli üzerinden bu kavramlara ilişkin öğrencilerden kompozisyon yazmaları istenilmiştir (Fotoğraf 4.33):

1.26

Kilimlerdeki desenlere tek tek baktığımızda bir anlam ifade etmezler. Desenler bir araya gelince zenginliğe döner. Renkler desenleri, desenler motifleri, motifler de kilimi oluştururken farklılıklar bir sanata dönüşmüştür.

Verilen ifade ile kilimi ilişkilendirerek “Hepimiz aynı kilimin desenleriyiz.” konulu bir kompozisyon yazınız.

Fotoğraf 4.33. Hepimiz aynı kilimin desenleriyiz (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 32)

Sivil toplum kuruluşları (STK) ve sosyal yardım kavramı “ Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” konu alanında açıklanmıştır. Günümüzde sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyen kuruluş örnekleri sunulurken, geçmişi çok eskilere dayanan, Uluslararası Kızılay ve Kızılay Hareketi'nin bir parçası olarak Türkiye’de ve yardıma muhtaç birçok ülkede faaliyet gösteren Türk Kızılay’ı da anlatılmıştır (Fotoğraf 4.34):

1.33

Kızılay: Savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla, 1868 yılında Hilal-i Ahmer adıyla kurulmuştur. Kuruluşa "Kızılay" adını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Afetlerde ve olağan dönemlerde korumasız ve ihtiyaç sahiplerine yardım sağlamak, toplumda yardımlaşmayı geliştirmek ve kan ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmet vermektedir.

Fotoğraf 4.34. Türk Kızılay’ı (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 37)

Biz ve değerlerimiz ünitesinin sonunda bulunan “Oynayalım Öğrenelim” bölümünde 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından farklı olarak kavram öğretimine yönelik etkinliğe

ve küresel ölçekte değerlendirilebilecek kavramlara yer verildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.35):

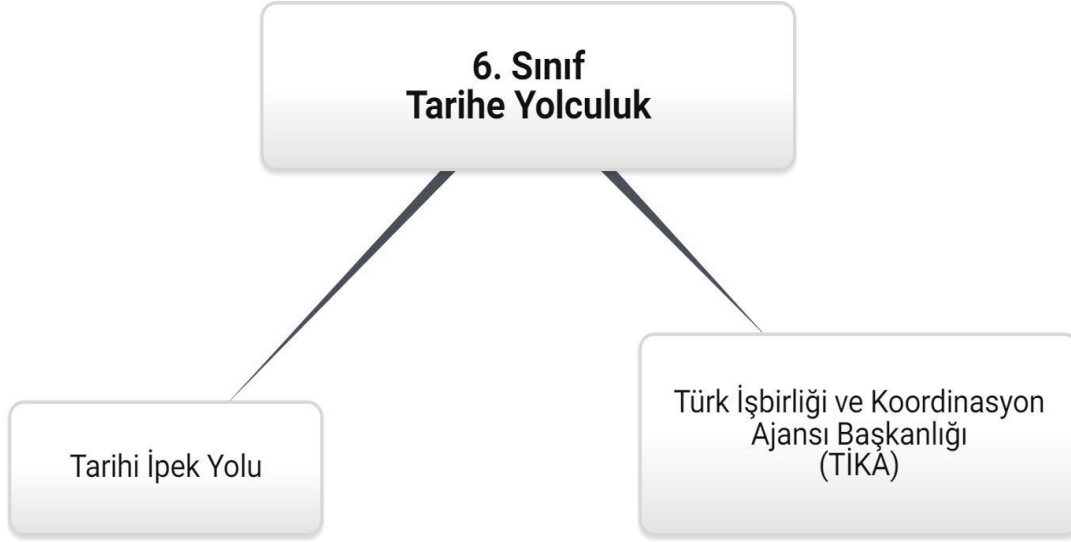

Fotoğraf 4.35. Oynayalım öğrenelim etkinliği (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 42)

Ayrıca “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında ise ön yargı ve kalıp yargı, kavramlarıyla ilgili boşluk doldurma, eşleştirme soru örnekleri bulunmaktadır. Örneğin eşleştirme sorular kısmında öğrencilere kalp yargı ile ilgili: “*Bir gruba yönelik duygusallaşmış ve az değişmiş olan inançlar*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 43) tanımlaması yapılmaktadır.

4.3.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarihe Yolculuk Ünitesi

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tarihe yolculuk ünitesinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının yurt dışında yaptığı faaliyetler ve tarihi ticaret yollarından olan İpek Yolu’nun günümüzdeki durumuna ilişkin değerlendirme üzerinde durulmaktadır. Ünite içerisinde küresel yansımalarına değinilen konu başlıkları Şekil 4.18’de sunulmuştur.

Şekil 4.18. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tarihe yolculuk ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

“Türklerin Anayurdu Orta Asya” konu alanı içerisinde bulunan “Bunu Duydunuz Mu? Başlığı altında dünyanın birçok farklı ülkesinde farklı alanlarda çalışmalar yürüten Türk Kuruluşu TİKA’nın günümüzde Moğolistan sınırları içinde bulunan “Orhun Kitabeleri” ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar hakkında: *“Moğolistan’da abidelerin bulunduğu alan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından Orhun Müzesi hâline getirilmiştir.”* (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 56) bilgilendirmesi yapılmıştır (Fotoğraf 4.36):

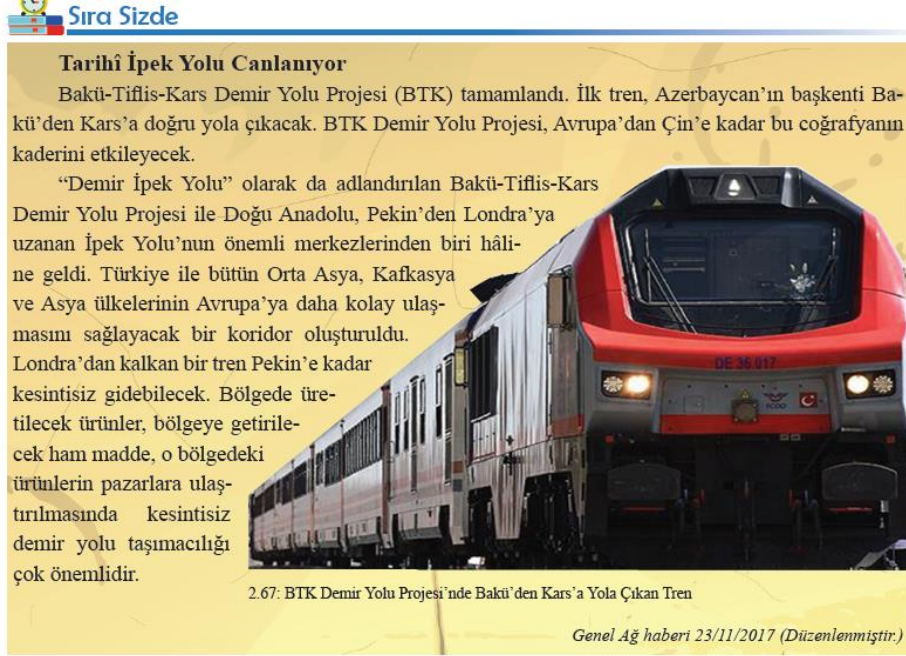

2.14: Orhun Abideleri ve Kök Türk Alfabeti-Moğolistan

Fotoğraf 4.36. Orhun Abideleri (Moğolistan) (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 57)

Öte yandan “Tarihi Yollar” konu alanında geçmişte medeniyetler arasındaki ticarete önemli rol oynayan tarihi yollar öğrencilere anlatılmaktadır. Bu kapsamda “Sıra Sizde” başlığı

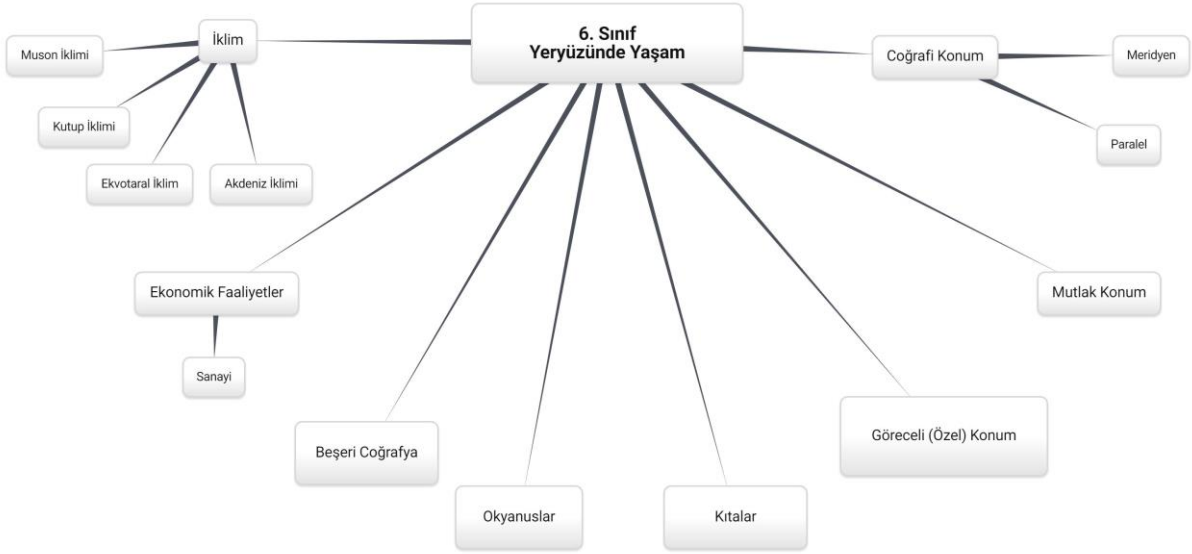
altında günümüzde Tarihi İpek Yolunun canlandırılması konusunda ülkelerin anlaşmaya varmasına ve Londra-Pekin arası kesintisiz tren hattının hayata geçirilmesi hakkında dair Genel Ağ haberi öğrencilere aktarılmıştır (Fotoğraf 4.37):

Fotoğraf 4.37. “Tarihi İpek Yolu Canlanıyor” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 98)

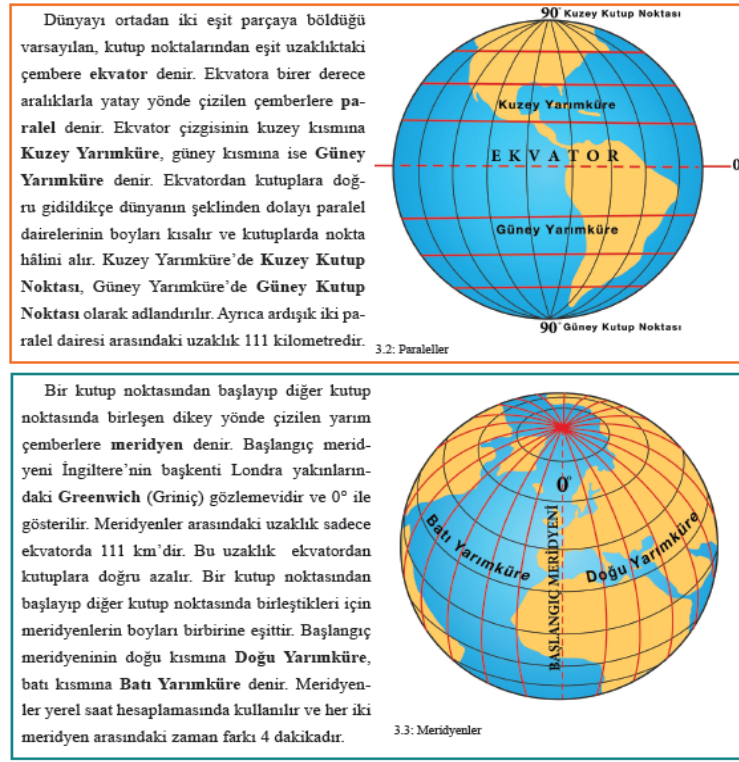
4.3.3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yeryüzünde Yaşam Ünitesi

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının yeryüzünde yaşam ünitesinde yakından uzağa ilkesi doğrultusunda coğrafi, mutlak ve göreceli konumun yanı sıra beşeri coğrafya gibi kavramlar açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra sarmallık ilkesi bağlamında ise 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının benzer öğrenme alanlarında da ele alınan, nüfus ve yerleşme, iklim, iklimin insan faaliyetlerine etkisi konuları detaylandırılarak incelenmektedir. Ünite küresel yansımalarıyla ilişkilendirilen konu başlıkları Şekil 4.19’da gösterilmiştir.

Şekil 4.19. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yeryüzünde yaşam ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

Yeryüzünde yaşam ünitesinin ilk konu başlığı “Dünyanın Neresindeyiz” ile öğrencilere, harita, ölçek kavramlarının yanı sıra günümüzde dünya üzerindeki herhangi bir yerin konumunu belirlemekte kullanılan paralel ve meridyen kavramları açıklanmaktadır. Bu bağlamda Paralel ve Meridyenler konu alanında dünya haritası görselleri üzerinden öğrencilere anlatılmaktadır (Fotoğraf 4.38):

Fotoğraf 4.38. Yeryüzünde yaşam ünitesinde Paralel ve Meridyen (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 107)

Öte yandan mutlak ve göreceli (özel) konum kavramları üzerinde de durulmaktadır. Herhangi bir ülkenin veya bölgenin başlangıç meridyeni ve ekvatora olan uzaklığını ifade eden mutlak konuma ilişkin: “Ülkemiz 36°-42° kuzey paralelleri ile 26°-45° doğu meridyenleri arasında yer alır. Diğer bir ifadeyle Türkiye, ekvatorun kuzeyinde ve başlangıç meridyeninin doğusunda yer almaktadır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 107) bilgilendirmesi yapılırken, özellikle jeopolitik özelliklerin vurgulandığı göreceli konum hakkında ise: “...herhangi bir yerin kıtalara, okyanuslara, denizlere, yer şekillerine, yer altı kaynaklarına, ulaşım yollarına ve komşu ülkelere göre belirlenen konumudur.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 108) ifadelerine yer verilmiştir.

Diğer yandan yeryüzünün “kıta” adı verilen yedi büyük kara parçasından oluştuğu ve kıtaları ayıran büyük su kütlelerinin ise “okyanus” oldukları anlatılmaktadır (Fotoğraf 4.39):

Fotoğraf 4.39. Yeryüzünde yaşam ünitesinde kıtalar ve okyanuslar (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 109)

Ayrıca “Bunu Duydunuz Mu?” başlığı altında farklı kıtalara ait güncel bilgiler öğrencilere sunulmuştur (Fotoğraf 4.40):

Bunu Duydunuz mu?

Yeryüzündeki kıtaların genel özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz:

- Yüzölçümü en büyük olan kıta Asya kıtasıdır.
- Yüzölçümü en küçük olan kıta Okyanusya kıtasıdır.
- Afrika kıtasının büyük bölümü sıcaktır ve çöllerle kaplıdır.
- Nüfusu en fazla olan kıta Asya kıtasıdır.
- Antarktika kıtası buzullarla kaplı olduğundan bu kıtada nüfus ve yerleşme yoktur.
- Karaların fazla olmasından dolayı Kuzey Yarımküre'de nüfus daha fazladır.
- Kuzey Yarımküre'de karalar, Güney Yarımküre'de okyanuslar daha fazladır. Buna bağlı olarak yıl içinde Kuzey Yarımküre Güney Yarımküre'den daha sıcaktır.

Fotoğraf 4.40. Yeryüzünde yaşam ünitesinde “Bunu Duydunuz Mu?” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 109)

Bugün, insanların tarım, sanayi, ulaşım, yerleşim, nüfus gibi faaliyetleri ve bu faaliyetlerin çevre üzerindeki etkilerinin incelendiği bir bilim dalı olarak tanımlanan “Beşeri Coğrafya”, “Ülkemizin Beşeri Coğrafyası” konu alanında Türkiye ekseninde incelenmektedir. Bu kapsamda Türkiye’nin: “Ülkemize ve dünyaya baktığımızda bazı nedenlerden dolayı nüfus her yerde düzenli dağılmamıştır. Kimi yerlerde nüfus çok kalabalık iken kimi yerlerde ise daha azdır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 117) değerlendirmesinde bulunmaktadır.

Konunun ilerleyen bölümünde günümüzdeki ekonomik faaliyet alanları başlıklar halinde incelenmektedir. Bu ekonomik faaliyet alanlarından biri olan “Sanayi” kavramı açıklanırken birçok farklı ülkenin güncel ekonomik durumlarına ilişkin: “Bir ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasına o ülkenin sanayisi katkı sağlar. Sanayisi gelişmiş ülkeler, genellikle ekonomik olarak güçlü olan ülkelerdir. Örnek olarak günümüzde Japonya, Çin, Almanya, ABD vb. ülkeleri söyleyebiliriz. Ancak sanayileşmeyi gerçekleştirirken doğayı korumayı da ihmal etmemeliyiz.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 122) değerlendirmesi yapılmaktadır. Ayrıca doğal çevrenin korunmasına vurgu yapılarak, sanayileşmeyle birlikte artan küresel çevre sorunlarına dikkat çekilmektedir.

Dünyanın değişik iklim bölgesinde yaşam süren insanların birçok farklı özelliklerine değinilen son konu başlığı ise “Farklı İklimler, Farklı Yaşamlar”dır. Bu kapsamda yakından uzağa ilkesi doğrultusunda ilk anlatılan iklim tipi Türkiye’de de görülen Akdeniz’dir. Antalya ilinde yaşayan bir öğrenci üzerinden iklim tipine ilişkin, hava durumuna bağlı olarak gelişme göstermiş olan tarım ürünleri çeşitliliği ve kıyı turizmi açıklanmaktadır.

Konu alanında değinilen diğer iklim tipleri ise kutup, muson ve ekvatoraldır. Bu iklim tiplerinden ilki kutup iklimi hakkında: “Benim adım Normand. Yaşadığım yer yıl boyunca soğuk, kar ve buzlarla kaplıdır. Bu nedenle burada soğuk iklim şartlarına uygun şekilde yaşamak zorundayız. Bizleri diğer ülkelerdeki insanlar Eskimo olarak tanır. Soğuk hava şartları nedeniyle yıl boyunca kürklü ve kalın kıyafetler giyiniyoruz.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 127) anlatımı yapılırken, bir diğer iklim tipi muson için ise: “Benim adım Ravi. Asya kıtasının güneyinde yer alan Hindistan’da yaşamaktayım. Burada yazları bol yağışlar görülürken kışları yağışlar oldukça azalır. Yaz mevsiminde etkili olan aşırı yağışlar bölgemizde sellere neden olmaktadır. Tarım alanları ve evler sel suları altında kalmaktadır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 128) ifadelerine yer verilmektedir. Son iklim tipi ekvatorale dair ise bölgede araştırmalar gerçekleştirmiş bir araştırmacının raporundan alıntı yapılmaktadır (Fotoğraf 4.41):

Fotoğraf 4.41. Muson ikliminde yerleşim yeri (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 128)

6. sınıf sosyal bilgiler yeryüzünde yaşam ünitesinin sonunda bulunan “Oynayalım Öğrenelim” etkinliğinde küresel iklim tipleri ve coğrafi kavramlara ilişkin örnekler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Ölçme ve Değerlendirme” bölümlerinde iklim tipleri, coğrafi konum, mutlak konum, özel konum ile ilgili boşluk doldurma, eşleştirme, açıklama ve çoktan seçmeli küresel ölçekli sorulardan oluştuğu görülmektedir (Fotoğraf 4.42):

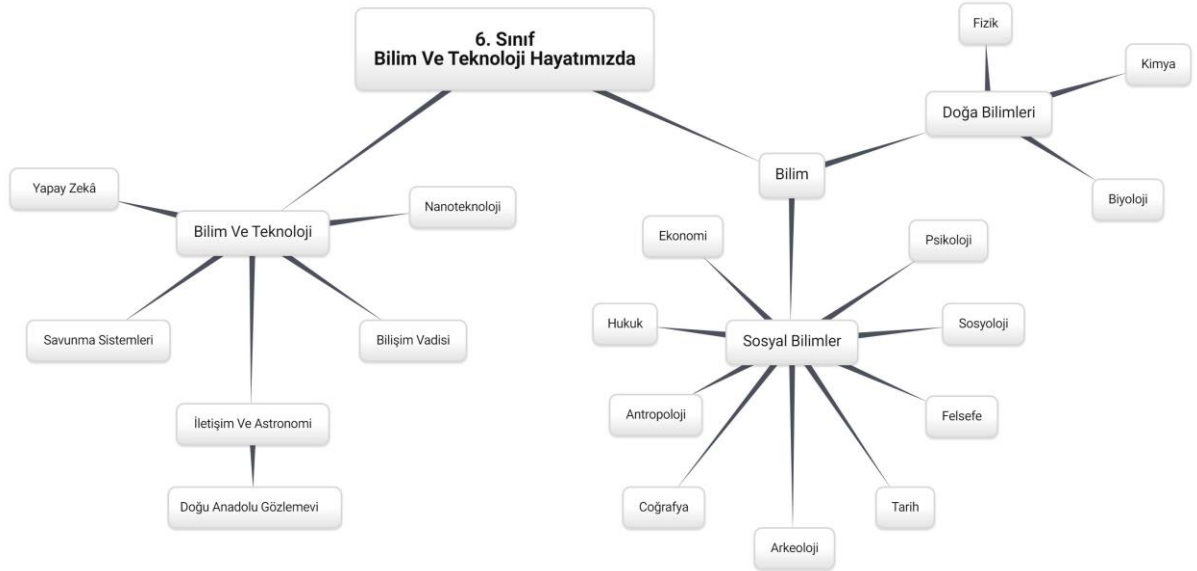
17. Atlaslarımızdan yararlanarak farklı kıtalardan Akdeniz iklimi, Kutup iklimi, Muson iklimi veya Ekvatorial iklim özelliğinin görüldüğü üç ülke belirleyiniz. Seçtiğiniz ülkeler ile o ülkelerde görülen iklim tiplerini boşluklara yazınız.

Ülke Adı	İklim Tipi
a)	
b)	
c)	

Fotoğraf 4.42. Ölçme ve değerlendirme bölümünde açıklama soru örneği (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 132)

4.3.4. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Ünitesi

Öğrencilere sunulan bu ünitenin; sosyal bilgiler programının uygulanmasında dikkat edilecek olan hususların 3. maddesi olan “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir.” (MEB, 2018: 10) bağlamında hazırlandığı görülmektedir. Bu kapsamda önceki benzer öğrenme alanlarından farklı olarak öğrencilere doğa ve sosyal bilimlerinin tanımlarını yanı sıra çalışma alanları da açıklanmıştır. Ayrıca günümüz dünyasının teknolojik gelişmeleri ve teknoloji kuruluşları Türkiye ekseninde öğrencilere anlatılmaya çalışılmıştır. Ünite küresel yansımalarına değinilen temel konular Şekil 4.20’de gösterilmiştir.

Şekil 4.20. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının bilim ve teknoloji hayatımızda ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

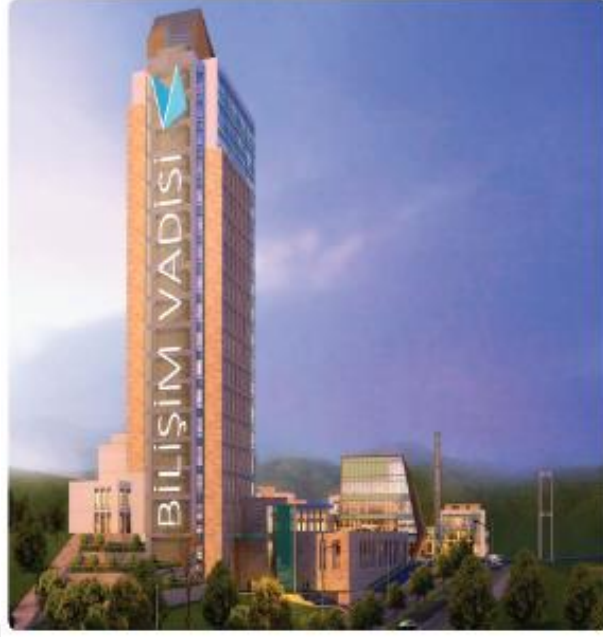
Evrende meydana gelen olayları inceleyen, deney yöntemlerini kullanarak sistematik ve düzenli bir şekilde mantıklı bilgiler toplayan bilim kavramının ve dallarının incelendiği konu başlığı “Hayatımızdaki Sosyal Bilimler”dir. Bu kapsamda Şekil 24’de görüldüğü gibi bilim

dalları dünyadaki canlı, cansız varlıkları konu edinen Fizik, Kimya, Biyoloji gibi Doğa Bilimlerinin yanı sıra çalışma sahası insanlar ve toplumlar olan Sosyal (Toplum) Bilimler olarak iki başlık altında incelenmektedir.

Öte yandan konu alanında Sosyal Bilim dallarının açıklamaları sonrasında yer alan “Sıra Sizde” bölümünde bu bilim dallarının gündelik yaşamdaki önemi küresel ölçekli örneklerle anlatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin coğrafya ile ilgili öğrencilere: “*Küresel ısınma, hava kirliliği vb. küresel çevre sorunları hakkında fikir yürütebiliriz.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 138) ifadesi yöneltilmektedir.

Diğer yandan insanlık tarihinin başlangıcından günümüze hayatımızı kolaylaştırmak amacıyla yapılan teknolojik ve bilimsel araştırmalardaki son gelişmelerin ele alındığı konu başlıkları “Hayatımızdaki Sosyal Bilimler” ve “Bilim ve Teknolojide Değişim”dir. Bu kapsamda teknolojik gelişmelerin günümüzdeki odak noktalarına ilişkin: “*Dünya ile birlikte ülkemizde de yaşanan bu gelişmeler özellikle iletişim, ulaşım, uzay, sağlık alanlarında yoğunlaşmaktadır.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 139) ve “*Bilim ve teknoloji, hayatımızın her alanına girmiş durumdadır. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, üç boyutlu yazıcılar, tıbbi cihazlar, yazılımlar, elektrikli otomobiller artık sadece gelişmiş ülkelerdeki tüketicilerin değil, hemen hemen herkesin kullanımına sunulmaktadır.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 143) değerlendirmeleri yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye’de bilim, sanayi ve teknoloji konularında T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın yetkili olduğu aktarılmıştır.

Bilim ve teknoloji hayatımızda ünitesinde, günümüz teknolojik gelişmelerinden öğrencilere ilk olarak açıklanan gelişme nano teknolojidir. Nano teknolojisinin tekstil ve ayakkabı sanayisine getirdiği yeniliklerin yanı sıra, tıp dünyasındaki önemine dikkat çekilmektedir. Değinilen bir diğer teknolojik gelişme ise Türkiye’nin dünyanın önde gelen küresel bilim ve teknoloji firmalarının üssü haline getirilmesi amacıyla Kocaeli ilinde yapımına başladığı “Bilişim Vadisi Projesi”dir (Fotoğraf 4.43):

4.7: Bilişim Vadisi Projesi-Kocaeli

Fotoğraf 4.43. “Bilişim Vadisi” projesi (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 140)

Ayrıca günümüz haberleşme ve iletişim teknolojinde çağ atlatan uydu teknolojisinin incelendiği konu başlığı ise “İletişim ve Astronomi Çalışmaları”dır. Türkiye’nin de bu alanda çalışmalar yürütüyor olmasına ilişkin TÜRKSAT 6A uydu projesine ilişkin: *“Türkiye’nin daha önceki haberleşme uydularından farklı olarak milli imkânlarla geliştirilen TÜRKSAT 6A’nın yapımı ile Türkiye kendi haberleşme uydusunu yapabilen az sayıdaki ülke arasına katılacaktır.”* (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 141) vurgusu yapılmaktadır. Diğer yandan “Okuyalım Öğrenelim” başlığı içerisinde konumunun getirmiş olduğu avantajlar sayesinde Dünya’da tek olma özelliğine sahip olan “Doğu Anadolu Gözlemevi’ne” ilişkin Genel Ağ haberi aktarılmaktadır (Fotoğraf 4.44):

Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum'da

Bilim insanlarının merakla beklediği Doğu Anadolu Gözlemevi Erzurum'da inşa ediliyor.

Doğu Anadolu Gözlemevi proje koordinatörü, dünyada tek olma özelliğine sahip gözlemevi için şunları söyledi:

"Büyük teleskopların tamamına baktığımızda Havai ve Şili'de var. Orada gündüz olduğunda, burası gece olduğu için oradaki projelerin devamı için şu anda burası cazip bir yer hâline geldi. Bütün dünyanın, astronomi ve bilim camiasının gözü bu teleskopta. Nedeni ise gece gündüz farkını ortadan kaldıracak bir konumda bulunmamız. Erzurum'da kar yağışının fazla ancak nemin az olması, havanın soğuk olması, astronomik açıdan en önemli kriterlerden. Biz kızıl ötesi gözlem yapacağımız için soğuk hava ideal bir durum. Kar yağışı da atmosferi temizlediği için önemli."

Genel Ağ haberi 20/10/2017 (Düzenlenmiştir.)

4.10: Doğu Anadolu Gözlemevi Proje Çizimi

Fotoğraf 4.44. "Doğu Anadolu Gözlemevi" (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 141)

İncelenen bir diğer teknolojik ise uluslararası alandaki öneminin ve milliliğin de vurgulandığı "Savunma Sistemleri"dir. Bu bağlamda savunma sanayinde birçok yerli üretim projenin Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yürütülmesi hakkında öğrencilere: "TÜBİTAK, dünyada sadece birkaç ülkede bulunan Yüksek Güçlü Lazer Sistemi Projesi ile millî lazer sistemlerini, altyapılarını ve lazer silahını geliştirecektir." (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 142) bilgilendirmesi yapılmaktadır.

Son incelenen teknolojik gelişme ise; beslenme, barınma, sağlık, tarım ve iletişim gibi birçok yaşam alanında kullanılan "Yapay Zekâ"dır. Günümüzde sanayi sektöründe gelişmiş teknolojik ürünlerin yapay zekâyâ sahip robotlarla daha kaliteli ve kısa sürede üretim yapılmasının altı çizilmiştir. Ayrıca "Sıra Sizde" bölümünde günümüzün uçan araba, çiğ, insansız hava araçları vb. popüler teknolojik çalışmaları hakkında öğrencilere: "Aşağıda verilen

teknolojik gelişmelerin gelecekte hayatımızı nasıl etkileyeceğine dair düşüncelerinizi boşluklara yazınız.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 146) sorusu yöneltildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.45).

 Sıra Sizde

Aşağıda verilen teknolojik gelişmelerin gelecekte hayatımızı nasıl etkileyeceğine dair düşüncelerinizi boşluklara yazınız.

 4.17: Çip (elektronik devrelerin yerleştirildiği yarı iletken malzeme)	 4.18: Uçan Araçlar
 4.19: İnsansız Hava Araçları (Drone)	 4.20: Sanal Klavye

Fotoğraf 4.45. Teknolojik gelişmeler (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 146)

6. sınıf sosyal bilgiler bilim ve teknoloji hayatımızda ünitesinin sonunda bulunan “Oynayalım Öğrenelim” etkinliğinde sosyal bilimler ve teknolojik gelişmelere ilişkin kavram tanımları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Ölçme ve Değerlendirme” bölümlerinde sosyal bilim dalları, farklı bilimsel ve teknolojik gelişmeler ilgili boşluk doldurma, eşleştirme, açıklama ve çoktan seçmeli küresel ölçekli sorulardan oluştuğu görülmektedir (Fotoğraf 4.46):

 Aşağıdaki soruların cevabını ilgili alana yazınız.

13. Aşağıdaki boşluğa seçtiğiniz bilimsel ve teknolojik bir gelişmeyi yazarak bu gelişmenin insan hayatına olumlu ve olumsuz etkilerini belirtiniz.

Bilimsel ve teknolojik gelişme:

A) Olumlu yönleri:

B) Olumsuz yönleri:

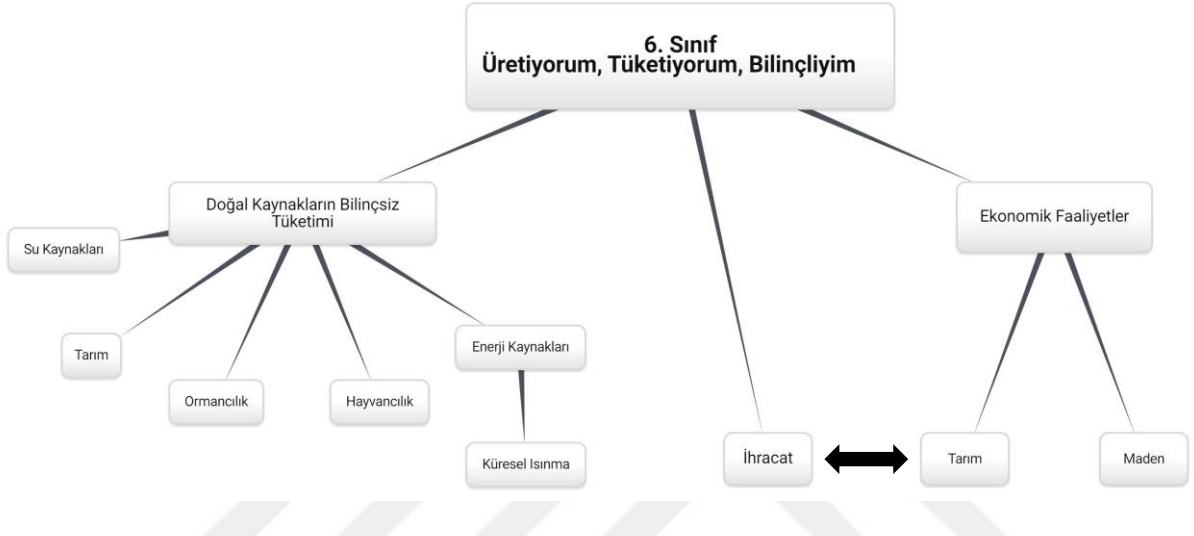
14. Nanoteknoloji nedir? Kullanıldığı alanlara örnekler veriniz.

.....

Fotoğraf 4.46. Ölçme ve değerlendirme bölümünde açıklama soru örnekleri (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 156)

4.3.5. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim Ünitesi

6. sınıf sosyal bilgiler üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim ünitesinde yakından uzağa ilkesine uygun olarak yaşanan coğrafyadaki ekonomik faaliyetler açıklanmaktadır. Ayrıca önceki 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının farklı öğrenme alanlarında da üzerinde durulan ithalat ve ihracat kavramları, küresel ısınma sorunu incelenmektedir. Üniteye küresel yansımalarına vurgu yapılan ana konu başlıkları Şekil 4.21’de gösterilmiştir.

Şekil 4.21. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

Üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim ünitesinde Türkiye Cumhuriyetinin günümüzdeki yer altı ve yer üstü zenginliklerine bağlı olarak gelişen ekonomik faaliyetlerin anlatıldığı ilk konu başlığı “Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetleri”dir. Türkiye’nin yer altı ve üstü zenginliklerinin ticari anlamda kullanılmasının dünyanın farklı ülkelerle kıyaslanmasına ilişkin: “Ülkemiz çok çeşitli yer altı ve yer üstü kaynaklarının bir arada olduğu dünyadaki nadir ülkelerden biridir. Bu durum ülkemizin içinde bulunduğu coğrafyada ekonomik bakımdan hızla ilerleyen büyük bir ülke olmasını sağlamıştır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 160) ve “Ülkemiz bor rezervi bakımından dünyada birinci sıradadır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 167) değerlendirmeleri yapılmıştır.

Diğer ülkelerle Türkiye’nin güncel kıyaslaması yapıldığı bir diğer ekonomik faaliyet alanı ise tarımdır. Öğrencilere Türkiye’nin dünya tarım üretimindeki etkin rolü hakkında: “Türkiye, kuru üzüm, kayısı, fındık, incir ve kiraz üretiminde dünyada ilk sırada yer alır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 163) bilgisi örnek verilmiştir.

Öte yandan öğrencilere ekonomik faaliyetler anlatılırken üretilen ürünlerin dış satımına (ihracatına) ilişkin bilgilendirmelerde yapılmaktadır. Örneğin tarım ürünlerinin ihracatı

hakkında: “ Gerek işlenmiş endüstri bitkilerinden elde edilen ürünler, gerekse yaş sebzelerin ve meyvelerin bir bölümü yurt içinde tüketilirken bir bölümü de yurt dışına satılarak ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 163) ifadelerine yer verilirken, ünitenin 179. sayfasındaki “Sıra Sizde” başlığı altındaki projenin amaçları arasında ise: “Üretilen zeytinyağının ihracatı sayesinde ülke ekonomisine katkıda bulunmak.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 179) maddesi bulunmaktadır.

Diğer yandan üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim ünitesinde yansımalarına değinilen diğer konu başlıkları ise küresel sorunlar olmuştur. Bu kapsamda tarım, ormancılık, hayvancılık ve su kaynaklarındaki bilinçsiz veya yanlış kullanımın yol açacağı küresel sonuçlara dikkat çekilmesinin yanı sıra sarmallık ilkesine uygun olarak 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında da anlatılan “küresel ısınma” sorunu üzerinde de durulmuştur. Öğrencilere “Araştıralım” başlığı altında: “Fosil enerji kaynaklarının küresel ısınmayı nasıl etkilediğini araştırarak bulduğunuz sonuçları sınıfınızda paylaşınız.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 173) sorusu yöneltilerek küresel ısınmanın etkilerini sınıfta paylaşmaları istenilmiştir. Küresel ısınma vurgusunun yapıldığı bir diğer konu başlığı ise doğal kaynakların bilinçsiz kullanımıdır. Öğrencilere fosil kaynaklı enerji kaynaklarının yoğun kullanımının küresel ısınmadaki rolü hakkında: “Ayrıca petrol, kömür ve doğal gazın yanması sonucunda ortaya çıkan karbondioksit gazı atmosferi kirleterek küresel ısınmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelecek nesillerin yaşamını zorlaştıracaktır.” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 174) bilgilendirmesi yapılmıştır.

6. sınıf sosyal bilgiler üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim ünitesinin sonunda bulunan “Oynayalım Öğrenelim” etkinliğinde ekonomik faaliyetler ve enerji kaynakları ilişkin kavram tanımları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Ölçme ve Değerlendirme” bölümlerinde ekonomik faaliyetler ve enerji kaynaklarının yol açtığı küresel sorunların yanı sıra iklim değişikliği ile ilgili sorular yöneltilmiştir (Fotoğraf 4.47):

24. Fabrika, araba ve evlerde petrol ile kömür gibi fosil yakıtların kullanılması atmosferdeki gaz oranlarının değişmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı dünyada iklim değişikliği yaşanmaktadır. İklim değişikliği bu şekilde devam ederse birçok canlı türü buna uyum sağlayamayacak ve yok olacaktır.

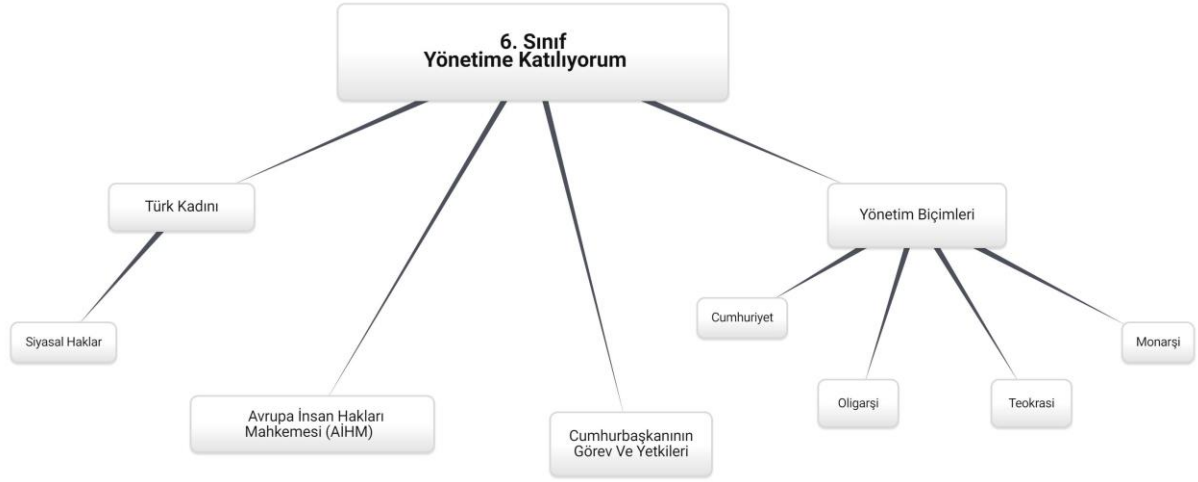
Aşağıdakilerden hangisi bu sorunu çözmeye yönelik bir çalışma olamaz?

- A) Enerji tasarrufuna gitmek
- B) Yenilenebilir enerji kullanımını artırmak
- C) Fosil yakıtlar kullanmak
- D) Fabrikalarda filtre kullanımını yaygınlaştırmak

Fotoğraf 4.47. Ölçme ve değerlendirme bölümünde çoktan seçmeli soru örneği (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 189)

4.3.6. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yönetime Katılıyorum Ünitesi

6. sınıf sosyal bilgiler yönetime katılıyorum ünitesinde geçmişten günümüze yönetim biçimleri, yasama, yargı ve yürütme erki, demokrasi kavramı, Türk tarihinde toplumsal hayatta kadına verilen değer konusu incelenmektedir. Ünite alanında küresel yansımalarıyla ele alınan konu başlıkları Şekil 4.22’de gösterilmiştir.

Şekil 4.22. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının yönetime katılıyorum ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.22’de sunulduğu üzere yönetim biçimlerindeki benzerlikler ve farklılıkların yanı sıra zaman içindeki değişimlerinin de anlatıldığı ilk konu başlığı “Geçmişten Günümüze Yönetim Biçimleri”dir. Bu kapsamda günümüzde dünyanın farklı ülkelerinde görülen Monarşi, Oligarşi, Teokrasi ve Cumhuriyet yönetim biçimleri açıklanmaktadır. Monarşi yönetimlerinde kullanılmış veya hala güncel kullanılmakta olan unvanlarına dair: “*Monarşi, egemenliğin padişah, kral, çar, imparator, şah ya da sultan gibi unvanlar taşıyan kişilere ait olduğu yönetim şeklidir.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 194) bilgilendirmesi yapılırken, bu yönetim biçiminin son durumuna ilişkin ise: “*Monarşi, yüzyıllar boyunca dünyada en yaygın yönetim biçimi olarak uygulanmışsa da günümüzde monarşi ile yönetilen ülke sayısı çok azdır.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 194) açıklamasıyla yapılmaktadır.

Diğer yandan yöneticilerini din adamlarının oluşturduğu ve Tanrı adına ülkeyi yönettikleri savunulan “Teokrasi” yönetim biçiminin geçmişten günümüze serüveni hakkında ise: “*Geçmişte Mezopotamya medeniyetlerinden Sümerlerde görülmüş bir yönetim şeklidir. Günümüzde ise Vatikan’da teokratik yönetim uygulanmaktadır.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 195) bilgisi aktarılmaktadır (Fotoğraf 4.48):

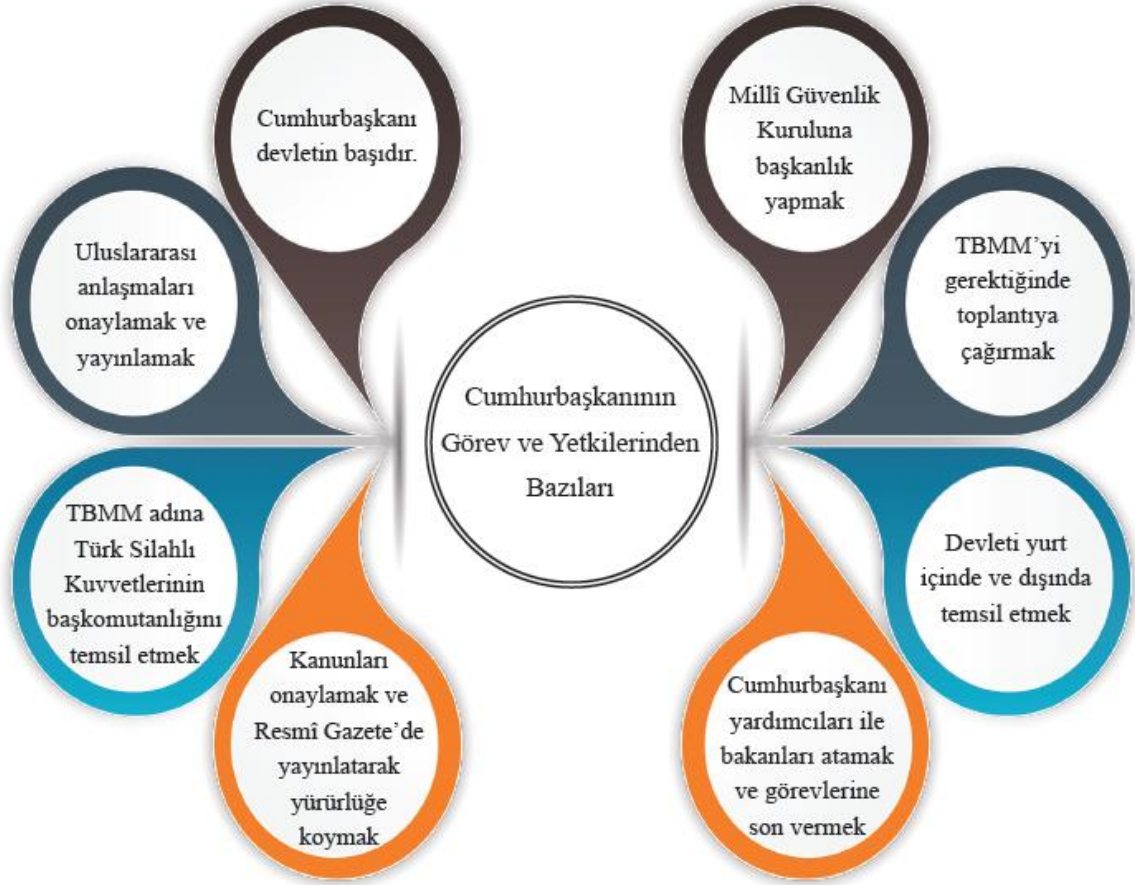

Fotoğraf 4.48. Teokrasi yönetim biçimi görülen “Vatikan” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 195)

Günümüzde en yaygın olarak görülen yönetim biçimi olmasına dikkat çekilen Cumhuriyet yönetim biçimini benimseyen ülkelere ilişkin ise: *“Türkiye, ABD ve Fransa cumhuriyetle yönetilen ülkelerden bazılarıdır. Türkiye’de 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet ilan edilmiştir.”* (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 196) ifadeleri kullanılmaktadır.

Ayrıca yönetim biçimlerinin açıklamalarının hemen sonrasına yer alan “Araştıralım” başlığı altında öğrencilere *“Günümüzde monarşi, oligarşi ve meşruti monarşi ile yönetilen ülkeler var mıdır? Araştırınız.”* (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 195) sorusu yöneltilerek günümüzdeki ülkelerin güncel yönetim biçimlerinin öğrenciler tarafından araştırılarak açıklanması istenilmektedir.

Öte yandan “Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri”nin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bağlamında incelendiği konu başlığı “Demokratik Devlet ve Organları”dır. Öğrencilere sunulan şemadaki: “Uluslararası anlaşmaları onaylamak ve yayınlamak” ve “Devleti yurt içinde ve dışında temsil etmek” maddeleriyle Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerindeki küresel yansımalara dikkat çekilmektedir (Fotoğraf 4.49):

Fotoğraf 4.49. “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının” görev ve yetkileri (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 201)

Bir diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki Yargı Yetkisine ilişkin özellikler üzerinde durulurken bu yetkinin bağımsız mahkemelerce Türk Milleti adına gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Ancak bağımsız mahkemelerin yanı sıra: “*Ayrıca vatandaşlar, bütün iç hukuk yollarını kullandıktan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurabilir.*” (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 203) bilgilendirmesiyle yargı yetkisinin küresel yansımalarına vurgu yapılmaktadır.

Son olarak ise önceki kademe sosyal bilgiler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarında değinilmemesine karşın, Türk tarihinden başlayarak günümüz örnekleriyle toplumsal hayatta Türk kadınının başarıları dair bilgilerin anlatıldığı konu alanı “Dünden Bugüne Türk Kadını”dır. Konu alanında Türk kadınlarının Uluslararası Spor Organizasyonlarından, tıp ve astronomi dünyasına kadar birçok farklı alandaki başarılarına ait bilgiler ve görseller sunulmaktadır (Fotoğraf 4.50):

Fotoğraf 4.50. Türk kadınının küresel başarıları (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 217)

Konu alanında ayrıca Türk kadınının siyasal haklara kavuşma serüveni anlatılmaktadır. Türk kadınının bu haklara dünyanın birçok ülkesindeki hemcinslerinden önce kavuşmasına ilişkin: *“Türk kadını; anayasa, Medeni Kanun ve seçim yasaları sayesinde dünyadaki birçok ülkeden önce ulaşmıştır. İsviçre ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde dahi kadınlar, seçme ve seçilme hakkını Türk kadınından sonra elde etmişlerdir.”* (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 219) bilgisinin altı çizilmektedir.

6. sınıf sosyal bilgiler yönetime katılıyorum ünitesinin sonunda yer alan “Oynayalım Öğrenelim” etkinliğinde yönetim biçimleri ile ilgili kavram tanımları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Ölçme ve Değerlendirme” bölümlerinde ise yönetim biçimleri, seçme ve seçilme hakkı ve kitle iletişim araçları ile ilgili küresel ölçekli boşluk doldurma ve eşleştirme soruları yöneltilmiştir (Fotoğraf 4.51):

Aşağıda numaralar ile verilen ifadeleri, harf ile verilen ifadelerle eşleştiriniz.

8. Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi
9. Egemenliğin bir gruba ait olması
10. Televizyon, Genel Ağ, radyo, gazete vb. kitle iletişim araçları
11. Siyasi ve sosyal hayatta dinin egemen olduğu yönetim biçimi
12. Vatandaşların hak ve ödevlerinin de yer aldığı temel yasa
13. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi
14. Yasamadan sorumlu organ

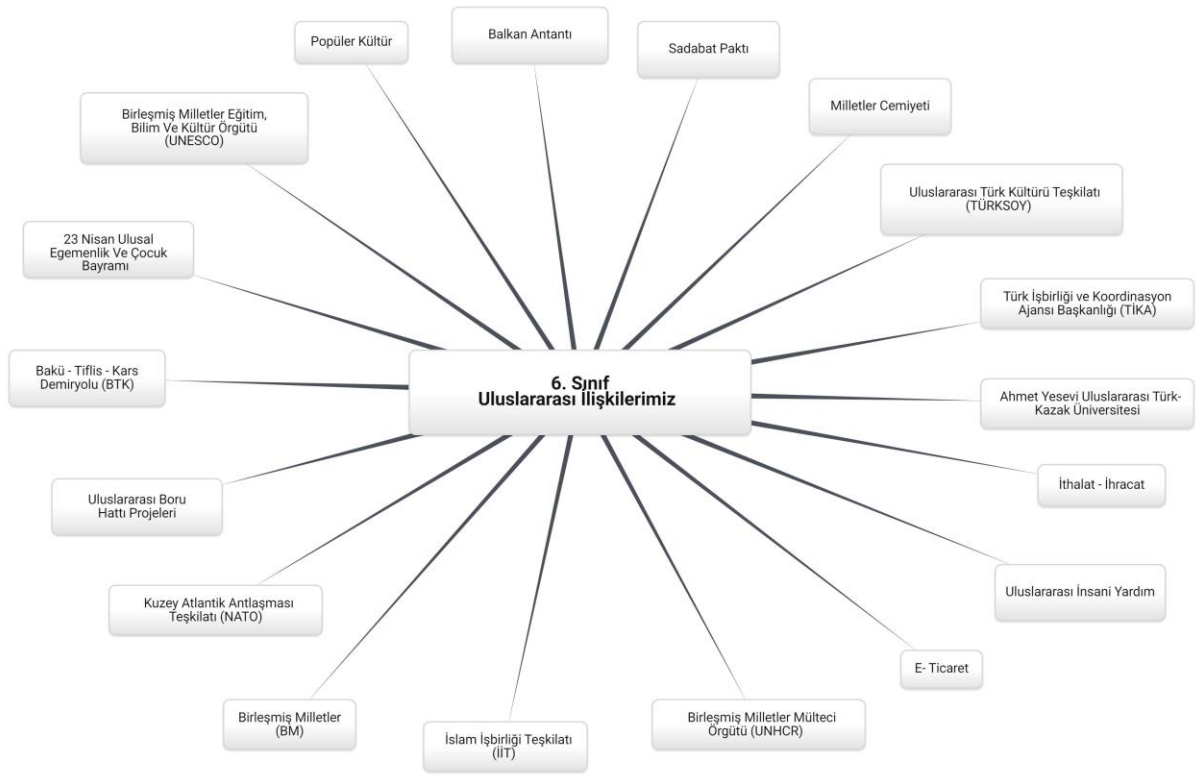
- a) teokrasi
- b) yargı
- c) TBMM
- ç) cumhuriyet
- d) medya
- e) anayasa
- f) oligarşi
- g) kamuoyu

Fotoğraf 4.51. Ölçme ve değerlendirme bölümünde eşleştirme soru örnekleri (Yıldırım ve diğerleri, 2019: 224)

4.3.7. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Uluslararası İlişkilerimiz Ünitesi

Sarmallık ilkesince 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında ele alınan ticaret kavramları (ithalat, ihracat), Uluslararası Türk Teşkilatı ve Eğitim Kurumları (TİKA, TÜRKSOY, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi), Uluslararası Kuruluşlar (BM, UNESCO, NATO, İİT) ve uluslararası insani yardım konu başlıkları 6. sınıf uluslararası ilişkilerimiz ünitesi içerisinde genişletilerek sunulmaktadır. Küresel yansımalarıyla ele alınan konu başlıkları, Şekil 4.23'de gösterilmektedir.

Şekil 4.23. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.23'te yer verildiği üzere, uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde, Türkiye Cumhuriyetinin küresel barış için attığı adımlar "Milli Dış Politikamız" başlığı altında incelenmiştir. Öğrencilere öncelikle, Türkiye Cumhuriyetinin geçmişte Milletler Cemiyeti'ne katılımı ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde gerçekleştirdiği bölgesel işbirlikleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Diğer yandan, küresel sorunlara karşı diplomatik çözümler arayışında olan Türkiye Cumhuriyetinin Hatay ve Boğazlar gibi konularda yürüttüğü siyaset anlayışı öğrencilere örnek olarak sunulmuştur. Öte yandan konuyla ilgili olarak: *"Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta barış dünyada barış!" sözünü açıklayınız."* (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019: 231) sorusuyla öğrencilerin yöneltmiş ve geçmişten yola çıkarak, günümüzde Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası alanda diğer ülkelerle olan siyaset ve ekonomi gibi birçok konudaki ilişkileri platformlarda ve örgütlerde aktif bir şekilde yer alması önemle vurgulanmıştır.

Öte yandan Türkiye'nin özellikle Türklerin ana yurdu Orta Asya'nın yanı sıra farklı ülkelerde faaliyetler yürüten ve önceki kademelerde açıklanan TİKA'nın yanı sıra Türk kökenli ve Türkçe konuşan devletleri bir araya getiren Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) öğrencilere tanıtılmıştır (Fotoğraf 4.52):

Fotoğraf 4.52. TİKA ve TÜRKSOY (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019: 232)

Ayrıca 4. Sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında detaylıca incelenmiş olan Türkiye'ye sınırı bulunan komşu devletler¹ uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde yalnızca adlarıyla aktarılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin yürütmüş olduğu barışçıl politikanın komşu ülkelerle birçok farklı alanda güçlü bağların kurulmasına katkı sağladığına dikkat çekilmiştir.

Diğer yandan 4. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında da yer verilen, Türkiye'nin Kazakistan Devletiyle eğitim işbirlikleri sonucunda hayata geçirilen "Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi"ne vurgu yapılarak, bu üniversitenin iki ülke arasında kültürel bir köprü görevi gördüğü ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilere: “Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri ile kültürel, sosyal ve siyasi ilişkilerde üniversitelerin etkisini aşağıdaki kutucuklara yazınız.” (Yıldırım vd., 2019: 231) sorusu da yöneltilerek Türk cumhuriyetleriyle olan karşılıklı küresel eğitim etkileşimlerin siyasal, sosyal ve kültürel ilişkilerdeki rolünün öğrenciler tarafından değerlendirilmesi istenmiştir (Fotoğraf 4.53):

¹ Kitapta Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti “Nahcivan” olarak yanlış yazılmıştır.

7.6: Ahmet Yesevi Üniversitesi-Kazakistan

Fotoğraf 4.53. Uluslararası Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi (Yıldırım vd., 2019:233)

Uluslararası işbirliklerinden sonra TÜİK verileri üzerinden Türkiye'nin ticaret verileri öğrencilere sunulmaktadır. 4 ve 5. sınıf ders kitaplarındaki öğrenme alanlarında ithalat ve ihracat kavramları yüzeysel olarak ele alınırken, 6. sınıf uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde, kavramlara ilişkin tanımlamaların yanında istatistiksel bilgilerde “Türk Cumhuriyetleri ile İhracat ve İthalat Verileri”, “Sınır Komşularımız ile İhracat ve İthalat Verileri”nin yanı sıra Türkiye Cumhuriyetinin en fazla dış alım ve dış satımı yaptığı ülkeler sınıflandırılarak, tablolar halinde öğrencilere aktarılmaktadır (Fotoğraf 4.54):

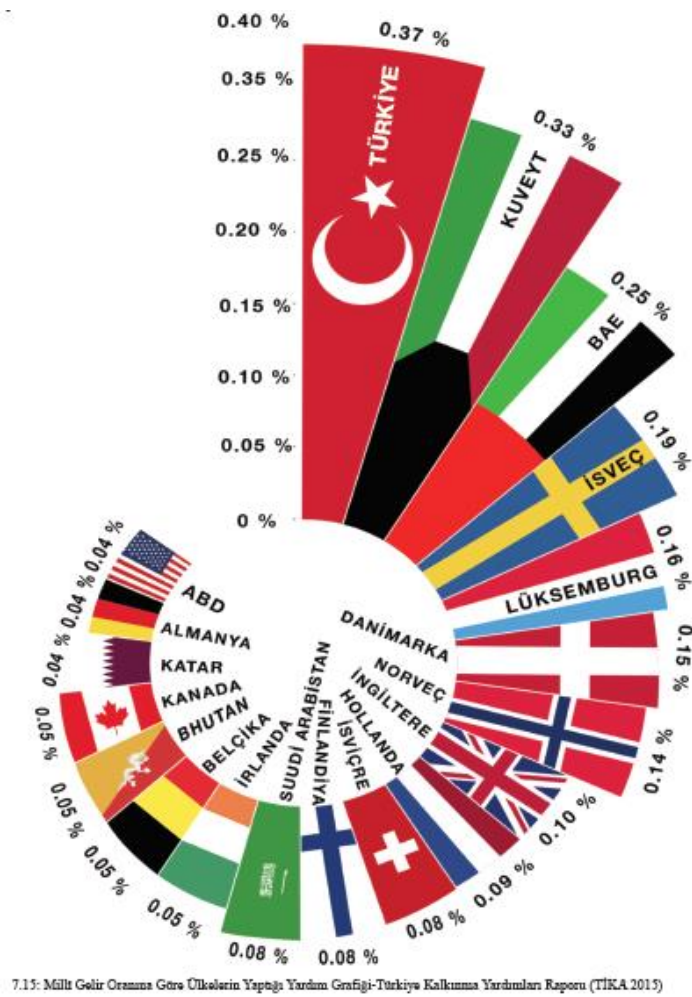
TÜİK 2018		TÜİK 2018	
En fazla ihracat yaptığımız on ülke		En fazla ithalat yaptığımız on ülke	
1.	Almanya	1.	Rusya Federasyonu
2.	Birleşik Krallık	2.	Çin
3.	İtalya	3.	Almanya
4.	Irak	4.	Amerika Birleşik Devletleri (ABD)
5.	Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	5.	İtalya
6.	İspanya	6.	Birleşik Krallık
7.	Fransa	7.	Fransa
8.	Hollanda	8.	İran
9.	Belçika	9.	Güney Kore
10.	İsrail	10.	İspanya

Fotoğraf 4.54. Türkiye'nin en fazla ithalat ve ihracat yaptığı ülkeler (2018 TÜİK), (Yıldırım vd., 2019:239)

Bunun yanında ekonomik kavramlar üzerinde durulurken, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde son yıllarda yaşanan gelişmelerin küresel alışveriş faaliyetlerinde adını duyurmuş firmaların yanı sıra kişisel satıcılarında ürünlerini diğer bir ülkede yaşayan vatandaşlara (e-ticaret) ile ulaştırabilmesine dikkat çekilmektedir.

Diğer yandan önceki kademelerde ve öğrenme alanlarında değinilen Türkiye Cumhuriyetinin birçok farklı ülkede gerçekleştirdiği insani yardımlar, “Milli Dış Politikamız” ve “Türkiye Beklenilendir” olmak üzere, birçok başlık altında incelenmiştir. Özellikle Suriye

Devletinde son on yıldır başlayıp günümüze kadar süregelen iç savaşa ilişkin “Milli Dış Politikamız” konu başlığında Türk Devletinin 4 milyona yakın Suriye vatandaşına kucak açmasına ilişkin: “*Türkiye olarak Suriyeli mültecilere sahip çıkmamızı insani değerler açısından açıklayınız.*” (Yıldırım vd., 2019: 235) ifadesi öğrencilere yöneltilmiştir. Bunun yanı sıra “Türkiye Beklenilendir” başlığı içerisinde ise önceki konu başlıklarından “Milli Dış Politikamız”da da yer verilen M. Kemal’in “*Yurtta barış dünyada barış!*” (Yıldırım vd., 2019: 241) ifadesiyle öğrencilere konu anlatılmaya başlanmış ve Türkiye’nin milli gelirlere göre dünyadaki insani yardımlarda önde gelen ülkeler arasında yer aldığına dair istatistiksel veriler sunulmuştur (Fotoğraf 4.55):

Fotoğraf 4.55. Millî gelir oranına göre ülkelerin yaptığı yardım oranları (Yıldırım vd., 2019: 242)

Bir diğer yandan Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası alanda aktif rol alarak İİT, NATO gibi farklı alanlarda hizmet veren küresel kuruluşlarda yer aldığı vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra TSK’nın günümüze kadar barış gücü olarak görevlendirildiği Somali, Afganistan vb.

ülkelerle ilgili bilgiler öğrencilere açıklanmıştır. Konu alanındaki küresel örgütler ve çalışma alanları, Şekil 4.24’de yer almaktadır:

Şekil 4.24. Uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde uluslararası örgütler ve çalışma alanları

Öğrencilere ayrıca UNESCO Türk Milli Komisyonu tarafından yapılan girişimlerle, Türkiye'nin BM Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı'ndaki (UNESCO) yönetici organlarına aktif katkı sağladığı vurgulanmıştır. Bu çabaların bir örneği olarak, Matrakçı Nasuh'un ölüm yıl dönümü (450. yıl), Evliya Çelebi'nin doğum yıl dönümü (400. yıl) ve Mevlânâ Celâlettin-i Rûmî'nin doğum yıl dönümü (800. yıl) gibi kültürel etkinliklerin dünya çapında kutlanmasında Türkiye'nin önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Vakıflar küresel yansımalarına değinilen başka bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı'nın (TDV) Azerbaycan (Bakü) şehrinde bir süredir ibadete açılmayan Şehitlik Camii onarım işlemlerindeki rolünün yanı sıra 2016 yılında kurulmuş olan ve MEB'den sonra yurtdışında Türk eğitim kurumları açabilme hakkı bulunan tek kurum özelliğindeki Türkiye Maarif Vakfının beş farklı kıtada açmış olduğu okullara ilişkin genel ağdan alıntılanan haberler aktarılmıştır.

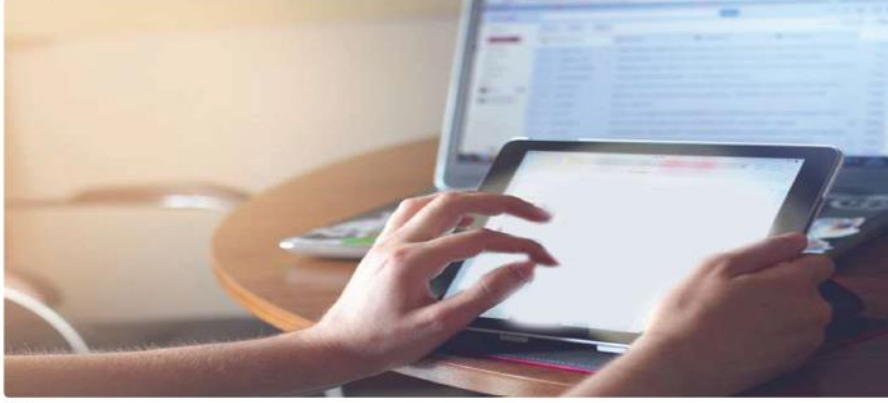
Öte yandan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kültür ve miras öğrenme alanıyla 6. sınıf ders kitabının biz ve değerlerimiz ünitesinde de bahsedilen küreselleşmenin kültür üzerindeki yıkıcı etkileri, uluslararası ilişkilerimiz ünitesinde “Kültür, Medya, Popüler Kültür” başlığı altında incelenmektedir. Öğrencilere bu bağlamda öncelikle “popüler kültür”ün anlamı açıklanırken, iletişim teknolojisinde kullanılan araçlardaki ilerlemelerin bütün insanları etkilemesinin yanı sıra Türkiye'nin kültürel geçmişine olumsuz etkisi üzerinden kültür erozyonu kavramına dikkat çekilmiştir. Hatta günümüzde küreselleşmenin benzer tutum, davranış ve yaşam tarzlarına sahip bireylerin ortaya çıkmasına neden olarak gençlerin bu anlamda olumsuz etkilenmesine sebep olduğu vurgulanmıştır (Fotoğraf 4.56):

Kavramlar

Kültür, Medya, Popüler Kültür

Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve âdetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşüncü tarzıdır. Toplumun ayırt edici niteliklerinden oluşan kültür, günümüzde iletişimle iç içe geçmiş durumdadır. Kültürümüze ait olmayan unsurlar medya araçları yoluyla milli kültürümüzü ve dolayısıyla da toplum hayatını etkilemektedir.

7.24

Fotoğraf 4.56. Kültür, medya ve popüler kültür (Yıldırım vd., 2019: 249)

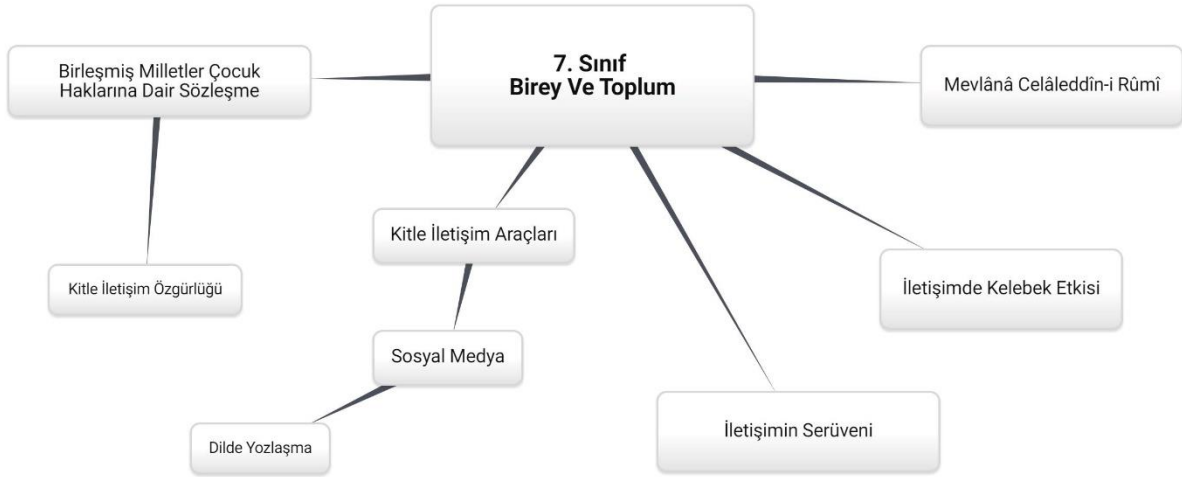
Uluslararası ilişkilerimiz ünitesinin sonunda bulunan “Oynayalım Öğrenelim” ve “Ölçme ve Değerlendirme” başlıkları altında uluslararası kuruluşlar, Türk kuruluşları, popüler kültür, ekonomik kavramlarla (ithalat-ihracat) ilgili küresel yansımalarına yer verilen soru örnekleri bulunmaktadır.

4.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Ölçekli Konular

Bu bölümde 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde küresel ölçekli konuların yeri incelenmiştir.

4.4.1. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

7. sınıf sosyal bilgiler birey ve toplum öğrenme alanında 4, 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının farklı öğrenme alanlarında incelenen konular ele alınmaktadır. Bu bağlamda iletişim, sosyal medya, kültürel değişim ve çocuk haklarına dair konular açıklanmaktadır. Öğrenme alanında küresel yansımaları ele alınan konu başlıkları Şekil 4.25’de gösterilmiştir.

Şekil 4.25. 7. sınıf sosyal bilgiler birey ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

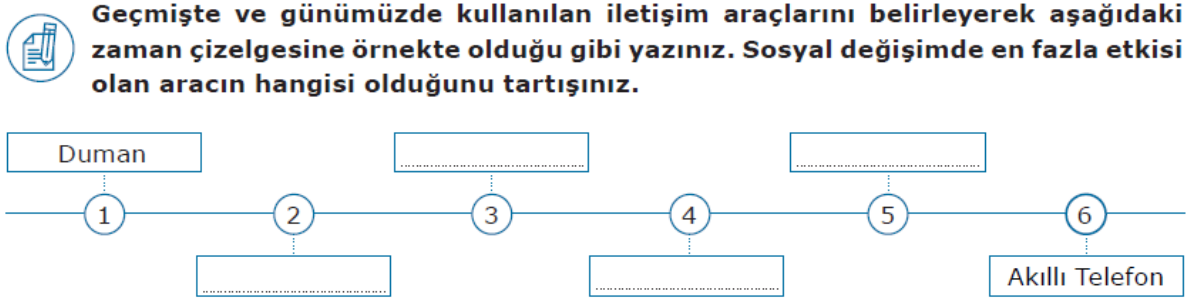
Öğrenme alanında öncelikle iletişim kavramının ve çeşitlerinin açıklandığı konu başlığı “İletişim ve İnsandan İnsana Giden Yol”dur. İletişim konusu öğrencilere anlatılırken günümüzde sevgi ve hoşgörünün en önemli timsallerinden olan Mevlâna Celâleddîn-i Rumi’nin iletişim hakkında söylemiş olduğu: “*Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir.*” (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2019: 14) sözüyle iletişimin küresel yansımalarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca iletişime ilişkin bir diğer küresel yansıma örneği ise “İletişimin Gücü” konu alanında olumlu iletişimin insan davranışları üzerindeki etkilerini açıklamak üzere Edward Norton Lorenz isimli bilim insanının ortaya atmış olduğu “Kelebek Etkisi Teorisi”nden esinlenerek hazırlanmış olan okuma metnidir (Fotoğraf 4.57):

Fotoğraf 4.57. İletişimde kelebek etkisi (Gültekin ve diğerleri, 2019: 18)

Öte yandan öğrenme alanında iletişimin serüveni de incelenmektedir. Bu kapsamda öğrencilere geçmişten günümüze insanların geniş kitlelere ulaşmak için kullanmış olduğu iletişim araçlarının anlatıldığı konu başlığı “Hızlı İletişim Güçlü Toplum”dur. Konuya ilişkin kitabın yazarları tarafından hazırlanan “İletişimin Serüveni” okuma metninde Roma Senatosunun aldığı kararları papirüsten üretilen kâğıtlara yazarak halka ilan ederken, iletişimin matbaanın icadıyla birlikte adeta bir dönüşüm yaşaması hakkında: “İletişim alanındaki buluşların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Gutenberg (Gutenberk)’in XV. Yüzyılda icat ettiği matbaadır. İnsan yaşamının toplumsal, bilimsel, kültürel ve siyasi alanlara en temel katkıyı bu büyük buluş sağlamıştır.” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 24) ifadeleri kullanılmaktadır. Ayrıca matbaanın günümüzde hala kitle iletişim araçlarından biri olma özelliğini taşıyan gazeteciliğin gelişmesine ve meslek olarak ortaya çıkmasına olanak sağladığına dikkat çekilmektedir.

Konu alanında ele alınan bir diğer başlık ise teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan ve günümüzde görsel ve işitsel özellikleri bir arada taşıyan iletişim araçlarıdır. Bu kitle iletişim araçlarındaki çeşitliliğinin “medya” olarak adlandırılmasının yanı sıra, radyo, gazete, dergi, televizyon ve Genel Ağ gibi farklı iletişim araçlarını kapsadığına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca öğrencilere geçmişten günümüze değişen iletişim araçlarının yazmalarının istenildiği zaman çizelgesi sunulmuştur (Fotoğraf 4.58):

Fotoğraf 4.58. Geçmişten günümüze kullanılan iletişim araçları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 25)

Diğer yandan medyanın sosyal, ekonomik ve eğitim yaşantımızda meydana getirdiği köklü değişimlerde örneklendirilmektedir. Özellikle Genel Ağ, bilgisayar ve akıllı telefon kullanımının yaygınlaşmasıyla, eğitim hayatımızda (e-egitim), alışveriş ve ticaret dünyamızda (e-market veya sanal market), devlet hizmetlerinde (e-devlet) gibi hayatımızı kolaylaştırıcı uygulamalara öncülük ettiğinin altı çizilmektedir. Ancak bu iletişim teknolojilerinin dünyada yaygınlaşmasıyla farklı kültürler arasındaki etkileşimi ve kültürel alışverişi arttırsa 5. sınıf

sosyal bilgiler ders kitabının kültür ve miras, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının birey ve toplum ve küresel bağlantılar öğrenme alanlarında da bahsedildiği üzere “dilde yozlaşmayı” beraberinde getirdiğine dikkat çekilmektedir. Dilde yozlaşmanın Türkçe üzerindeki yıkıcı etkisine yönelik olarak öğrencilere: *Genel Ağ kullanımının yaygınlaşmasıyla yabancı kökenli sözcükler âdeta dilimizi esir almaya başlamıştır. Tamam yerine “okey”, güle güle yerine “bye” sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Genel Ağ ortamında kullanılan bu dil ne yazık ki gerçek hayatı da etkilemektedir* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 27) uyarısı yapılmaktadır. Ayrıca “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki Temel Beceriler” arasında bulunan “Medya Okuryazarlığı”nın Milli Eğitim Bakanlığı ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) iş birliğiyle hazırlanan projesiyle uygulanmasına dair bilgiler verilmektedir. Öğrencilere konu alanında bulunan tablo ile ilgili ise: *“Medya araçlarının kültürel değişime etkisi ile ilgili düşüncenizi yazınız.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 29) sorusu yöneltilerek düşüncelerini yazmaları istenilmektedir (Fotoğraf 4.59):

Kültürel Değişime Etkisi		
Medya Aracı	Olumlu	Olumsuz

Fotoğraf 4.59. Medya araçlarının kültürel değişime etkisi (Gültekin ve diğerleri, 2019: 29)

Öğrenme alanında kitle iletişim araçlarının kullanımı sırasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlarla ilgili hak ve sorumlulukların ele alındığı son konu başlığı “İletişim Özgürlüğü”dür. Öğrencilere Türkiye Cumhuriyeti Anayasasıyla güvence altına alınan iletişimle ilgili hak ve özgürlüklerin yanı sıra uluslararası alanda bağlayıcılığı bulunan sözleşmelerde açıklanmaktadır. Bu uluslararası sözleşmelere ilişkin: *“Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nde çocukların kitle iletişim özgürlüğünden doğan haklarının korunmasını sağlayan maddeler vardır.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 33) ifadesi yöneltilerek, sözleşmede kitle iletişim özgürlüğüyle ilgili hazırlanan 12, 13 ve 17. maddeleri aktarılmaktadır (Fotoğraf 4.60):

MADDE**12**

Taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırırlar.

MADDE**13**

Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

MADDE**17**

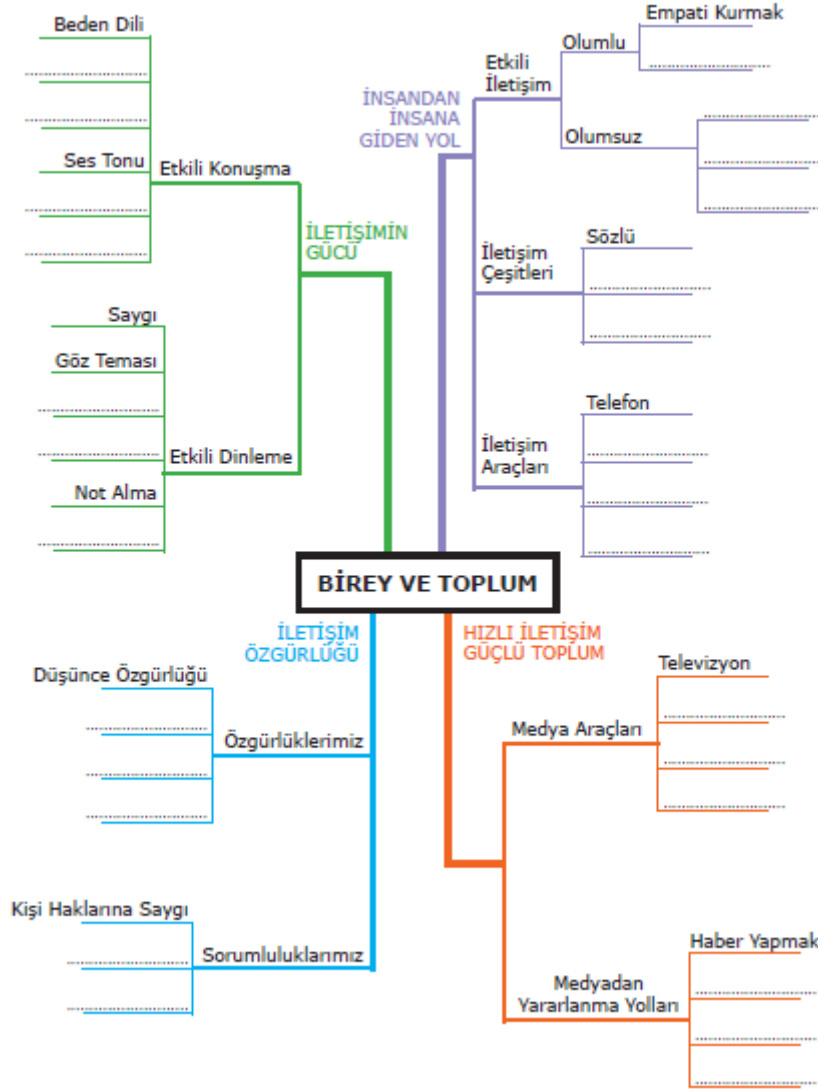
Taraf devletler kitle iletişim araçlarının önemini kabul eder. Çocuğun özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Fotoğraf 4.60. “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nde” çocukların kitle iletişim özgürlüğü hakkında yer alan maddeler (Gültekin ve diğerleri, 2019: 33)

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğrenme alanlarının sonunda öğrencilere sunulan zihin haritasıyla 4, 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına göre farklılık göstermektedir. Birey ve toplum öğrenme alanındaki zihin haritasında küresel yansımalarına dikkat çekilen iletişim ve medya araçları ile ilgili konu başlıkları bulunmaktadır (Fotoğraf 4.61):

Zihin haritasındaki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

Fotoğraf 4.61. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğrenme alanları sonunda bulunan zihin haritaları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 37)

Ayrıca “Değerlendirme Soruları” başlığı altında iletişim konusuyla ilgili doğru-yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli sorular yöneltilmektedir. Ayrıca 4, 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından farklı olarak doğru-yanlış sorularının altında yer alan boşluğa öğrencilerden yanlış olan ifadelerin doğrusunun yazılması istenildiği, eşleştirme ve klasik sorulardan da vazgeçildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.62):

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. İnsanlarla iletişim kurmak sadece yazı yolu ile mümkündür.

() 2. Konuşurken sesimizin tonunun sürekli aynı düzeyde olması dinleyicinin dikkatinin dağılmasına neden olur.

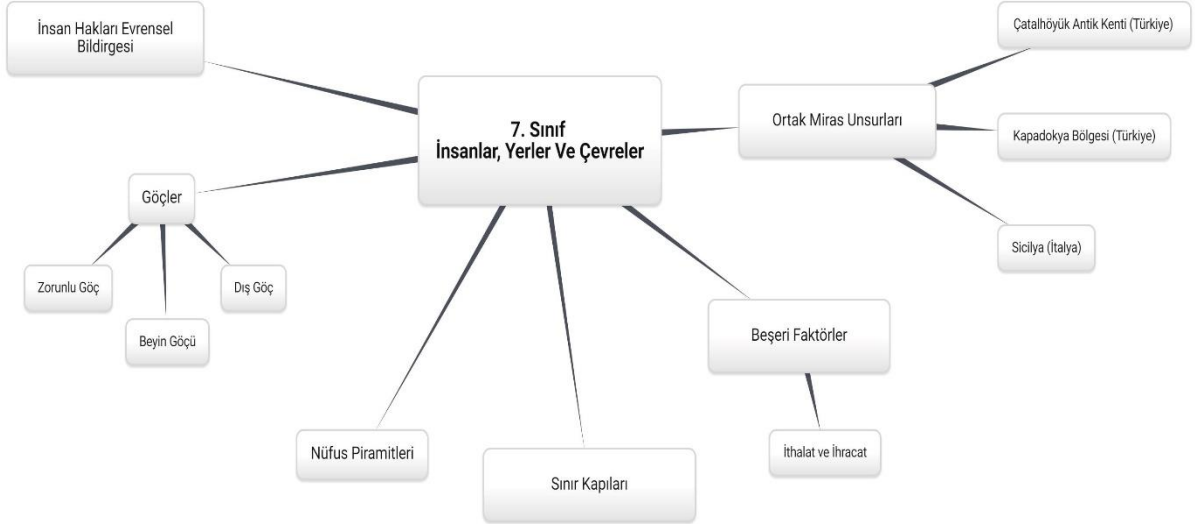
() 3. Akıllı işaretler, izleyeceğimiz programın yaş grubumuza uygunluğu konusunda bizi uyarır.

() 4. Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Fotoğraf 4.62. Öğrenme alanının değerlendirme çalışmaları bölümünde bulunan doğru-yanlış soruları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 38)

4.4.2. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı sarmallık ilkesine uygun olarak 4, 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmektedir. Alt kademedeki ders kitaplarının farklı öğrenme alanlarında da değinilen; ithalat-ihracat, turizm, sınır kapıları ve göç konularının yanı sıra Dünya Ortak Miras unsurlarından Kapadokya (Nevşehir) ve Sicilya'ya (İtalya) ilişkin bilgiler aktarılmaktadır. Öğrenme alanında küresel yansımalarıyla ele alınan temel konular Şekil 4.26'da gösterilmektedir.

Şekil 4.26. 7. sınıf sosyal bilgiler insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.26'da görüldüğü üzere insanoğlunun yerleşik yaşama geçme serüveni ve yerleşim yeri tercihlerini etkileyen faktörlerin açıklandığı konu alanı "Nereye Yerleşelim"dir.

Öğrencilere bu kapsamda UNESCO Dünya Miras Listesinde de yer alan ve günümüz ortak kültür miras unsurlarından olan Çatalhöyük Antik Kenti, Kapadokya Bölgesi (Türkiye) ve Sicilya (İtalya)ya ait bilgiler ve görseller sunulmaktadır (Fotoğraf 4.63):

Aşağıda görselleri verilen Sicilya ve Kapadokya ile ilgili bilgileri okuyunuz. Buraların yerleşim yeri olarak seçilmesinin sebeplerini aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız.

Görsel 3.3: Sicilya, İtalya

Görsel 3.4: Kapadokya, Nevşehir

Neolitik (Cıvalı Taş) Dönem’de insanlar deniz kıyısında ve adalarda yerleşimler kurmaya başladı. Akdeniz’deki adalar aynı zamanda deniz yollarını ve ticaretini kontrol edebilecek konumda yer alıyordu. Bu adalardan biri de Sicilya’dır.

Kapadokya Bölgesi, Türkiye’nin ikinci büyük su havzasının içinde ve Kızılırmak’ın kıyısında yer almaktadır. Bölge aynı zamanda İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur.

.....

.....

.....

Fotoğraf 4.63. Dünyanın farklı yerleşim bölgelerine ait ortak miras unsur örnekleri “Teatro Antico di Taormina” Antik Tiyatrosu (Sicilya-İtalya), Kapadokya (Nevşehir-Türkiye) (Gültekin ve diğerleri, 2019: 99)

Öte yandan yerleşim yerlerinin doğal ve beşeri özelliklerinin resimlerle ve tabloyla açıklandığı konu alanında ticaretin ve sınır kapılarının küresel yansımalarına vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda ticaret ile ilgili fotoğrafın yanındaki açıklamada: “*Bu yıl da çok çalıştık. Farklı ülkelerden limanımıza birçok yabancı bayraklı gemi geldi*” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 102) ifadesiyle uluslararası ticaretteki (ithalat ve ihracat), “Yerleşme Ve Seyahat Özgürlüğüm Var” konu alanındaki “*Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD’ye Halılarıyla Girdi*” genel ağ haber içeriğiyle ise ihracat kavramı anlatılmaktadır. Doğal ve beşeri faktörlerin işaretlenmesi istenilen tabloda Edirne’nin farklı ülkelerle bağlantısı noktasında: “*Balkanlar ve Avrupa’ya geçiş yolu üzerinde bulunan şehrimiz beş sınır kapısına sahiptir.*” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 103) ifadesiyle günümüz ülkelerarası sınırlara ve ulaşımına ilişkin bilgilendirme yapılmaktadır (Fotoğraf 4.64):

Aşağıda farklı yerleşim yerlerinin özelliklerini gösteren fotoğraflar verilmiştir. Fotoğrafları ve konuşmaları inceleyerek yerleşim yerlerinin doğal ve beşerî özelliklerini örnekteki gibi yazınız.

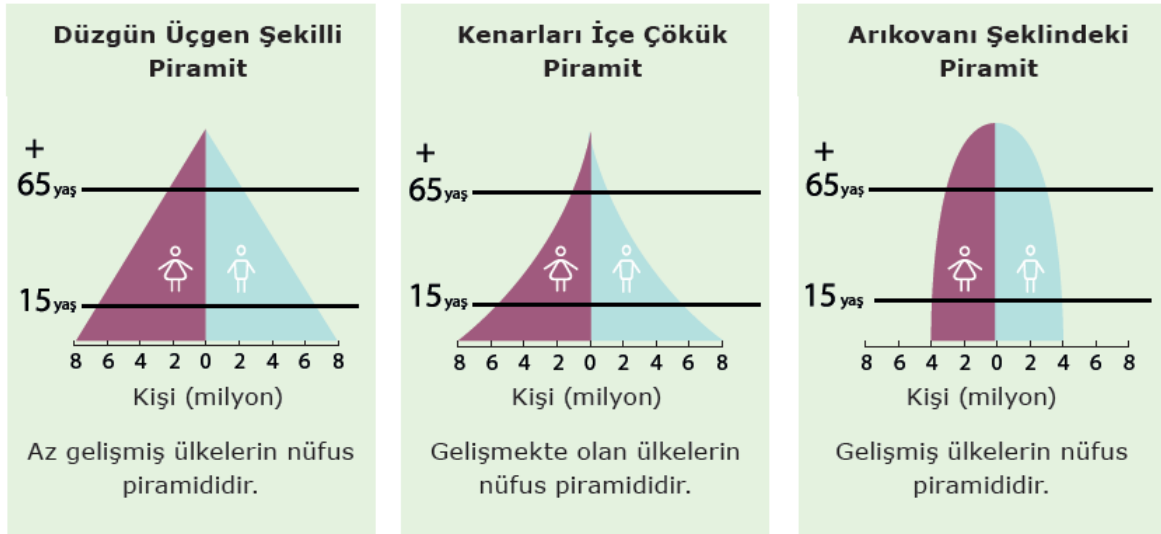
"Bu yıl da çok çalıştık. Farklı ülkelerden limanımıza birçok yabancı bayraklı gemi geldi."

Ticaret - Beşerî

Fotoğraf 4.64. Öğrenme alanında uluslararası ticaret (ithalat-ihracat) (Gültekin ve diğerleri, 2019: 102)

Diğer yandan ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin yanı sıra; cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür gibi özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan "nüfus piramitleri"nin açıklandığı konu alanı "Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz"dir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında ilk kez ele alınan nüfus piramitleriyle ilgili ülkelerin kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi için nüfusunun özelliklerinin bilinmesi gerekliliğine dikkat çekilmiş ve öğrencilere ülkelerin güncel gelişmişlik düzeylerini gösteren görseller sunulmuştur (Fotoğraf 4.65):

Fotoğraf 4.65. Ülkelerin gelişmişliklerini gösteren nüfus piramitleri örnekleri (Gültekin ve diğerleri, 2019: 109)

Öğrenme alanında küresel yansımalarıyla ele alınan bir diğer kavram ise göçtür. "Doğduğun Yer Mi, Doyduğun Yer Mi?" konu başlığı altında insanlık tarihinin başlangıcından günümüze hep var olan göç olgusunun uluslararası boyutlarına ilişkin bilgiler verilmektedir. Örneğin göç konusuyla ilgili alıntılanan okuma parçasında geçen "Almanya'ya iş göçünün başlamasıyla yerini Almanya konulu türkölere bırakır." (Gültekin ve diğerleri, 2019: 112)

ifadesiyle daha iyi iş olanaklarına kavuşmak maksadıyla yapılan dış göçlere vurgu yapılırken, savaş, terör, doğal afet gibi farklı nedenlerle ortaya çıkan “Zorunlu Göç” hakkında ise: *“İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 113) açıklaması yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin zorunlu (mülteci) göçleri konusunda attığı adımlar için: *“Türkiye; Afganistan, Irak, Suriye, Sudan gibi ülkelerden gelen birçok mülteciye yardımcı olmuş, onların can güvenliğini sağlamıştır. Bugün ülkemizde milyonlarca mülteciyi misafir ediyoruz.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 120) ifadeleri kullanılmaktadır. Alanında uzman ve yetenekli bireylerin daha iyi fırsatlar yakalamak ve çalışmalar yürütmek düşüncesinden ortaya çıkmış olan beyin göçü için ise: *“Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çalışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşmesine beyin göçü denir.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 113) şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin beyin göçü alan bir ülke olabilmek için çeşitli çalışmalar yürütüldüğüne dikkat çekilmektedir. Ancak öğrenme alanında yürütülen çalışmaları incelemek amacıyla öğrencilere ziyaret etmeleri için adresler verildiği belirtilirken, bu adreslerin ders kitabında bulunmadığı görülmektedir.² Son olarak göç konusuyla ilgili öğrencilere tablo sunulmuştur. Tabloda küresel yansımalarına dikkat çekilen göç örnekleri de yerini almıştır (Fotoğraf 4.66):

² Sayfa 113’de konuya ilişkin adreslerin yer aldığı ifade edilmesine karşın herhangi bir bağlantı adresine yer verilmemiştir.

Göç Sebebi	Mevsimlik Göç	Beyin Göçü	Mülteci Göçü	İç Göç	Dış Göç
Arda'nın ailesi Giresun'a fındık toplamaya gitmiştir.					
Doktor Selin, tıp alanında çalışmalar yapmak için Amerika'ya gitmiştir.					
Hüseyin, ülkesindeki karışıklardan dolayı ailesiyle başka ülkeye gitmiştir.					
Aşçılık yapan Mehmet, Antalya'ya otelde çalışmak için gitmiştir.					
Teknisyen İbrahim, otomotiv sanayisinde çalışmak için İzmit'e göç etmiştir.					
Tezgahtar Ayça, Almanya'da market işleten abisinin yanına çalışmak için gitmiştir.					

Fotoğraf 4.66. Küresel yansımalarına da değinilen göç örnekleri (Gültekin ve diğerleri, 2019: 116)

Bir diğer yandan insanların yerleşme ve seyahat özgürlüklerindeki küresel yansımalarla dikkat çekilen son konu başlığı “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var”dır. Türkiye’de yerleşme ve seyahat özgürlüğünün T.C Anayasasının 23. (Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti) maddesiyle korunmasının yanı sıra uluslararası bağlayıcılığı bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 13. (Seyahat Özgürlüğü) maddesiyle güvence altına alındığının altı çizilmektedir. Ayrıca bu kapsamda Küba Devletinin yerleşme ve seyahat ile ilgili almış olduğu kararları içeren genel ağ haberi öğrencilere aktarılmaktadır (Fotoğraf 4.67):

Kübalılara Seyahat Özgürlüğü

Küba hükümetinin duyurusunda Kübalıların 13 Ocak 2013’ten itibaren çıkış vizesi olmaksızın ülke dışına seyahat edebileceği ve ilgili makamlara gidecekleri ülkeden davet mektubu sunmak durumunda kalmayacağı bildirildi. Yeni uygulamayla birlikte ülke dışında 11 aydan fazla kaldıklarında oturma izni ve diğer haklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kübalılar, bundan sonra deniz aşırı ülkelerde 24 ay kalabilecek ve gerektiğinde bu sürenin uzatılması için başvuruda bulunabilecek. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*³

Fotoğraf 4.67. Küba hükümetinin yerleşme ve seyahat özgürlüğü kararları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 120)

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı sonundaki zihin haritasında beşeri faktörler, göç, yerleşme ve seyahat özgürlüğü gibi küresel yansımalarına vurgu yapılan boşluk doldurmalar bulunmaktadır. Ayrıca “Değerlendirme Soruları” başlığı altında da benzer konularla ilgili doğru-yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli sorular yer almaktadır (Fotoğraf 4.68):

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Ülkemizin her yeri aynı oranda göç alır.

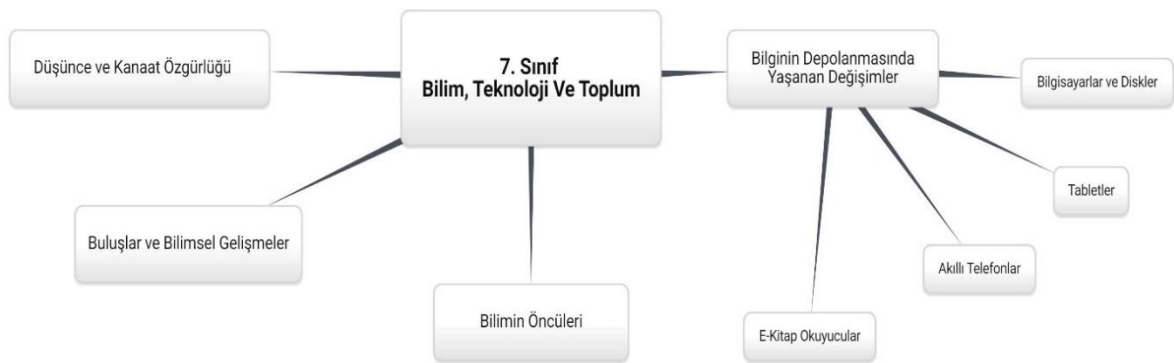
() 2. Göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle insanların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesidir.

() 3. Çatalhöyük’ün yerleşim yeri olarak seçilmesinde bölgenin verimli tarım arazilerine sahip olması etkili olmuştur.

Fotoğraf 4.68. Doğru-yanlış soru örnekleri (Gültekin ve diğerleri, 2019: 122)

4.4.3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında teknolojik gelişmelerle birlikte bilginin depolanmasında yaşanan değişimler, buluşlar ve bilimsel gelişmeler anlatılmıştır. Öğrenme alanında küresel yansımalarına yer verilen konu başlıkları Şekil 4.27’de sunulmuştur.

Şekil 4.27. 7. sınıf sosyal bilgiler bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Öğrenme alanında kâğıdın ve yazının icatlarının nedenleri, sonuçları ve günümüze kadar ki serüvenlerini anlatıldığı ilk konu başlığı “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere”dir. Konu alanında öğrencilere ayrıca son yıllarda bilginin depolanması ve aktarılmasındaki büyük gelişimlerde anlatılmaktadır. Özellikle 1971 yılında ilk mikro işlemcinin üretilmesiyle bilgilerin depolanmasını sağlayan bilgisayarların daha küçük, düşük maliyetli ve kullanılabilir hâle gelmesinin yanı sıra, tabletler, akıllı telefonlar ve e-kitap okuyucuların hayatımıza girmesine dikkat çekilmektedir. Günümüzde bilginin depolanmasına kolaylık sağlayan araçların çeşitliliğinin hızla artmasına ilişkin ise herhangi bir yüzeyin üstüne yazılan yazıyı algılayan ve Bluetooth bağlantıyla yazdıklarımızı telefonunuza göndererek kayıt altına alınmasını sağlayan akıllı kalem örnek gösterilmektedir (Fotoğraf 4.69):

Fotoğraf 4.69. Bilginin depolanmasında yaşanan değişim (Gültekin ve diğerleri, 2019: 131)

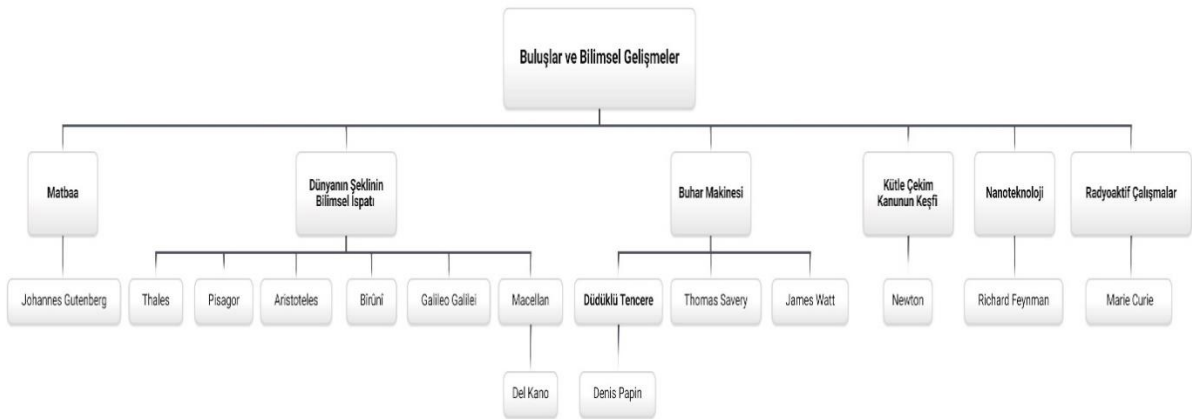
Günümüzde ulaşılmış olan bilim ve medeniyet seviyesine birçok farklı milletlerin yapmış olduğu katkıların açıklandığı konu başlığı “Bilimin Öncüleri”dir. Özellikle Orta Çağ’da Türk-İslam bilim insanlarının hala geçerliliğini korumayan çalışmalarına dikkat çekilmektedir. Örneğin Harezmi hakkında: “*Harezmi Hint sayı sisteminden faydalanan ilk kez “0” (sıfır) rakamından bahsetmiştir. İki bilinmeyenli denklemlere çözüm yolunu bulmuş ve bilinmeyen işareti “x” simgesini matematik bilimine kazandırmıştır.*” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 135) ifadeleriyle matematikte hala kullanılmakta da olan rakam ve simgelerin, “Biliyor Musunuz” başlığı altında geçen: “*Harezmi sonuçları karşılaştırarak meridyen dairesinin 1 derecelik*

açısını hatasız olarak hesaplamayı başarır.” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 135) bilgisiyle ise coğrafya biliminde güncelliğini koruyan coğrafi hesaplamaların altı çizilmektedir. Bir başka Türk-İslam bilim insanı İbn Sina’ya ilişkin ise: “Henüz mikroskop keşfedilmeden önce canlı mikroplardan bahsetmiştir.” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 136) yorumuyla günümüzdeki tıp literatürüne atıfta bulunmaktadır. Bu kapsamda matematik, cebir, tıp, astronomi, coğrafya, fizik, kimya ve mekanik gibi birçok farklı alanda hala kullanılan veya günümüz icatlarına temel oluşturan buluşlara imza atmış Türk-İslam bilim insanları Şekil 4.28’de gösterilmektedir.

Şekil 4.28. 7. sınıf sosyal bilgiler bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında Türk-İslam bilim insanları

Öğrenme alanında geçmişten günümüze kadar süre gelen bilimsel gelişmeler veya ortaya çıkan buluşların yanı sıra katkı sunan bilim insanları da incelenmektedir. Bu doğrultuda öğrenme alanında matbaa, buhar makinesi, düdüklü tencere ve nano teknoloji gibi hayatımızı kolaylaştıran buluşlarının yanı sıra günümüzde hala geçerliliğini koruyan, dünyanın şeklinin bilimsel ispatı, kütle çekim kuvveti gibi bilimsel gelişmeler de açıklanmaktadır. Öğrenme alanında yer verilen bilimsel gelişmeler, buluşlar ve katkı sunan bilim insanları Şekil 4.29’da gösterilmektedir.

Şekil 4.29. 7. sınıf sosyal bilgiler bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında buluşlar, bilimsel gelişmeler ve bilim insanları

Diğer yandan öğrenme alanında buluşlar ve bilimsel gelişmeler öğrencilere sunulurken önceki kademelerden farklı olarak “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” bağlamında kadın bilim insanlarına dair örneklerde verilmektedir. Örneğin eşiyle yapmış olduğu çalışmalar sonrasında “polonyum” ve “radyum” gibi radyoaktif elementlerin bulunmasına öncülük etmiş, Nobel Ödülü’nü iki kez almış ve ilk hak kazanan kadın olma özelliklerini taşıyan bilim insanı “Marie Curie” öğrencilere açıklanmaktadır (Fotoğraf 4.70):

Fotoğraf 4.70. 7. sınıf sosyal bilgiler bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında kadın bilim insanı “Marie Curie”(Gültekin ve diğerleri, 2019: 147)

Öğrenme alanında son olarak bilimsel gelişmelere ve buluşların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan “Özgür Düşünce” kavramı üzerinde durulmaktadır. Öğrencilere özgür düşünceyle ilgili olarak Orta Çağ’daki “Skolastik Düşünce” yapısı örnekleriyle açıklanmış, İyon Medeniyetindeki özgür düşünce ortamının bilime katkısından bahsedilmiştir. Günümüzde özgür düşüncenin ülkelerin anayasalarıyla ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmasına ilişkin olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 25. maddesiyle ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 19. maddesinde değinilen “Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” aktarılmaktadır.

Öğrenme alanının sonundaki zihin haritasında bilginin depolanması, icatlar, bilim insanları gibi farklı konularda küresel yansımalarına vurgu yapılan boşluk doldurmalar bulunmaktadır. “Değerlendirme Soruları” başlığı altında ise benzer konu başlıklarıyla ilgili doğru-yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli ve açıklama sorular görülmektedir (Fotoğraf 4.71):

() 3. Günümüzde kullanılan makinelerin temeli buhar gücünün makinelerde kullanılmasına dayanmaktadır.

() 4. Orta Çağ'da bilimsel çalışmalar Avrupa'daki din adamları tarafından desteklenmiştir.

() 5. Günümüzde bilgiyi depolama araçları gittikçe küçülmekte ve kâğıda olan ihtiyaç azalmaktadır.

Fotoğraf 4.71. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında doğru-yanlış soruları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 154)

4.4.4. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında bilimsel gelişmeler, sivil toplum kuruluşları ve sanayi devrimi gibi konuların yanı sıra küreselleşmeyle birlikte önem kazanacak olan geleceğin meslekleri ve geleceğin teknolojileri gibi farklı öğeleri de içermektedir. Öğrenme alanında küresel yansımalarıyla sunulan temel konu başlıkları Şekil 4.30'da yer almaktadır.

Şekil 4.30. 7. sınıf sosyal bilgiler üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.30'da görüldüğü gibi öğrencilere öncelikle insanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden olarak kabul edilen sanayi devrimlerinin açıklandığı konu alanları “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” ve “Dijital Teknoloji Çağındayız”dır. İlk konu başlığı “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” ile sanayi devrimi sonrası üretim teknolojisindeki

gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerine ilişkin küresel yansımaları içeren tablo sunulmaktadır (Fotoğraf 4.72):

	Öncesi	Sonrası
1	İnsan gücüne dayalı üretim yapılıyordu.	Makine gücüne dayalı seri üretime geçilmiştir.
2	Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.	Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.
3	Uzak yerler insanoğlu için önemli bir sorundur.	Demir yolu, buharlı lokomotif, buharlı gemi, otomobil, telgraf aracılığıyla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.
4	Dağınık bir yerleşim yapısının oluştuğu görülür.	Sanayi Devrimi nüfusun merkezlerde yani kentlerde toplanmasına yol açmıştır.
5	Üretim ve tüketim kısıtlıdır.	Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.
6	Geniş aileler yaygındır.	Çekirdek aile yaygınlaşmıştır.
7	Uygulanan teknik, tecrübe ve ustalık geleneğine dayanır.	Bilime ve teknolojiye dayanan teknikler geliştirilmiştir.

Fotoğraf 4.72. Sanayi inkılabının sosyal ve ekonomik hayattaki küresel yansımaları (Gültekin ve diğerleri, 2019: 165)

Diğer yandan konu alanında Sanayi İnkılabıyla başlayan üretim teknolojisindeki hızlı değişimin hava kirliliği ve işsizlik gibi sorunların yanı sıra, sanayileşmiş ülkelerin refah seviyelerinde artışlara ve dünya siyasetinde etkin rolüne ilişkin örnek açıklamalar ve görseller bulunmaktadır (Fotoğraf 4.73):

Fotoğraf 4.73. Şanghay Kenti, Çin (Gültekin ve diğerleri, 2019: 167)

Bir diğer konu başlığı “Dijital Teknoloji Çağındayız” ile ise kas gücünden mekanik kuvvete geçiş yapılması olarak ifade edilen Sanayi Devriminin küresel teknolojiadaki gelişmelere bağlı olarak geçirdiği evreler başlıklar halinde öğrencilere açıklanmaktadır (Fotoğraf 4.74):

Fotoğraf 4.74. Sanayi devrimindeki küresel ölçekli evreler (Gültekin ve diğerleri, 2019: 186)

Öte yandan geçmişten günümüze kadar toplumların yardım, dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarına yönelik olarak oluşturduğu kurumların anlatıldığı konu başlığı “Vakıf Demek, Medeniyet Demek”dir. Öğrencilere vakıf konusu anlatılırken günümüzde bu rolünü üstlenen sivil toplum kuruluşlarına örnek olarak Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin bir parçası olarak Türkiye’de ve yardıma muhtaç birçok ülkede faaliyet gösteren Türk Kızılay’ı ve bağımlılık doğurucu risk faktörlerine yönelik insan sağlığının korunması amaçlayan Yeşilay’ın uluslararası çalışmalarını içeren genel ağ haberleri alıntılanmıştır (Fotoğraf 4.75):

Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu

Yeşilay Genel Başkanı, Yeşilayın yaklaşık 90 yıllık deneyimini, bilgi ve birikimini dünyadaki diğer ülkelerin insanlarıyla paylaşmak istediklerini ifade ederek "O ülkelerin vatandaşları bizim öncülüğümüzde Yeşilaylar kurdular. Şu anda 34 ülkede Yeşilay var. Bunları biz kurmadık. O ülkenin vatandaşları bizim önderliğimizde kurdular ve bizim projelerimizi uygulamaya başladılar. Onlar da kendi birikimlerini bizimle paylaşıyorlar." dedi.

Yeşilayın çalışmalarını bizzat inceleyen 34 ülkenin yetkilileri, Yeşilay adını kullanarak kendi ülkelerinde bağımlılıkla mücadele dernekleri kurdu. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁵

Türk Kızılayı'ndan Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı

Türk Kızılayı, Irak'ta depremin en çok zarar verdiği Süleymaniye iline bağlı Derbendihan ilçesinde evleri ağır hasar gören insanlara çadır yardımında bulundu.

Türk Kızılayı Irak Depremi Ekip Başkanı, depremin yaşandığı ilk andan itibaren Kızılay olarak bölgede yardım dağıtan ilk kuruluş olduklarını hatırlatarak "Derbendihan ilçesine bağlı on beş köyde kırk adet çadırı vatandaşların kapılarına kadar giderek dağıttık, kurulumlarını yapmaya başladık." dedi.

Aynı zamanda ailelerin çadırlara yerleşmeye başladığını ifade ederek bugünden itibaren Halepçe ilçesindeki kız öğrenci yurdunda kurulan mutfakta yaklaşık 2 bin 500 kişinin yemek ihtiyacını Türk Kızılay'ı olarak karşılayacaklarını dile getirdi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁶

Fotoğraf 4.75. Yeşilay ve Türk Kızılay'ının farklı ülkelerdeki çalışmalarına ilişkin genel ağ haberleri (Gültekin ve diğerleri, 2019: 172)

Ayrıca konu alanında sivil toplum örgütlerinin kuruluş amaçları ve hedeflerinin yer aldığı tablodaki maddelerden birinde : *"Küresel ısınma gibi tüm dünyayı etkileyen konularda sorunlara çözüm aramak"* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 172) maddesine yer verilerek küresel sorunlardaki üstlendiği role dikkat çekilmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında ilk kez ele alınan bir başka konu başlığı ise "Geleceğin Senin Ellerinde"dir. Konu alanında küreselleşmeyle birlikte iletişimden, gıda ve beslenmeye, sağlıktan ulaşım kadar birçok alanda yakın gelecekte önem kazanacak meslekler ve alanları anlatılmaktadır. Öğrencilere anlatılan meslek ve alanları Şekil 4.31'de gösterilmektedir.

Şekil 4.31. 7. sınıf sosyal bilgiler üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında geleceğin meslekleri

"Geleceğin Senin Ellerinde" konu başlığı altında son olarak tarım, sanayi, hizmet sektörlerine dayalı üretimlere günümüz dijital teknolojilerinin katkıları anlatılmaktadır. Bu

kapsamda dijital teknoloji tabanlı yeni üretim ile birlikte akıllı üretim, akıllı fabrika, akıllı makine, akıllı tarım gibi kavramların ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu dijital teknolojinin tüketim alışkanlıklarımızdaki etkilerine örnek olarak, tarım alanlarında kullanılan “Tahmin ve Erken Uyarı Sistemleri”, askeri, ulaşım, ticaret gibi birçok alanda kullanımına başlanan “İnsansız Hava Araçları (İHA)”, mücevher, aksesuar, ayakkabı ve mimari tasarımların yanında inşaat, otomotiv, tıp, eğitim ve bilimsel çalışmalarda da birçok ülke tarafından kullanılan “3D Yazıcılar” ve mobil iletişimde kullanılmaya başlanan “4.5G” gibi farklı teknolojik ilerlemeler gösterilmektedir. Ayrıca iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan akıllı saat gibi cihazların birden fazla ürün ile gerçekleştirilen işlemleri tek cihazda gerçekleştirilmesine olanak sağladığı ifade edilmektedir. Son olarak Genel Ağ üzerinden gerçekleştirilebilen E-Gazete ve E-Ticaretle zaman ve mekân kavramının ortadan kalktığına vurgu yapılmaktadır.

Öğrenme alanının sonunda bulunan zihin haritasında geleceğin meslekleri, dijital teknoloji, sivil toplum kuruluşları ile ilgili farklı konularda küresel yansımalarıyla ilişkilendirilen boşluk doldurmalar bulunmaktadır. Ayrıca “Değerlendirme Soruları”nda ise benzer konu başlıklarıyla ilgili doğru-yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli ve yöneltilmiştir (Fotoğraf 4.76):

() 1. Obezite her geçen gün artmakta ve beraberinde beslenmeye bağlı rahatsızlıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle gelecekte daha çok diyetisyene ihtiyaç duyulacaktır.

() 2. Vakıflar sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da beslenme, tedavi, barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuştur.

() 3. Güncel haber başlıklarına ve manşetlere cep telefonu, tablet ve bilgisayardan Genel Ağ aracılığıyla kolayca erişebiliriz.

() 4. Üretim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde hava kirliliği ve çevre sorunları ortadan kalkmıştır.

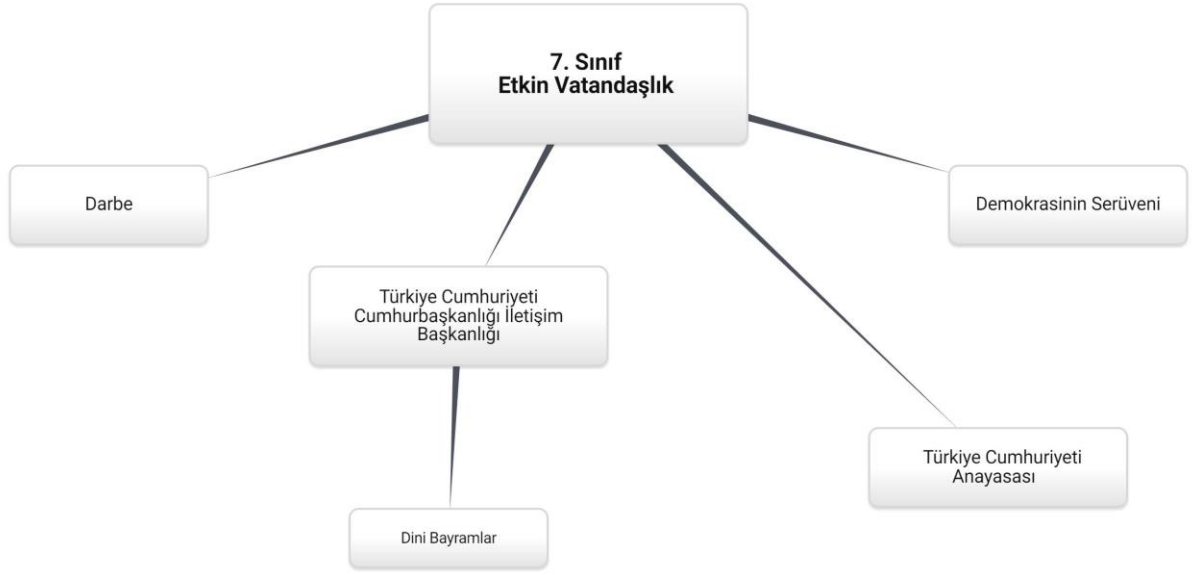
Fotoğraf 4.76. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında doğru yanlış soruları (Gültekin ve diğerleri, 2019:

192)

4.4.5. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının etkin vatandaşlık öğrenme alanında demokrasi ve yönetim biçimleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve darbe konuları ele alınmaktadır. Önceki öğrenme alanlarından farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının farklı dinlere ait bayramlaşma mesajlarına içeren Genel Ağ haberi de öğrenme

alanında öğrencilere sunulmuştur. Öğrenme alanında küresel ölçekte değerlendirilen ana konu başlıkları Şekil 4.32’de sunulmuştur.

Şekil 4.32. 7. sınıf sosyal bilgiler etkin vatandaşlık öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.32’de görüldüğü gibi 7. sınıf sosyal bilgiler etkin vatandaşlık öğrenme alanında öncelikle demokrasi kavramının tanımı ve gelişim süreci “Demokrasi Serüveni” konu başlığı altında incelenmektedir. Öğrencilere günümüz demokrasisinin temellerinin Eski Yunan toplumlarında atılmasının yanı sıra, Roma Cumhuriyeti’nin “On iki Levha Kanunlarıyla”, 1215 yılında İngiltere’de ilan edilmiş olan “Magna Carta” ile İngiltere’de 1689 yılında ilan edilen “Haklar Bildirisi” ve 1789 yılında Fransa’da yaşanan İhtilalle birlikte günümüzdeki şekline kavuşmasına vurgu yapılarak tarihsel süreçteki farklı milletlerin katkılarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu hakların 1948 yılında taraf devletlerce imzalanan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” ile uluslararası anlamda güvence altına alınmasının altı çizilmiştir. Bunun yanı sıra günümüz demokrasisinde kullanılan “meclis” kavramının tarihçesine ilişkin bilgiler “Biliyor Musunuz?” başlığı altında öğrencilere açıklanmıştır (Fotoğraf 4.77):

■ BİLİYOR MUSUNUZ? ■

Günümüz demokrasilerinde bulunan meclis yani parlamento, ismini Latince konuşma (parle) sözcüğünden alır. Konuşmak amacıyla toplanılan yer demektir.

Parlamento Orta Çağ Dönemi'nde kralın soylulardan oluşan danışma meclisi konumunda iken 13. yüzyıldan itibaren İngiltere'de iyice güçlenmiş ve zaman içinde günümüzde uygulanan şeklini almıştır.

Görsel 6.3: Parlamento

Fotoğraf 4.77. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında “Biliyor Musunuz?” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 198)

Diğer yandan öğrenme alanında öğrencilere açıklanan Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasasının 2. ve 10. maddelerinde küresel ölçekli ifadeler yer verilmiştir. “Cumhuriyetin Temel Niteliklerinin” açıklandığı 2. maddesinde: *“Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İnsan haklarına saygılı bir devlettir. İnsan hakları, vatandaşlarımıza anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Demokratik devletlerde hiçbir düzenleme ve uygulama anayasaya aykırı olamayacağına göre tüm hukuk sistemimiz de İnsan Hakları çerçevesinde düzenlenmiştir.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 206) ve 10. maddesinde: *“Bu ilke Anayasa'nın 10. maddesinde ‘Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.’ şeklinde yer almaktadır.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 207) açıklamalarıyla evrensel insan haklarına vurgu yapılan ifadeler aktarılmaktadır.

Bir diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının dini bayramlar için yayınlamış olduğu bayramlaşma mesajlarında, İslam âlemine: *“Bayramın tüm gönüllere, hanelere, ülkemize ve İslam dünyasına huzur, saadet, selamet getirmesini diliyorum.” demiştir.*” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 207) ve Hristiyan âlemine yönelik: *“Mesajında, Farklı mezhep, gelenek ve kiliselere mensup Hristiyan vatandaşlarımızın kendi inançları doğrultusunda kutladıkları Noel Yortularının yardımlaşma ve dayanışma ikliminin gelişmesine vesile olmasını diliyor, başta Hristiyan vatandaşlarımız olmak üzere tüm Hristiyan âleminin Noel Yortusu'nu tebrik ediyorum, demiştir.”* (Gültekin ve diğerleri, 2019: 207) mesajlarıyla bayramların küresel yansımalarına ilişkin örnekler verilmiştir.

Son olarak Darbe” konusu “Hâkimiyet Milletindir” konu başlığı altında açıklanmaktadır. Bu kapsamda geçmişte dünya siyasi tarihinde meydana gelmiş (Roma İmparatoru-Julius Caesar, Fransa-Napolyon, Irak-Saddam Hüseyin, Libya-Muammer Kaddafi)

darbelerin yanı sıra Türk siyasi tarihinde gerçekleşen (1960, 1971 ve 1980) askeri darbeleri açıklanmıştır. Ayrıca FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) mensuplarının 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirmeye çalıştığı darbe girişimi öğrencilere anlatılmıştır. Bu darbe girişime ilişkin yer alan: “Günümüzde farklı yöntemlerin kullanıldığı darbe girişimlerinin amaçlarının aynı olduğunu görüyoruz. Hükûmeti yıkmak veya iş görmez hâle getirmek amacıyla yapılan bu darbeler kimi zaman ülkemizin gelişmesini istemeyen güçler tarafından desteklenmiştir.” (Gültekin ve diğerleri, 2019: 212) açıklamasıyla küresel dış güçlere gönderme yapılmıştır (Fotoğraf 4.78):

Fotoğraf 4.78. “15 Temmuz Darbe Girişimi” demokrasi nöbeti (Gültekin ve diğerleri, 2019: 212)

Öğrenme alanının sonunda bulunan zihin haritasında yönetim şekilleri, demokrasi ve darbe kavramı ile ilgili küresel bağlantılarına vurgu yapılan boşluk doldurmalar yer almıştır. Ayrıca “Değerlendirme Soruları” başlığı altında da zihin haritasında da ifade edilen konu başlıklarıyla ilgili doğru-yanlış, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli ve açıklama sorular yöneltilmiştir (Fotoğraf 4.79):

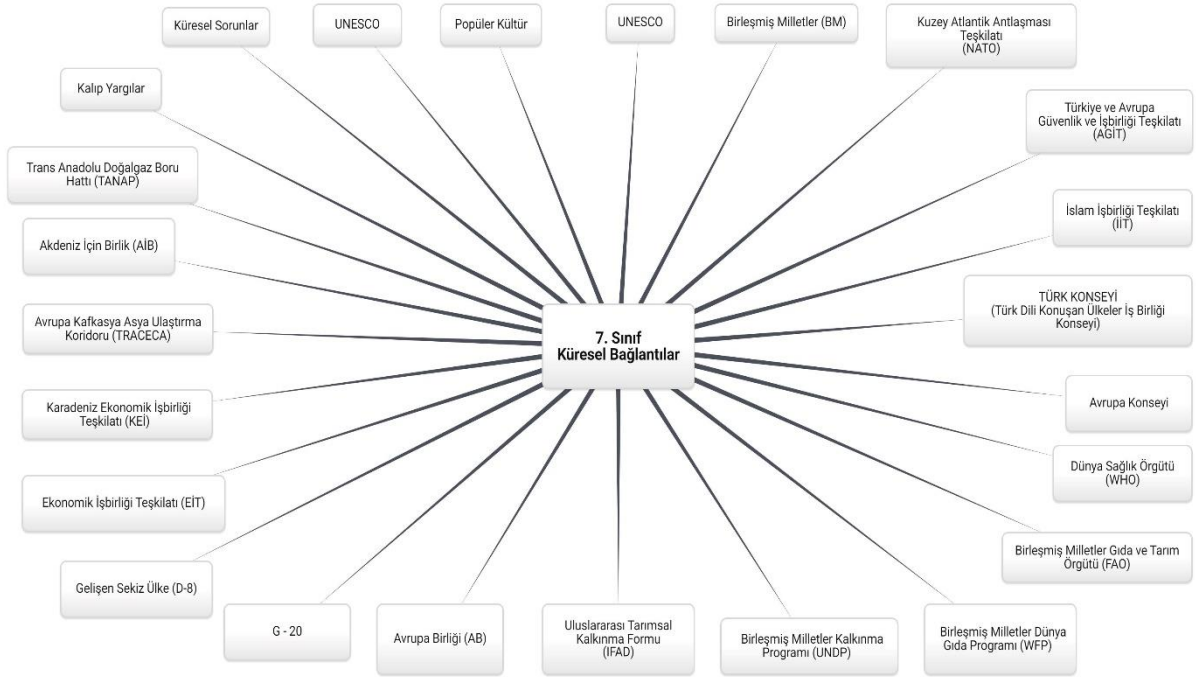
1. Eski Yunan'da birbirinden bağımsız site şehir devletlerinden biri olan Atina'da halk Agora adlı meydanda toplanırdı. Karar vermeleri gerektiğinde el kaldırarak oy kullanıp kararlar alırdı. **Buna göre Eski Yunan'daki demokrasi ile günümüz demokrasilerini karşılaştırıldığında aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**

- A) Eski Yunan'da doğrudan demokrasi uygulanırken günümüzde temsili demokrasi yaygındır.
- B) Eski Yunan'da ve günümüz demokrasilerinde doğrudan demokrasi uygulanmıştır.
- C) Eski Yunan'da ve günümüzde demokratik olmayan bir yönetim vardır.
- D) Eski Yunan'da ve günümüzde demokrasinin kaynağı Roma Cumhuriyeti'dir.

Fotoğraf 4.79. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında çoktan seçmeli soru örneği (Gültekin ve diğerleri, 2019: 217)

4.4.6. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

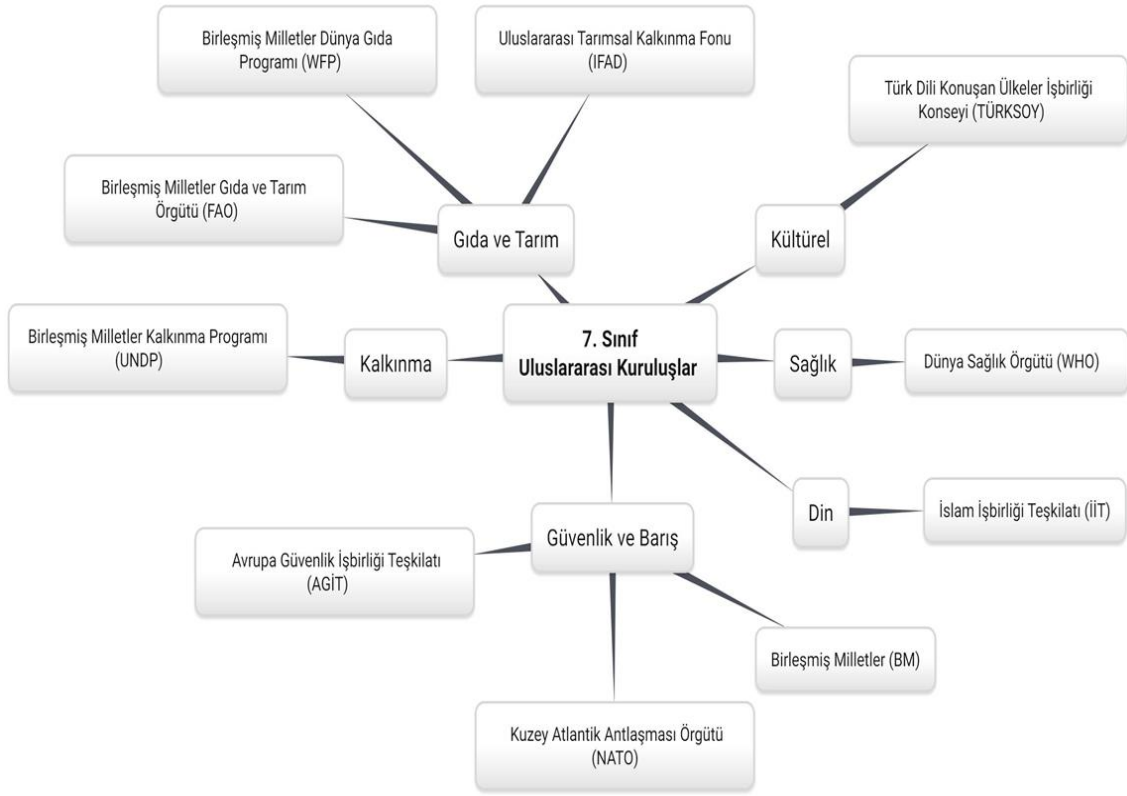
Son olarak önceki kademelerde de ele alınan uluslararası ekonomik, ticari, politik, sosyal ve kültürel örgütler 7. sınıf ders kitabının küresel bağlantılar öğrenme alanıyla farklı örnekler üzerinden ve daha detaylı olarak anlatılmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin toplumların kültürel etkileşimlerindeki olumsuz etkileri ve insanlığın tümünü etkileyen küresel problemlere çözümler sunan “küresel vatandaşlık” kavramı açıklanmaktadır. Öğrenme alanında küresel yansımaları üzerinden değerlendirilen temel konu başlıkları Şekil 4.33’de gösterilmiştir.

Şekil 4.33. 7. sınıf sosyal bilgiler küresel bağlantılar öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konular

Şekil 4.33'te yer alan temel konular arasında, ilk olarak "Türkiye'de ve Dünya'da Barış" başlığı ele alınmış ve UNESCO'nun, M. Kemal'in 100. Doğum günü olan 1981 yılını Dünya Barış Yılı olarak kabul etmesi hakkında bilgiler sunulurken ve bu karardaki gerekçelerde öğrencilere açıklanmıştır.

UNESCO’nun yanı sıra özellikle 6. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında da ele alınan ekonomik, din, sağlık, bilim, güvenlik, barış ve siyaset alanlarında küresel barış adına ortak çalışmalar yürütmek için kurulmuş olan örgütler daha fazla örneklerle ve detaylandırılarak açıklanmıştır. Öğrenme alanında ele alınan uluslararası örgütler ve faaliyet gösterdiği alanlar, Şekil 4.34’de sunulmuştur:

Şekil 4.34. Uluslararası kuruluşlar ve faaliyet alanları (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2019)

Şekil 4.34’de gösterildiği üzere, dünya ülkelerinin yanı sıra, milli veya dini benzerlik kapsamında işbirlikleri mümkün kılmak, insanları üst düzey sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturmak, küresel güvenliği ve barışı sağlamak, besin faaliyetlerini çok daha etkin kılmak ve ayrıca ekonomik olarak sorun yaşayan veya düzelme eğiliminde olan devletlerin ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmak için faaliyet gösteren kuruluşlar açıklanmıştır.

Diğer yandan Türkiye, siyasal ve ticari anlamda etkinliğini artırmak amacıyla komşu ve farklı ülkelerle ekonomik iş birlikleri konusunda yoğun bir çalışma yürütmektedir. Bu konu, “Ekonomik İşbirliği ve Ticaret” başlığı altında ele alınmaktadır. Ekonomiden bilime, ticaretten eğitime birçok farklı konuda yürütülen işbirliklerinin ülkelerin kalkınmasındaki rolünün altı çizilmiş ve ayrıca küreselleşmeyle birlikte uluslararası iş birliklerinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda “Ekonomiye Yön Veren Kuruluşlar” başlığıyla öğrenme alanında açıklanan örgütler, Şekil 4.35’de gösterilmiştir:

Şekil 4.35. Ekonomiye yön veren kuruluşlar (Gültekin vd., 2019)

Ayrıca Şekil 4.35’deki örgütler açıklanırken yöneltilen: “*Ülkeler uluslararası ticareti canlandırmak için neler yapabilir? Tartışınız.*” (Gültekin vd., 2019: 221) sorusuyla öğrencilerden uluslararası ekonomiye ilişkin görüşlerini paylaşmaları istenmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının önceki kademelerinde ve öğrenme alanlarında anlatılan sınır komşusu devletler, Türkiye Cumhuriyetinin aktif rol aldığı küresel örgütler ve ekonomik ilişkiler gibi konuların haricinde, bu bölümde ilk kez, “İnsanları Nasıl Tanıyoruz” konu başlığı altında son yıllarda artış gösteren İslamofobi ve ırkçılık kavramları tartışılmıştır. Önceki kademelerde ve öğrenme alanlarında incelenen kalıp yargıların insanların yanlış algılama biçimlerinden kaynaklandığı ve çoğunlukla gerçeğe dayanmadığı vurgulanmıştır. Diğer yandan alt kademelerde ve öğrenme alanlarından farklı olarak kalıp yargıların “Genelleştirme Eğilimi” ve “Özelleştirme Eğilimi” olarak iki farklı bağlamda gelişmesine ilişkin özellikle Afrika kökenli insanlara yönelik 1930’lu yıllardaki yaklaşımlar örnek verilirken, bu yargıların değiştirilebileceğinin altı çizilmiştir (Fotoğraf 4.80):

Karşılaştığımız ve etkileşime girdiğimiz insanların davranışlarını onların kültürel norm ve değerlerine göre değil de kendi kültürümüzün kurallarına göre değerlendiririz. Bu durumda o birey ya da üyesi olduğu grup hakkında yanlış düşüncelere varabilir ve onlar hakkında bazı yakıştırmalar yapabiliriz. Bu da kuracağımız iletişimi ve tavırlarımızı olumsuz yönde etkiler.

Görsel 7.14

Kalıp yargılardan kurtulmamızın yolu, farklılıkları tanımak ve saygılı olmaktır. İnsanları olduğu gibi kabul etmek ve yardımlaşma duygusunu geliştirmek kalıp yargıların yok olmasını sağlar.

Çoğu zaman kalıp yargılarda gerçeğin payı oldukça azdır. Kalıp yargılar değiştirilemez gibi zannedilse de aslında değiştirilebilirler. Örneğin 1930'lu yıllarda Afrika kökenli insanlar için oluşturulmuş olan olumsuz kalıp yargılar, 1960'lardan sonra gerek sanatsal etkinlikler gerek spor etkinlikleri gerekse bu insanlarla daha fazla etkileşime yol açan ortamlar sayesinde değişmiştir.

Kalıp yargıların zaman içinde ön yargıya dönüşmesi çeşitli sorunlara yol açarak ayrımcılığa sebep olabilir. Bir ülkenin vatandaşları, bir dinin mensupları, bir okulun mezunları, bir takımın taraftarları aynı özelliklere sahip olamaz. Ancak kalıp yargılar onların öyle görülmesine yol açar.

Fotoğraf 4.80. Kalıp yargılar (Gültekin vd. 2019: 230)

Sarmallık ilkesine uygun olarak öğrenme alanındaki “Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum” konu başlığında 6. Sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında da ele alınan küresel sorunlar, incelenmektedir. Öğrenme alanında yer verilen küresel problemler, Şekil 4.36’da özetlenmiştir:

Şekil 4.36. Küresel problemler (Gültekin vd., 2019)

Küresel bağlantılar öğrenme alanıyla tüm dünyayı ilgilendiren sorunların farkında olan ve sorunlara çözüm yolları arayan vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde olgu ya da kavram olarak ifade edilen, etkilerini birçok alanda hissetmemizi sağlayan globalleşme veya küreselleşme olgusu Türkiye’de özellikle sosyal bilgiler dersinin içeriklerinde yerini almaktadır. 2018 sosyal bilgiler öğretim dersi programında ve ders kitaplarında “küresel bağlantılar” öğrenme alanı, bu amaca hizmet etmek doğrultusunda hazırlanmıştır. Öğretim programındaki küresel bağlantılar başlığı altında günümüz dünyasında fikirlerin, sermayelerin, bilgi ve teknolojinin, inançların, kültürel ve siyasi faaliyetlerin sınırlarını aşarak küresel boyutlara ulaştığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca artık devletlerarası işbirliklerinin yanında rekabetinde kaçınılmaz olduğunun altı çizilmiştir. Bu kapsamda ders kitaplarında küresel bağlantılar öğrenme alanının tüm konu başlıklarında, diğer öğrenme alanlarında ise belli başlı küresel ölçekli konularla gelişen ve değişen dünyanın gündemini takip edebilen, karşısına çıkan sorunlara çözümler üretebilen sorumlu ve aktif Türk vatandaşlarının yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2008). Küresel ölçekli konuların sosyal bilgiler ders kitaplarındaki (4-7. sınıflar) etkilerini anlatmayı amaçlayan çalışmamla elde edilen sonuçları bu anlamda yapılmış olan diğer çalışmalarla ilgili karşılaştırma, tartışma, değerlendirme ve öneriler aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

5.1. Sonuç

Sonuç olarak küresel ölçekli konuların 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki yansımalarına baktığımızda (5, 4, 6 ve 7) olacak şekilde yoğunluk gösterdiği görülmektedir. Sürekli gelişen dünyanın gündemini takip eden, günümüz koşullarında karşılaştığı sorunlara çözümler üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçları doğrultusunda oluşturulan küresel bağlantılar öğrenme alanı dışında ders kitapları incelendiğinde özellikle “bilim, teknoloji ve toplum”, “insanlar, yerler ve çevreler” ve “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanlarında küresel ölçekli konulara sıkça yer verildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca ders kitaplarında küresel ölçekli bazı konular Türk Devletleri veya İslam Medeniyeti merkezinde olacak şekilde öğrencilere anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanındaki “bilimin öncüleri” konu başlığı altında günümüz icatlarına ve bilimsel gelişmeleri anlatılırken Türk veya İslamiyet’i benimsemiş bilim insanlarının özellikle altı çizilmiştir. Buna benzer birçok farklı konularda küresel boyutlarına ilişkin örneklerle yer verilirken, Türk ve İslam Medeniyetine dair benzer örneklerle muhakkak vurgu yapıldığı görülmüştür.

5.1.1. Küresel Ölçekli Konuların 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel ölçekli konuların yansımaları incelendiğinde küresel yansımalarına en çok değinilen öğrenme alanları bilim, teknoloji ve toplum ve küresel bağlantılardır. Özellikle bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında günümüzde gündelik yaşamda kullanılan icatların yanı sıra aydınlatma, haberleşme ve ulaşım alanında hayatımızda yer edinen önemli buluşlar açıklanmaktadır. İcatlar öğrencilere aktarılırken, bu icatların ortaya çıkış sürecine katkı sunan bilim insanları da anlatılmaktadır. Katkı sunanların ele alındığı örneklerde, uçak (Hezârfen Ahmed Çelebi), roket (Lagari Hasan Çelebi) gibi Türk bilim insanlarına yer verilmektedir. Küresel bağlantılar öğrenme alanında ise Türkiye'ye komşu devletler ve soydaş Türk Cumhuriyetleriyle olan ekonomik ve sosyal ilişkilerinin yanı sıra çeşitli dünya ülkelerinin (dil bilgisi, yemek, oyun ve giyim vb.) kültürlerini anlatan bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca yurt dışında çoğunluk soydaş Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye'yi temsilen faaliyetler gösteren TİKA ve YTB gibi kuruluşlarda bu öğrenme alanında incelenmektedir.

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel ölçekli konuların yansımalarına en az yer verilen öğrenme alanları ise etkin vatandaşlık ve insanlar, yerler ve çevrelerdir. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında küresel ölçekli yansımalarla ilişkin, yalnızca çocuk haklarıyla ilgili (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 20 Kasım Dünya Çocuk Günü, 2017 Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı) konuları ele alınırken, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında ise (doğal afetler ve GPS-Küresel Yer Belirleme Sistemi) Teknolojisi) açıklanmaktadır.

Öte yandan ders kitabının diğer öğrenme alanlarına baktığımızda birey ve toplum öğrenme alanında farklı güzel sanat dalları ve önemli tanınmış sanatçıların yanı sıra, sığınmacılar, farklılıklara saygı ve ön yargı kavramları örnekler üzerinden anlatılmaktadır. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında ise, uluslararası insani yardım faaliyetleri yürüten (Türk Kızılay'ı), uluslararası standart kuruluşları (ISO, CE, TSE), ithalat ve israf konuları küresel yansımalarıyla incelenmektedir.

5.1.2. Küresel Ölçekli Konuların 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel ölçekli konuların yansımaları incelendiğinde küresel yansımalarına en çok değinilen öğrenme alanlarını küresel bağlantılar ve bilim,

teknoloji ve toplumdur. Küresel bağlantılar öğrenme alanında küresel yansımalarına değinilen konulara baktığımızda, ortak (sanat, bilim, edebiyat ve düşünce) mirasına katkı sunan bilim insanları ve eserlerin yanı sıra dünyanın değişik yerlerinde bulunan ve UNESCO tarafından koruma altında bulunan doğal varlık ve tarihi mekânlarına (Büyük Kanyon Milli Parkı-ABD, Peru-Machu Picchu, Victoria Şelalesi-Zambiya ve Zimbabwe, Nemrut Dağı-Adıyaman ve Pamukkale Travertenleri-Denizli) örnekler verildiği görülmektedir. Öğrenme alanında ayrıca Türkiye'nin yurt dışına ihraç ettiği (çay, mobilya, yağ, üzüm, fındık vb.) ve yurt dışından temin ettiği petrol ve kahve gibi ürünler üzerinden ithalat ve ihracat kavramları açıklanmıştır. Son yıllarda ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerin bu ticari faaliyetlere katkıları da örneklerle açıklanmıştır. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında ise; günümüzün temel teknolojik ihtiyaçlarından kabul edilen (ampul, Edison; telefon, Graham Bell) gibi bilim insanlarının icatlarına ilişkin bilgiler sunulurken, yapmış olduğu çalışmalarla tüm dünyaya adını duyuran (Cahit Arf, Arf Sabiti- Arf Halkaları) ve Aziz Sancar (DNA Onarım Mekanizmaları) gibi Türk Bilim insanları da konu alanında öğrencilere örnek gösterilmiştir. Ayrıca gündelik yaşamın bir parçası haline gelen sanal ortam ve sosyal paylaşım sitelerinin Türkiye'deki kullanımına ilişkin TÜİK'in yapmış olduğu araştırmanın dikkat çeken sonuçları ve eleştiriler dile getirilmiştir. Bunun yanında geçmiş yüzyıllarda popüler olan (kitap, gazete, dergi, ansiklopedi vb.) eserlerin yerini çağımızın teknolojik (genel ağ bağlantılı bilgisayar, tablet ve akıllı telefon vb.) ürünlerin aldığına vurgu yapılmıştır.

Diğer öğrenme alanlarına baktığımızda; birey ve toplum öğrenme alanında, BM, UNICEF, DSÖ gibi küresel örgütlerin ve bu örgütlerin çalışmalarıyla ortaya çıkan sözleşmeler BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi üzerinden, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre sorunları (küresel ısınma vb.) ve hava tahminlerinde kullanılan simgelerden, kültür ve miras öğrenme alanında, televizyon, akıllı telefon ve genel ağ gibi iletişim araçları ve bu iletişim araçlarıyla popüler olan sosyal medyanın dil ögesi üzerindeki yıkıcı etkilerinden küresel bağlantılar kurulduğu görülmektedir.

Son öğrenme alanı etkin vatandaşlıkta ise haberleşme ve iletişim ihtiyacının karşılanması için hizmet veren kuruluşlar (televizyon, genel ağ, cep telefonları), sivil toplum kuruluşları (Yeşilay) ve temel haklar (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. ve 13. maddeleri) üzerinden küresel yansımalarla vurgu yapılmaktadır.

5.1.3. Küresel Ölçekli Konuların 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki öğrenme alanlarına baktığımızda genel olarak tüm öğrenme alanlarında küresel yansımalarına yer verilen konuların bulunduğu görülmektedir. İlk öğrenme alanı birey ve toplum da kültürün temel unsurlarının (din, dil, tarih) yanı sıra kalıp yargı, ön yargı ve farklılıklara saygı kavramları küresel ölçekli örneklerden yola çıkarak ele alınmaktadır. Ayrıca 4 ve 5. Sınıf ders kitaplarında olduğu gibi Türk sivil toplum kuruluşu olan Türk Kızılay'ının uluslararası faaliyetleriyle ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Ders kitabında Türk kuruluşlarının küresel faaliyetlerine ilişkin örneklerin sunulduğu bir diğer öğrenme alanı ise kültür ve mirastır. Bu kapsamda Dünya'nın birçok ülkesinde ve özellikle Türklerin ana yurdu kabul edilen Orta Asya'da sosyal ve kültürel alanlarda çalışmalar yürüten TİKA'nın Moğolistan sınırları içinde yer alan Orhun Kitabeleri'nin müze haline getirilme süreci anlatılmıştır. Ayrıca geçmişte küresel ticarete önemli rol oynayan ipek yolunun tekrardan canlandırılmasına ilişkin genel ağ haberi öğrenme alanında öğrencilere aktarılmaktadır.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ise alt kademelerin (4. ve 5. sınıf) aynı öğrenme alanlarıyla farklılıklar göstermektedir. Öğrenme alanında coğrafi terimlerin (paralel, meridyen, konum, mutlak-özel konum, okyanus vb.) yanı sıra farklı dünya ülkelerine ve bölgelerindeki iklim tiplerine (tropikal, muson, kutup) ait bilgiler görsel örnekleriyle ilk kez anlatılmaktadır. Benzer durum bilim, teknoloji ve toplum ve etkin vatandaşlık öğrenme alanlarında da görülmektedir. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında günümüz sosyal bilimlerinin (tarih, coğrafya, felsefe vb.) tanımlanmasının yanında, yakın gelecekte ülkelerarası rekabette önemli rol üstlenecek günümüz teknolojik gelişmeleri (nano teknoloji, hava savunma sistemleri, yapay zekâ vb.) öğrencilere küresel yansımalarıyla ilk kez açıklanmaktadır. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında ise geçmiş yüzyıllarda görülen veya günümüzde hale uygulanmakta olan yönetim biçimleri (monarşi, teokrasi, oligarşi, cumhuriyet), dünyada kadınlara verilen siyasal hakların Türkiye örneği üzerinden diğer ülkelerle kıyaslanması ve Türk kadının son yıllarda küresel alandaki başarıları (tıp, paralimpik oyunları, güreş, NASA vb.) ilk kez ele alınmaktadır.

Türkiye'nin yer altı zenginliklerinin küresel ölçekli değerlendirmesinin ve ekonomik faaliyetlerinin (tarım, maden vb.) uluslararası boyutuna (ihracat) değinilen üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında doğal kaynakların (su, tarım, orman, hayvan, enerji vb.) bilinçsiz

tüketimiyle gelecek tüm insanlığı tehdit edecek küresel ısınma gibi sorunlara dikkat çekilmektedir.

5.1.4. Küresel Ölçekli Konuların 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımaları Nasıl Sunulmuştur?

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki öğrenme alanlarında 6. sınıf ders kitabında olduğu gibi küresel yansımalarıyla ele alınan konulara sıkça değinildiği görülmektedir. Küreselleşme olgusuna yönelik olarak hazırlanan küresel bağlantılar öğrenme alanının yanı sıra, insanlar, yerler ve çevreler, üretim, dağıtım ve tüketim, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanlarında küresel yansımalarına vurgu yapılan birçok konu bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı UNESCO Dünya Miras Listesindeki (Çatalhöyük Antik Kenti, Kapadokya-Türkiye ve Sicilya-İtalya) tarihi mekânlar, ekonomik kavramlar (ihracat-ithalat), Türkiye’yi komşu ülkelere bağlayan sınır kapıları, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve demografik yapıları hakkında bilgiler sunan nüfus piramitleri ve göç kavramı (dış göç, beyin göçü, zorunlu göç) gibi farklı konuları içinde barındırmaktadır. Özellikle göç kavramının küresel boyutu detaylı şekilde ele alınmaktadır. Bir diğer öğrenme alanı bilim, teknoloji ve toplumda ise çağımızın teknolojik ürünleri (bilgisayar, tablet, akıllı telefon, e-okuyucu) “bilginin depolanmasında yaşanan değişimler” başlığı altında öğrencilere sunulmaktadır. Ayrıca öğrenme alanında buluşlar ve bilimsel gelişmelere imza atmış (Gutenberg-Matbaa, Döndüklü Tencere- Denis Papin, Kütle Çekim Kanunun Keşfi- Newton vb.) yabancı bilim insanları örneklerinin yanında matematik, cebir, tıp, astronomi, coğrafya, fizik, kimya ve mekanik gibi birçok farklı alanda hala kullanılmakta olan veya günümüz icatlarına temel oluşturan buluşlara imza atmış olan (Harezmi, İbn Sina, Hazine vb.) Türk-İslam bilim insanlarının örnek gösterilmesi ihmal edilmemiştir.

Küresel yansımaların yer aldığı konuları sıkça içeren bir diğer öğrenme alanı üretim, dağıtım ve tüketimde ise sosyal bilgiler ders kitaplarında ilk kez ele alınan, geleceğin meslekleri (Yapay zekâ uzmanı, hava ve uzay mühendisliği, yazılım mühendisliği vb.) ve teknolojilerinin (İHA, 3D yazıcılar, e-ticaret vb.) konuları incelemektedir. Bunların yanında sanayi devrimlerinin (1- 4.) toplumların sosyal ve ekonomik hayatları üzerindeki küresel kalıcı etkileri ve Türk sivil toplum kuruluşlarının (Türk Kızılay ve Yeşilay) yurt dışı faaliyetlerine ilişkin bilgiler aktarılmaktadır.

Diğer yandan iletişim ve unsurlarının ele alındığı birey ve toplum öğrenme alanında, son yıllarda teknolojiye ilerlemelerle ortaya çıkan ve insan hayatının bir parçası haline gelen küresel sosyal medya uygulamalarının kültürel değişimlerdeki ve Türk dilini yozlaşmasındaki etkisi örnekler üzerinden irdelenmektedir. Ayrıca BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nde çocukların kitle iletişim özgürlüğünden doğacak haklarının korunmasını sağlayacak 12, 13 ve 17. maddeleri ve geçmişten günümüze kullanılan haberleşme araçları (duman, akıllı telefon vb.) öğrencilere açıklanmaktadır.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında ise yönetim şekilleri, anayasa, dini bayramlar ve darbe konularındaki küresel yansımaları değinilmektedir. Bu kapsamda öğrenme alanında meclis kelimesinin kökeni, demokrasinin serüveni, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında evrensel temel hak ve özgürlüklerle ilgili yer alan maddeler, İslam ve Hristiyan âlemlerine ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının yayınlamış olduğu mesajlar ve Türk ve dünya tarihindeki darbe ve teşebbüsler gibi farklı konular ele alındığı görülmektedir.

Son öğrenme alanı küresel bağlantılarda ise, 6. sınıf ders sosyal bilgiler kitabının küresel bağlantılar öğrenme alanında ele alınan uluslararası ekonomik, sağlık, ticari, siyasi ve kültürel örgütler genişletilerek ve detaylandırılarak sunulmaktadır. Bu bağlamda gıda ve tarımda (FAO, WFP, IFAD), sağlıkta (WHO), güvenlik ve barışta (AGİT), kalkınmada (UNDP), gibi örgütlerin yanı sıra uluslararası ekonomik iş birliklerindeki (AİB, EİT, KEİ, TRACECA, D-8, G-20) gibi kuruluşlara ilk kez 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki küresel bağlantılar öğrenme alanında yer verildiği görülmektedir. Son olarak 6. Sınıf ders kitabında da yer verilen küresel sorunlar (küresel ısınma, sel, kuraklık, deprem, terörizm vb.) daha fazla başlıklar altında öğrencilere anlatılırken, İslamofobi ve ırkçılık gibi konularında da ilk kez tartışıldığı ortaya çıkmaktadır.

5.2. Tartışma

İlk olarak incelenen (4-7. sınıflar) sosyal bilgiler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarında küresel yansımalarına değinilen konularda Türkiye eksenli bir yaklaşım benimsendiği alanda yapılan bazı çalışmalarda tartışma konusudur. Bu kapsamda ders kitaplarında sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik konularda Türkiye'nin komşu devletler ve soydaş Türk Cumhuriyetleriyle, devamında ise diğer dünya devletleriyle olan ilişkilere değinildiği görülmektedir. Bu ilişkilerden söz edilirken son yıllarda soydaş devletlerin yanı sıra uluslararası alandaki çalışmalarıyla Türkiye Cumhuriyetinin adından söz ettiren TİKA,

TÜRKSOY, AFAD, YTB, TDV ve Maarif Vakfı gibi kuruluşların yanı sıra, Yeşilay ve Türk Kızılay gibi sivil toplum örgütlerine dair çeşitli bilgiler sıkça sunulmaktadır. Nitekim Şimşek (2008), 2005 programına göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında tanıtılan ülkelerin tamamının Türklerin yaşadığı yerlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Ancak 2018 SBDÖP kapsamında hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarında küresel yansımalarına yer verilen konular için kesin olarak bunu söylemek mümkün değildir. Özellikle geleceğin teknolojileri, çağımızın buluş ve icatları, temel hak ve özgürlükler gibi konularda bu duruma pek rastlanmamıştır. Ayrıca ders kitaplarında tarihi mekân ve doğal varlıklara yönelik verilen örneklerde her ne kadar Türkiye’den örnekler gösterilse de (Sicilya-İtalya, Büyük Kanyon Milli Parkı-ABD, Peru-Machu Picchu, Victoria Şelalesi-Zambiya ve Zimbabve, Orhun Kitabeleri-Moğolistan) gibi dünyanın birçok farklı ülkesine ait örneklerde bulunmaktadır. Diğer yandan ders kitaplarında (Finlandiya, İngiltere, İskoçya, İspanya, Japonya, Şili, Hindistan) gibi ülkelerin farklı konularda tanıtımları yapılırken, herhangi bir soydaş Türk Cumhuriyetinin tanıtımına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Yer verilen örneklerde sosyal bilgiler ders kitaplarının dünya kültürlerini anlatmada yüzeysel bir bakış açısı sergilediği de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda hem ders kitaplarının hem de sosyal bilgiler programının dünya kültürlerini kavramaya daha fazla odaklanarak ve yeme-içme, kılık-kıyafet ve tatil isimleri vb. kültürel unsurlarla ilgili görüntülerle ilgili temel bilgi alışverişinden öteye geçmesi gerektiği (Açıkalın, 2010) uyarısını tekrar etmekte fayda vardır.

Gökpunar (2019) 1978, 1990 ve 2001 ve 2017 yıllarında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küresel ölçekli konuların yansımalarını incelediği tez çalışmasında 1978, 1990 ve 2001 yılında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en az yer verilen yansımanın olduğu boyutun bilim ve teknoloji alanı olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca 2017 yılının 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise küresel yansımaların sosyo-kültürel alandan sonra en fazla bilim ve teknoloji boyutunda etkili olduğunu ve zirveye çıktığını ortaya koymaktadır. Karakuş ve Akpınar (2021) ve Toprak (2022) sosyal bilgiler ders kitabında küreselleşme olgusunu inceledikleri çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmamızın sonuçlarına baktığımızda 2018 öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarında en fazla küresel yansımalarla yer verilen boyutların bilim ve teknoloji, sosyo-kültürel konularda olduğu görülmektedir. Küresel yansımalarla en fazla değinilen boyutun bilim ve teknoloji olmasında, çağımızda hızla gelişmekte olan iletişim ve teknoloji alanındaki yeniliklerin ders kitaplarına hızlı bir şekilde entegrasyonunun katkı sağladığını söylemek mümkündür. Bunun yanında küresel yansımalarla en az siyasi ve hukuk konuları içeren “Etkin

Vatandaşlık” öğrenme alanında yer verildiğini söylemek doğru olacaktır. Nitekim Toprak (2022) çalışmasında da 5. sınıf ders kitabında küreselleşmeyle ilgili en az görselin (Etkin ve Sorumluyum), 7. sınıf ders kitabında ise (Etkin Vatandaşlık) olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öte yandan Açıklan (2010), küresel ve küreselleşme kelimelerinin Türkiye’de yalnızca ekonomiyle ilişkilendirildiğini ve ekonomik terimler olarak kullanıldığını ifade ederken, Gökpınar (2019) 2001 ve 2017 yılı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonominin küresel yansımalarının teknolojiyle harmanlanarak sunulduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmamızın sonuçları bu durumla paralellik göstermektedir. Özellikle (e-ticaret, ekonomik ilişkilerde teknoloji) gibi konu başlıklarında ekonominin teknoloji ile olan ilişkisine dikkat çekildiği görülmektedir. Gökpınar ayrıca küreselleşmenin 1978, 1990 yılı sosyal bilgiler ders kitaplarında (savaşlar ve antlaşmalar), 2001 yılı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (çevre sorunlarına duyarlılık) ve 2017 yılı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ise (küresel sorunlara çözüm üretme) şeklinde yansıtıldığı sonucuna varmıştır. 2019 sosyal bilgiler ders kitaplarına baktığımızda ise (4-7. sınıflar), küresel sorunların farkında olan ve çözüm yolları arayan, çağın teknolojik ve bilimsel gelişmelerinin farkında olan bireylerin yetiştirilmesi şeklinde yansıtıldığı sonucuna varılmıştır.

Diğer yandan Gökpınar (2019) 2017 yılı sosyal bilgiler ders kitabını incelediği araştırmasında küreselleşmenin toplam 98 görselde ele alındığını tespit ederken, Toprak (2022) 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında küreselleşme olgusunun incelediği çalışmasında ise bu sayıyı 139 olarak belirlemiştir. Araştırma sonuçlarımıza bakarak küresel yansımaları içeren konuların ve içeriklerin 2019 sosyal bilgiler ders kitaplarında da benzer şekilde artış gösterdiği söylenebilir.

Bir diğer yandan öğrenme alanlarında küresel eğitim ve küresel sorunlara karşı çözümler üretecek küresel vatandaşlık tipi ilgili konu içeriklerinde ağırlıklı olarak 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında ve dolaylı olarak ele alınmaktadır. Bu durum, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarında (MEB, 2005; MEB, 2018) küresel vatandaşın niteliklerine dolaylı olarak yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim Çolak (2015), 2005 yılından itibaren Türkiye’deki sosyal bilgiler öğretimi kapsamında küresel vatandaşlık eğitiminin dolaylı olarak yer bulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca 2005 programında küresel vatandaşlık boyutlarından en fazla “Diğer İnsanlar ve Kültürler”, boyutuna gönderme yapıldığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Kan (2009) ise haberleşme ve ulaşım teknolojilerinde gelişmelerin dünyayı küçülttüğünü ve bireylerin farklı olanlarla çok daha fazla karşı karşıya kaldığını ortaya

koymuştur. Bu bakımdan küresel vatandaş yetiştirilmesi amacına uygun olan sosyal bilgiler derslerinde, küresel vatandaşlık eğitimine daha çok önem gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Ancak bu vatandaş tipinin yetiştirilmesinde, okulların ve öğretmenlerin yanı sıra tüm alanlarda yenilenme ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Açıkalın (2010) ise küresel eğitimle ilgili temel temaların büyük çoğunluğuna Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretim programlarında yer bulmasına karşın yeterli şekilde ifade edilmediğini vurgulamaktadır. Çalışmanın sonuçları, bu durumun hala geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Nitekim 2018 Programı ve 2019 yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarına baktığımızda küresel eğitim ve küresel vatandaşlıkla ilgili doğrudan bir vurgunun bulunmadığını söylemek doğrudur. Bu bağlamda Türkiye'de sosyal bilgiler müfredatının geliştirilmesi, küresel eğitimin benimsendiği diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi daha üst seviyelere gelmemize yardımcı olacaktır (Açıkalın, 2010).

Dikkat çeken bir başka konu ise ders kitaplarındaki küresel bağlantılar eğitiminde karşımıza çıkmaktadır. Özyurt (2009) yapmış olduğu analizinde Türkiye'deki sosyal bilgiler dersindeki küresel bağlantılar eğitiminde, dünyayı değil, ulusun topraklarını yaşam alanı olarak benimseyen, doğal afet vb. durumlarda ulusların insani yanlarını ortaya koyduğu, dünyanın ekonomik bir pazar olduğu ve ticari ilişkilerin kurulabildiği vb. düşüncelerin benimsetilmeye ve imajlarının oluşturulmaya çalışıldığını söylerken, Türkiye'ye gelen veya Türkiye'den giden işçi hareketliliğine değinilmediğini aktarmaktadır. Ayrıca ders kitaplarında yurt dışına çalışmak için gidilmesinin övünülmeyecek, ulusal bağlılığa sahip çıkılacak ve çifte vatandaşlık gibi tekliflerin reddedilecek düşüncesi bağlamında benimsetildiğini anlatmaktadır. Ancak 2018 SBDÖP kapsamında hazırlanan ders kitapları birçok konuda Özyurt (2009) ile farklılık göstermektedir. Her ne kadar ulus toprakları öğrencilere benimsetilmeye çalışılsa da dünyanın birçok farklı bölgesine dair örnekler ve yaşam biçimleri de açıklanmaktadır. Göç konusuna ise birçok farklı konu başlığında ve ders kitabı içerisinde yer alırken, konuyla ilgili öğrencilere sunulan örneklerde dışarıya çalışmak için gitmiş Türkiye vatandaşlarına ilişkin vurgular Türkiye'nin bu kapsamda azaltılmasına ilişkin çalışmalar yürüttüğü şeklindedir. Yurt dışına çalışmaya gidilmesine ilişkin örneklerde herhangi bir eleştirel bakış açısına rastlanılmamaktadır. Aksine yurt dışına çalışılmaya gidilmesine ilişkin 6. sınıf ders kitabının etkin vatandaşlık öğrenme alanında Türk kadının küresel başarılarına değinilirken kara delikle ilgili yurt dışında NASA'da çalışmalar yürüten ekipte yer alan kadın bilim insanı övülmektedir.

Ders kitaplarındaki bulgulara ilişkin ortaya çıkan bir başka konu ise küresel kadın hakları olmuştur. Ders kitaplarında temel haklara (yaşama hakkı, düşünce ve kanaat hürriyeti, yerleşme ve seyahat hürriyeti vb.) ve çocuk haklarına farklı kademelerde ve öğrenme alanlarında değinilirken kadın haklarına yalnızca bir konu başlığı altında yer verilmiştir. Bu bağlamda Bayburt ve Duman'ın (2017) da ifade ettiği gibi, farklı kademelere ait sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın hakları konusunun yüzeysel ve yeteri kadar ele alınmadığı görülmektedir. Bu kapsamda SBDÖP'de küresel kadın hakları ile ilgili tek ifade 6. sınıf 'Etkin Vatandaşlık' öğrenme alanındaki; *“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.”* (MEB, 2018), kazanımıdır. Programda ve ders kitaplarında, kadın haklarına ilişkin konusunda farkındalık oluşturmak ve bu konudaki sahip olunan kanuni dayanakları öğretmek amacıyla (Bayburt ve Duman, 2017: 605-606) yer verilmesi büyük önem arz etmektedir.

2019 sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küreselleşmeyle ilgili konu ve içeriklerin, 2005 Programı kapsamında hazırlanmış olan ders kitaplarında yapılan incelemelerin (Açıkalın, 2010; Çakar, 2008; Gökpınar, 2019; Sağlam vd., 2011; Özyurt, 2009; Şimşek, 2008; Ulu, 2015) bulgularıyla karşılaştırdığımızda; Türkiye'nin uluslararası ilişkileri, göç, küreselleşme, küresel ticaret, uluslararası kuruluşlar, iletişim ve haberleşme araçları (bilgisayar ve genel ağ), turizm, ortak kültürel miras öğeleri, farklı kültürler gibi konularda benzerlikler ön plana çıkmaktadır. Farklılıklar yönünden baktığımızda ise; farklı ders kitaplarında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Çakar, 2008; Gökpınar, 2019) ve küreselleşmenin çeşitli boyutlarına (Gökpınar, 2019) değinildiğine vurgu yapılmaktadır. 2019 yılında okutulan (4-7.sınıf) ders kitaplarında ise özellikle soydaş Türk Devletlerinde faaliyetler gösteren (YTB, TÜRKSOY, TDV vb.) kuruluşlar, globalleşmenin ortaya çıkardığı problemler (terörizm, iklimsel sorunlar, çevre sorunları), geleceğin meslekleri (yapay zekâ uzmanı, sosyal medya uzmanı, yazılım mühendisi vb.), geleceğin teknolojileri (İHA, 3D yazıcı, e- ticaret vb.) gibi güncel ve farklı gelişmelere de değinilmektedir. Bu konuda Açıkalın (2010) küreselleşme bağlamında hazırlanan sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabının 'Ülkeler Arasındaki Köprüler' ünitesinde küresel çatışma, küresel ısınma ve diğer çevre sorunlarıyla ilgili küresel sorunlara yer verilmediğini ifade ederken, Bulgular incelendiğinde 2019 sosyal bilgiler ders kitaplarında ilgili konulara ilişkin güncelleştirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında yukarıda açıklanan farklılıklar yazarların dünya görüşüne ve programlarda yer alan kazanımları ne

şekilde değerlendirerek, neleri anlatmak istediklerine, kitapların yayınevleri vb. pek çok değişkeni gözden kaçırmamak doğru olacaktır. Bunun yanında sonuçları değerlendirdiğimizde, Sağlam vd. (2011) 2005 programıyla hazırlanan ders kitaplarında, 1998 programına göre hazırlanmış ders kitaplarına oranla küreselleşme olgusuna yer verilen konu sayısının ve içeriklerinde artış gösterdiği sonucunu varmıştır. Ayrıca Gökpınar (2019), ise 1978, 1990 ve 2001 yıllarına ait 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küresel yansımaların daha çok geçmiş bilgilerin sunumu şeklinde öğrencilere açıklanmasına karşın, 2017 yılına ait 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ise küresel ölçekli ve karşı karşıya kalabilecekleri sorunlar hakkında çözümler üretebilmeleri üzerine inşa edildiği sonucuna varmıştır. Çalışmanın bulguları da sonucu bu iki çalışmayı desteklerken, 1998 programından 2019 programına gidildikçe farklı kademelerdeki ders kitaplarında küreselleşmenin yansımalarına yer verilen konularda gözle görülür artış olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarını son olarak öğretim ve program geliştirme ilkeleri açısından incelediğimizde, küresel yansımalarına yer verilen konu ve içeriklerin yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta ele alındığı ve öğretim ilkelerinin doğru olarak yapılandırıldığını söylemek doğrudur. Özellikle çoğu konularda örnekler, Türkiye’den başlayarak dünyanın diğer ülkelerine olacak şekilde genişletilerek sunulmaktadır. Ayrıca konuların somutlaştırılması adına birçok farklı konuda genel ağdan alınan haberler alıntılanmıştır. Bunun yanında değinilen konu ve içerikler, sarmallık ilkesince 4. sınıftan 7. sınıfa doğru genişleyerek anlatılmak istenirse de 4. sınıfta küresel yansımalarıyla açıklanan konular 5. Sınıf ders kitabındaki konulara göre daha fazla ve detaylı olarak sunulmuştur. Sonuç olarak 2019 sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel yansımalarına yer verilen konular, 2005 Programıyla hazırlanmış olan sosyal bilgiler kitap ve içeriklerini incelemiş olan Şimşek (2008) ve Çakar’ın da (2008) aktardıkları gibi sarmallık ilkesine büyük ölçüde uygundur.

5.3. Öneriler

Küresel ölçekli konuların sosyal bilgiler ders kitaplarına (4-7. sınıflar) yansımalarının incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar hakkındaki öneriler şu şekildedir:

- Yapılan çalışma yalnızca 2019 yılında okullarda okutulan, farklı yayınevleri ve yazarlar tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının incelemesini kapsamaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda aynı kademedeki farklı yayınevlerine ait veya değişik yıllarda basılan kitapların karşılaştırılması yapılabilir.

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş, terör ve kadın hakları gibi önemli küresel sorunlara yeterince yer verilmediği görölmüştür. Güncel küresel sorunlar hem öğretim programında hem ders kitaplarında yer almalıdır.
- Ders kitaplarında farklı dünya ölkelerinin kültürlerine ilişkin bilgiler, yiyecek, içecek, giyim ve turistik yerlerle sınırlı kalmamalıdır. Ayrıca öğrencilere örnek verilen ölkelerin niceliği arttırılmalıdır.
- Ders kitaplarında küreselleşmenin daha çok olumsuz yönlerine dikkat çekilmeye çalışıldığı görölmektedir. Küreselleşmenin tüm açılardan ders kitaplarında yansıtılması, öğrencilerin gelecek yaşamdaki küreselleşmeye ile ilgili algılarına pozitif katkı sunacaktır.
- Küresel yansımalara en az beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verildiği görölmektedir. Bu doğrultuda ilköğretimden ortaokula geçişte bir basamak görevi üstlenen beşinci sınıf kademesinin sosyal bilgiler ders kitaplarında küreselleşmeyle ilgili yapılacak olan güncellemeler, öğrencilerin hem önceki sınıf düzeyinden küreselleşmeyle ilgili öğrendiklerini pekiştirmekte, hem de sonraki kademelerdeki küresel ölçekli konular hakkında önceden bilgi sahibi olunmasına olumlu katkı sunacaktır.
- Küreselleşmeyle birlikte büyük önem kazanan küresel vatandaşlık eğitimiyle ilgili konular ders kitaplarındaki konu içlerine serpiştirilerek ve sadece belli başlı konularda öğrencilere sunulmaktadır. Bu bağlamda küresel vatandaşlarda bulunması gereken değerlerin, becerilerin ve niteliklerin somut örnekler üzerinden öğrencilere anlatılarak tüm insanlığa yapılacak olan hizmetin etkilerine daha çok dikkat çekilmelidir.
- Son olarak, dünyada 2020 yılında küresel bir felakete dönüşen Korona virüs (Covid-19) salgını, küresel olarak insanların ortak sorunlarına çözüm bulması ve kendi sınırları dışındaki ölkelere de duyarlı olması gerektiğini acı bir şekilde göstermiştir. Bu gerekçeyle küresel konuların ve küresel vatandaşlığın sosyal bilgiler öğretimi bağlamında yeniden değerlendirmesini daha anlamlı hale gelmiştir (Dere ve Uçar, 2020: 235).

KAYNAKLAR

- Açıkalın, M. (2010). The influence of global education on the Turkish social studies curriculum. *The Social Studies*, 101, 254-259. https://www.researchgate.net/publication/232914894_The_Influence_of_Global_Education_on_the_Turkish_Social_Studies_Curriculum
- Açıkalın, M. (2017). *Araştırmaya dayalı sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akdemir, A. M. (2010). Küreselleşme ve kültürel kimlik sorunu. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 43-50. <https://dergipark.org.tr/pub/ataunisosbil/issue/2813/37829>
- Akhan, N. E., Çiçek, S., ve Mert, H. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarında değişen "iyi vatandaşlık" algısı. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 9-19. <https://doi.org/10.18506/anemon.428588>
- Akolaş, D. A. (2004). Bilişim sistemleri ve bilişim teknolojisinin küreselleşme olgusu ve girişimcilik üzerine yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 29-43. <https://dergipark.org.tr/pub/susbed/issue/61776/923493>
- Aktaş, V., Tokmak, A. ve Kara, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarının küresel sorunlar açısından incelenmesi: Fransa ve Türkiye örneği. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 266-289. <https://doi.org/10.29329/jirte.2021.408.6>
- Alabay, E. ve Yağan-Güder, S. (2019). Çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin küresel vatandaşlık düzeyi ile çocuk haklarına ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 33(2), 247-261. <https://doi.org/10.33308/26674874.2019332102>
- Altınar, A. , Bozkurt, E. ve Toktaş, Y. (2018). Küreselleşme ve ekonomik büyüme: Yükselen piyasa ekonomileri için bir uygulama. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 55(639), 1117-1161. <https://dergipark.org.tr/pub/fpeyd/issue/47984/607054>
- Anheier, H. K. & Isar, R. (2007). Introducing the cultures and globalization series. In H. K. Anheier, & R. Isar (Ed.), *Conflicts and tension* (The Culture And Global- İzation Series) (Vol. 1, pp. 3-16). Sage.
- Aslan, S. (2016). Küreselleşme olgusunun sosyal bilgiler eğitimine etkileri. *Harran Maarif Dergisi*, 1(1), 11-23. <https://doi.org/10.22596/2016.0101.1123>
- Atasoy, B., ve Öztürk-Kuter, F. (2005). Küreselleşme ve spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 11-22. <https://dergipark.org.tr/pub/uefad/issue/16681/173332>
- Ateş, D. (2006). Küreselleşme: Ne kadar tek boyutlu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 25-38. <https://dergipark.org.tr/pub/doujournal/issue/66654/1042910>
- Aydemir, C. ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme kavramı ve ekonomik yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 260-282. <https://dergipark.org.tr/pub/esosder/issue/6134/82270>

- Aytekin, İ. (2013). Küreselleşme ve ekonomik küreselleşme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 123-134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/3711/49107>
- Bakan, S., ve Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkisi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 2(3), 51-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/birtop/issue/3528/47964>
- Balbağ, N. L. ve Türkcan, B. (2017). İlkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algıları. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(2), 216-249. <https://doi.org/10.17569/tojq.270274>
- Banya, K. (2005). Globalisation and higher education policy changes. In J. Zajda (Ed.), *The International Handbook on Globalisation, Education & Policy Research* (pp. 147–164). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/1-4020-2960-8_10
- Batmaz, H. Ç., Yıldırım, F. ve Karadağ, M. (2016). Küresel rekabetin spor endüstrisine etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 521-534. <https://doi.org/10.9761/JASSS3207>
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları* (Çev. A. Yılmaz), (3. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (32), 25-34. <https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf>
- Bayburt, B. ve Duman, D. (2017). Türkiye’de ortaokul 5-6-7. sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatında kadın hakları eğitimi. *Belgi Dergisi*, 2(14), 592-607. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/429869>
- Bayrakdar, M. (2003). Küreselleştirme ve küreselleşme. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 149-162. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/51749>
- Bursa, S. ve Çengelci-Köse, T. (2017). Türkiye ve Kanada sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi bakımından karşılaştırılması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International (AJESI)*, 7(2), 338-372. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/24235>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cebeci, K. (2008). Küreselleşme bağlamında ulus-devletin egemenlik gücünün dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, 71, 23-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61527/918962>
- Ceylan, Ş. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin dünya vatandaşlığı eğitimi ile ilgili görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(1), 78-93. <https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/5827>
- Çakar, M. (2008). *Küreselleşmenin ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan konu ve kavramlar üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ. <https://openaccess.firat.edu.tr/xmlui/handle/11508/16367?show=full>

- Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66. <https://www.academia.edu/1334093>
- Çapcıoğlu, İ. (2008). Küreselleşme, kültür ve din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49(2), 153-183. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000973
- Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve farklı algılarıyla küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 57-73. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4774/65748>
- Çelik, A. U. ve Yenigül, Ç. K. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sağlık ile ilgili içeriklere yer verilme durumu. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 880-895. <https://doi.org/10.24315/tred.943021>
- Çepni, O. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://avesis.gazi.edu.tr/yonetilen-tez/84a8bbaf-f61e-44a3-884c-8d5d1b471b20/sosyal-bilgiler-ogretim-programinda-yer-alan-cografya-kavramlarina-iliskin-ogrenci-algilarinin-incelenmesi>
- Çermik, F., Çalışoğlu, M., ve Tahiroğlu, M. (2016). Sınıf öğretmenlerinin küresel vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 775-790. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9436>
- Çeyiz, S., ve O. Özbek. (2014). Küreselleşme ve spor etkileşimi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2(1), (487-495). <https://doi.org/10.14486/IJSCS120>
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, eğitim ve gelecek. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(1), 14-30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/304119>
- Çırka, S. (2017). Küreselleşme sürecinde sporun genel bir değerlendirmesi. *Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, (45), 127-146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abmyoder/issue/46645/584845>
- Çoban, O. ve Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505. <http://doi:10.7596/taksad.v7i1.1395>
- Çolak, K. (2015). *Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/474646>
- Çolak, K. (2019). Kurumsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu ve G. Yıldırım (Ed.), *Küresel vatandaşlık ve küresel vatandaşlık eğitimi* içinde (35-60. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, K., Kabapınar, Y. ve Öztürk, C. (2019). Sosyal bilgiler derslerini veren öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ve küresel vatandaşlık eğitime bakışları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 44(197), 335-352. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2019.7721>

- Darakçı, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında harita kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 15-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebed/issue/22328/239289>
- Daşdemir, İ. ve Tekin, S. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk-kültür öğelerinin kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215-228. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/37854/423588>
- Daun, H. (2005). Globalization and the governance of national education systems. In J. Zajda (Ed.), *The International Handbook of Globalisation and Education Policy Research* (pp. 93–107). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/1-4020-2960-8_7
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(2), 33-46. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.591345>
- Demirel, D. (2006). Küresel ekseninde devletin yeni kimliği: "Etkin devlet". *Sayıştay Dergisi*, 60, 105-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61517/918892>
- Demirel, G. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kök değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın. <https://acikerisim.bartın.edu.tr/handle/11772/16087>
- Demir, S. B. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve vatandaşlık bilgisi. S. B. Demir, S. Çakıcı, G. Şeker ve İ. Yuvacı (Ed.), *Vatandaşlık Bilgisi* içinde (2-14. ss.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dere, İ. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programlarında (2005 ve 2017) sözlü tarih. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(219), 33-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/39923/473274>
- Dere, İ. ve Aktaşlı, İ. (2019). 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bilinçli tüketicilik. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 283-302. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61823/925033>
- Dere, İ. ve Uçar, A. (2020). Küresel bağlantılar öğrenme alanının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımalarının incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 34(2), 212-240. <https://doi.org/10.33308/26674874.2020342189>
- Dere, İ. ve Akdeniz, Ş. N. (2021). Kanada (Ontario) ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programlarının vatandaşlık eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(1), 203-232. <https://doi.org/10.23863/kalem.2021.190>
- Dere, İ. ve Demirci, E. (2021). Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *9. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Dere, İ. & Gökçınar, B. (2021). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminde ders kitaplarıyla ilgili hazırlanan tezlerin eğilimleri (2001-2020). *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 51-66. <https://doi.org/10.29065/usakead.825709>
- Dere, İ. ve Gökçınar, B. (2022). Değişen paradigma bağlamında vatandaşlık. E. Dinç, İ. Dere ve S. Üztemur (Eds.), *Vatandaşlık bilgisi ve eğitimi- demokratik vatandaşlık eğitimi için yeni bir yaklaşım* içinde (7-26 ss.). Ankara: Pegem.

- Dinç, E., ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49. https://www.researchgate.net/profile/Erkan-Dinc/publication/265614673_The_Views_of_Teachers_on_the_Upper_Primary_Social_Studies_Curriculum_and_Its_Practice/links/56321a4408ae0530378ee1b2/The-Views-of-Teachers-on-the-Upper-Primary-Social-Studies-Curriculum-and-Its-Practice.pdf
- Dündar, S. (2021). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın. <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11607/4519>
- Egüz, Ş. (2017). *Sosyal Bilgiler dersindeki küresel eğitimle ilgili kazanımların iletişim teknolojileri kullanılarak öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/682965/yokAcikBilim_10251166.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., ve İrmış, A. (2013). Küreselleşme ve spor endüstrisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 91-117. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/psbd/issue/20579/219297>
- Elçin, A. B. (2012). Küreselleşmenin tarihçesi. 15.04.2023 tarihinde <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf>, adresinden erişildi.
- Elma, F. (2009). Küreselleşme sürecinde Güney Kafkasya demokrasi, güvenlik ve işbirliği sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 195-206. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/the-problems-of-democracy-security-and-cooperation-inglobalisation-process-in-south-caucasia.pdf>
- Eser, E. (2014). Küreselleşme süreci ve eğitime etkisi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 211-224. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/1832/22323>
- Friedman, T. L. (2005). It's a flat world, after all. *New York Times Magazine*. 07.02.2023 tarihinde <https://www.nytimes.com/2005/04/03/magazine/its-a-flat-world-after-all.html> adresinden erişildi.
- Geniş, Ş. (2011). Küreselleşme, kent ve kültür. *İdeal Kent Dergisi*, 2(3), 48-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36633/417047>
- Giddens, A. (2002). *Runaway world*. London: Profile Books Ltd.
- Gökçınar, B. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının temel vatandaşlık değerleri ve becerileri açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12452/8881>
- Gökpunar, Ö. (2019). *Küreselleşmenin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon. <http://www.acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/7317>

- Güler, H. (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programı taslağının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Burdur ili örneği)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Thq4z6YU38gXeDD4ruR-8Q&no=Hykok0CNCfu4Qb1b_0-dcQ
- Günel, E. ve Pehlivan, A. (2016). Pre-service social studies teachers' perception of global citizenship. *Journal of Education and Future (JEF)*, 10, 51-69. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jef/issue/24512/259770>
- Gürkaynak, M., ve Yalçın, S. (2009). Uluslararası politikada karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme üzerine bir inceleme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(23), 73-92. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39269/462438>
- Güzel, M. (2006). Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü. *Küresel İletişim Dergisi*, 1(1), 1-16. https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/04mehmet_guzel.pdf
- Hanvey, R. G. (1976). *An attainable global perspective*. New York: Centern for War/Peace Studies. <https://eric.ed.gov/?id=ED116993>
- Hayaloğlu, P. , Kalaycı, C. ve Artan, S. (2015). Küreselleşme farklı gelir grubundaki ülkelerde ekonomik büyümeyi nasıl etkilemektedir? . *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 119-152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oguiibf/issue/56487/785422>
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, J. (1999). *Contents and introduction in global transformations: Politics, economics and culture*. Stanford: Stanford University Press. <https://www.geog.mcgill.ca/documents/Held%20et%20al%201999.PDF>
- Hoge, J. D. & Allen, R. F. (1997). Teaching about our world community: Guidelines and resources. In M. E. Haas & M. A. Laughlin (Ed.), *Meeting the standards: Social studies readings for K-6* (pp. 212-217). Washington, D.C.: National Council for the Social Studies. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED417119.pdf#page=231>
- Holton, R. (2013). Küreselleşmenin kültürel sonuçları (Çev. K. Karaman). *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 47, 59-75. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9551/119300>
- Horuzoğlu, M. (2021). *Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarındaki haberlerin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın. <https://acikerisim.bartın.edu.tr/handle/11772/6882?show=full>
- İçen, M. ve Akpınar, E. (2012). Küresel vatandaşlık eğitiminin uluslararası sorunların çözümündeki rolü. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 277-289. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erzisosbil/issue/6033/80849>
- Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=0cbamsRC0DLS8LyNHSjm9Q&no=EHBmARaVhaNDPnDQjd4BVQ>

- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11117/132948>
- Karaboğa, M. T. (2018). Küreselleşme sürecinin eğitim kurumları üzerindeki etkilerine yönelik bir tartışma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 134-144. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/472605>
- Karaca, S. ve Çoban, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(17), 10-22. https://asosjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=33352
- Karakuş, S. ve Akpınar, M. (2021). Türkiye'deki 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 374-404. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.867034>
- Karaman, K. (2010). Küreselleşme ve eğitim . *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 131-144. <https://diwelt.dertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/163/karaman>
- Kartal, Z. (2007). Kavramsal ve tarihsel yönleri ile küreselleşme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 251-264. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10992/131549>
- Kaya, M. ve Aydemir, C. (2011). Küreselleşmenin tarihsel gelişimi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 14-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duiibfd/issue/32247/357875>
- Kaya, B. ve Kaya, A. (2012). Teknoloji çağında öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık algıları. *Sakarya University Journal of Education*, 2(3), 81-95. <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911402.pdf>
- Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 230-255. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47944/606584>
- Kaymakcı, S. ve Er, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografinin kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 198-224. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/19398/206087>
- Keyman, E. F. (2006). Küreselleşme, uluslararası ilişkiler ve hegemonya. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(9), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39250/462216>
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://avesis.gazi.edu.tr/yonetilen-tez/1f6fa3bc-705d-4331-b158-e44cc99fbaf3/sosyal-bilgiler-ogretim-programinda-yer-alan-degerlere-iliskin-ogrenci-algilarinin-incelenmesi>

- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ülke türkiye açısından incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11355/135742>
- Korkmaz, F. (2017). Küreselleşmenin eğitim programlarına etkileri. Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.), *Küreselleşen dünyada eğitim içinde* (167-184 ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Korul, S. (2021). 2020-2021 eğitim öğretim yılı sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan metinlerin bilimsel bilgi açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın. <http://hdl.handle.net/11607/4441>
- Kurt, N. (2022). Tarihi şahsiyetlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray. <https://acikerisim.aksaray.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12451/10242>
- Kuş, Z., Meray, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312425>
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 3(2), 1-11. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdoc/issue/13013/156790>
- Lim, C. P. (2008). Global citizenship education, school curriculum and games: learning mathematics, English and science as a global citizen. *Computers and Education*, 51(3), 1073-1093. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2007.10.005>
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(50), 1275-1288. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/891/9956>
- Mansouri, F., Johns, A., & Marotta, V. (2017). Critical global citizenship: Contextualising globalisation. *Journal of Citizenship and Globalisation Studies*, 1(2), 1-9. <https://doi.org/10.1515/jcgs-2017-0001>
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma, desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskıdan Çeviri), (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1998). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Tebliğler Dergisi, 2487, 530-568.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin tüketim kültürü üzerindeki etkisi: teknoloji tüketimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 941-954. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153710659>

- NCSS [National Council for the Social Studies]. (t.y.). About national council for the social studies. 06.05.2023 tarihinde <https://www.socialstudies.org/about> adresinden erişildi.
- Oğurlu, Ü., Kaya, F., Yalman, F. E. ve Ayvaz, Ü. (2016). Üstün yetenekli ortaokul öğrencilerine küresel vatandaşlık eğitimi programının etkililiği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 253-271. <http://dx.doi.org/10.17860/efd.98468>
- Onat, H. (2002). Küreselleşme üzerine. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1(1), 37-47. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititilahiyyat/issue/7703/100913>
- Osmanoğlu, A. E. ve Cantemür, H. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında şahsiyetler. *EKEV Akademi Dergisi*, 82, 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/72040/1158399>
- Özel, H. A. (2011). İktisadi perspektiften küreselleşme kavramı ve gelişimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 91-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosbil/issue/9499/118705>
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal değişme ve küreselleşme bağlamında eğitim ve eğitim programları: kavramsal bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59498/855234>
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özkaral, T. C. (2015). *İlkokul ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler kapsamındaki öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12452/766>
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>
- Öztürk, S. ve Sözdemir, A. (2010). Küresel krizin ekonomik etkileri: Küreselleşmenin krizi. *In Turgut Ozal International Conference on Economics and Politics-1 Global Crises and Economics Governance* (pp. 2155-2168). https://www.researchgate.net/publication/326683888_KURESEL_KRIZIN_EKONOMIK_ETKILERI_KURESELLESMENIN_KRIZI
- Öztürk, T. ve Veziroğlu, K. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel olayların kullanım durumu. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 180-193 . <https://doi.org/10.47770/ukmead.793737>
- Özyurt, C. (2009). Küresel vatandaşlığın gelişimi, imkânı ve küresel değerler eğitimi. I. *Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı* İçinde, (159-166 ss.). https://www.academia.edu/25973233/K%C3%9CRESSEL_VATANDA%C5%9ELI%C4%9EIN_GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0_%C4%B0MKANI_VE_K%C3%9CRESSEL_DE%C4%9EERLER_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0
- Passe, J. (1997). Developing current events awareness in children. In M. E. Haas & M. A. Laughlin (Ed.), *Meeting the standards: Social studies readings for K-6* (pp. 234-236). Washington, D.C.: National Council for the Social Studies. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED417119.pdf#page=231>

- Polat, D. Ş. (2020). Küreselleşme, ulus-devlet egemenliği ve ulusal güvenlik. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 491-503. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.537446>
- Rodrik, D. (2011). *Akıllı küreselleşme: Küresel piyasalar, devlet ve demokrasi neden birlikte var olamazlar?* (Çev. B. Aksu). Ankara: Efil Yayınevi.
- Rzayeva, S. (2018). Küreselleşme kapsamında iletişim teknolojileri ve somut olmayan kültürel miras ilişkisi. *Asya Studies*, 5(5), 45-55. <https://doi.org/10.31455/asya.416771>
- Safi, H. (2010). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekânı algılama becerisinin geliştirilmesi hakkında öğretmen görüşleri*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/92d58dcb-d588-49fd-8d03-0151e6bfe0eb/sosyal-bilgiler-ogretim-programinda-yer-alan-mekani-algilama-becerisinin-gelistirilmesi-hakkinda-ogretmen-gorusleri>
- Sağlam, M., Vural, L., ve Akdeniz, C. (2011). Küreselleşmenin Türkiye’deki ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında görülen yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 001-015. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6149/82562>
- Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A critical introduction* (2nd ed.). Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan Publications.
- Sever, D., Baldan, B., Tuğlu, B., Kabaoğlu, K., ve Hamzaj, Y. A. (2018). Küreselleşme sürecinde eğitim alanında atılan adımlar: Türkiye ve eğitimde başarılı ülke örnekleri. *Elementary Education Online*, 17(3), 1583-1603. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.466396>
- Sever, R. (2018). Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.). *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili temel kavramlar* içinde (1-12. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sezgin, O. ve Sezgin, A. S. (2011). Psiko-sosyal açıdan küreselleşme, empoze kültür ve davranışa yansımaları. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 91-122 <http://www.osmansezgin.com/assets/2018-makale-davranisyansimasi.pdf>
- Shahzad, A. (2006). What is globalization- historical background. *Jadavpur Journal of International Relations*, 10(1), 204–212. <https://doi.org/10.1177/0973598406110013>
- Şimşek, A. ve Seçgin, M. G. (2021). Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin (TYÇ) sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları durumu. *HAYEF: Journal of Education*. 18(3), 448-472. <https://doi.org/10.5152/hayef.2021.21018>
- Sönmez, Ö. F. ve Tatan, M. (2017). Sosyal bilgiler dersinin yabancı uyruklu öğrenciler üzerindeki vatandaşlık algılarına etkisi: Tokat ili örneği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(14), 393-410. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11501>
- Şenel, A. ve Gençoğlu, S. (2003). Küreselleşen dünyada teknoloji eğitimi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(12), 45-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esef/issue/30467/308211>

- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/32277/353146>
- Şimşek, A. (2008). Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinde “kültürel bağlantılar”: Bazı dünya devletleriyle karşılaştırmalı bir çalışma. M. Safran ve D. Dilek (Ed.), *21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (345-364 ss.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Tatlıdil, E. ve Günder, E. E. (2013). Küreselleşen değerlerin eğitim kurumları üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 259-277. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29173/568967>
- Taşkın, A. (2016). *Cumhuriyet döneminde ilkökul tarih/sosyal bilgiler ders kitaplarında eskiçağ tarihinin öğretiminin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya. <https://hdl.handle.net/20.500.12619/91132>
- Taşkın, A. ve Memişoğlu, H. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konulara yer verme durumunun incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 599-610. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2609>
- Taylan, H. H. ve Arkan, Ü. (2008). Medya ve kültür: Kültürün medya aracılığıyla küreselleşmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 85-97. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0007351&lng=0>
- Topçu, E. ve Karatekin, K. (2017). Sosyal bilgiler ders kitaplarında bilim adamları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2127-2152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/31577/357351>
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıma düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/671348>
- Toprak, T. (2022). *2018 sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında küreselleşme olgusunun incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir. <https://dspace.balikesir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12462/12659>
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog, Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 295-328. <http://dx.doi.org/10.22464/diyalektolog.257>
- Turan, S., ve Avcı, E. K. (2018). 2018 sosyal bilgiler öğretim programı'nın dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jena/issue/42984/519671>
- Ulu, C. T. (2015). *6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=FEK-W_zmTrZwwDN95IJZDA&no=hJb_hOlusZBRPhVxz8APsg

- UNESCO [The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization]. (2013). Outcome document of the technical consultation on global citizenship education: Global citizenship education–An emerging perspective. 12.02.2023 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000224115> adresinden erişildi.
- Uydaş, İ. ve Genç, S. Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 416-429. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/137010>
- Ünay, H. (2021). Endizm bağlamında bir küreselleşme sorgusu: küreselleşmenin sonu mu?. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 17-35. <https://doi.org/10.51124/jneusbf.2021.9>
- Ütkür-Güllühan, N. ve Bekiroğlu, D. (2022). Examination of social studies-based curricula in terms of social skills: A comparative investigation of education culture in Canada and Türkiye. *Journal of History Culture and Art Research*, 11(1), 27-40. <https://doi.org/10.7596/taksad.v11i1.3141>
- Wallerstein, I. (1993). “Jeopolitik ve jeokültür” (Çev. M. Özel). İstanbul: İz Yayınları.
- Yakar, H. (2019). Sosyal bilgilerde küresel eğitim. T. Çelikkaya, Ç. Ö. Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Ed.). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler eğitimi I* içinde (155-180. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Yalçinkaya, E., ve Azrak, Y. (2019). Ders kitabı örneklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi. A. Uzunöz ve V. Aktepe (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri I* içinde (407-441. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Yaman, E. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi. D. Dilek (Ed.). *Küreselleşme ve sosyal bilgiler eğitimi üzerine* içinde (269-284. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. P. ve Günel, E. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2) , 1713-1749. <https://doi.org/10.17679/inuefd.903588>
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 103-121. http://web.bilecik.edu.tr/hsafanunal/files/2018/11/7.Hafta_K%C3%BCreselle%C5%9Fme_Y%C4%B1lmaz-K.-Horzum-M.B.-2005-K%C3%BCreselle%C5%9Fme-Bilgi-Teknolojileri-ve-%C3%9Cniversite-1.pdf
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, 6, 61-66. https://www.researchgate.net/publication/236003901_Kuresellesme_Konusundaki_Yaklasimlar_ve_Egitim_The_Approaches_about_Globalization_and_Education
- Zayimoğlu-Öztürk, F. & Öztürk, T. (2013). Kanada (Ontario) sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın Türkiye sosyal bilgiler öğretim programıyla karşılaştırılması.

Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 485-514.
<https://doi.org/10.14520/adyusbd.599>

EKLER

EK-1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Temelli Hazırlanan Küresel Ölçekli Konular Kontrol (Kriter) Listesi

Programdaki Yeri	Kriter İfadeleri
Yabancı Dillerde İletişim Yetkinliği	Dünyanın farklı dillerinde iletişim ile kültürel alışverişe aracılık etmek
Yabancı Dillerde İletişim Yetkinliği	Kültürlerarası anlayış becerisi kazanmak
Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler	Bilim ve teknolojiyle insan etkinliklerinde kaynaklanan değişikliklerin öğrenilmesine ilişkin yetkinlikler içermek
Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler	Kanıtı dayalı sonuçlar üreterek doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ulaşmak
Dijital Yetkinlik	Bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını öğrenmek
Dijital Yetkinlik SB.7.5.6.	Bilgiye erişimde, değerlendirilmesinde, saklanmasında, üretiminde, sunulmasında ve alışverişte (e-ticaret) bilgisayarların kullanılmasının yanı sıra internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel becerileri desteklemek
Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler	Kişiler ve kişilerarasının yanında kültürlerarası yetkinliklerde içermek
Kültürel Farkındalık ve İfade İle İlgili Yetkinlikler	Çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin önemini kavramak
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Hukuk kurallarının tüm insanlar için geçerli olduğunu, bütün insanların ve kuruluşların yasalar karşısında eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmek
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Yaşanılan çevreyle dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamak
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Dünyanın doğal çevresinin işleyişi ve kaynaklardaki sınırlılıklar hakkında bilgi sahibi olup, kaynakların korunması ve sürdürülebilir çevre anlayışını benimsemek
SBDÖP'nin Özel Amaçları SB.6.7.2.	Ekonomideki temel kavramların yanı sıra uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin durumunu kavramak
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Bilim ve teknolojiadaki gelişim sürecini ve bu sürecin toplumların yaşamlarındaki etkilerini kavramak. Bu amaçla bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmak
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Evrensel değerleri benimsemek ve temel haklar konusunda farkındalık kazandırmak
SBDÖP'nin Özel Amaçları	Tüm dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık göstermek

SBDÖP'nin Yapısı (Kültür ve Miras)	Toplamları birbirinden ayıran kültürel özelliklerle ilgili bilgiler içirme
SBDÖP'nin Yapısı (Kültür ve Miras)	Dünyanın kültürel mirasının renklenmesinde ve zenginleşmesinde kültürlerin katkısını kavrama
SBDÖP'nin Yapısı (İnsanlar, Yerler ve Çevreler)	Günümüz teknolojik gelişmeleriyle bütün dünyayla iletişim kurulabilmesinin insanların kendileri veya birbirleri üzerindeki etkileri anlamak
SBDÖP'nin Yapısı (Bilim, Teknoloji ve Toplum)	Teknolojik ürünleri günlük yaşamla ilişkilendirmek, ayrıca doğal çevreye ve insanlara vermiş oldukları zararları tartışmak
SBDÖP'nin Yapısı (Etkin Vatandaşlık) SB.7.5.3.	Kendi toplumunda ve diğer toplumlardaki grup, kurum ve sosyal örgütlerin rolünü kavramak
SBDÖP'nin Yapısı (Küresel Bağlantılar)	Sürekli gelişmekte olan dünyanın gündemine dair örnekler vermek
SBDÖP'nin Yapısı (Küresel Bağlantılar)	Küresel sorunlara çözümler üretmek
SB.4.3.1. SB.6.3.1.	Günümüzün doğal ve teknolojik yön bulma yöntem ve araçlarını açıklamak, konumla ilgili temel kavramlar üzerinden dünyanın kıtalarını ve okyanuslarını tanımlamak
SB.4.4.2.	Teknolojik ürünleri kullanım amaçlarına göre geçmişle karşılaştırmak ve teknolojinin insan hayatına kattığı olumlu ve olumsuz etkileri kavratmak
SB.4.4.3.	Teknolojik aletlerin serüveni hakkında bilgi sahibi olmak ve mucitlerini öğretmek
SB.4.4.5	Teknolojik araçların insanlara ve doğaya zarar vermeden kullanılmasını öğretmek
SB.4.6.1.	Küresel çocuk hakları konusunda bilgiler sunmak
SB.4.7.1. SB.4.7.2. SB.4.7.3. SB.4.7.4.	Dünyanın çeşitli (Türkiye'ye komşu, soydaş ve farklı) ülkelerini tanımak. Farklı kültürlere saygı kavramını anlatmak ve farklı kültürel unsurlar (yeme-içme, giyim, oyun vb.) hakkında bilgi içermek
SB.5.2.4. SB.6.1.2.	Kültürel öğelerin (dil, din, tarih vb.), insanları birleştirici etkisini açıklamak
SB.5.4.1.	Teknolojiyi kullanmanın sosyalleşme ve toplumsal ilişkilerdeki etkilerini anlatmak
SB.5.4.2. SB.5.4.3.	Sanal ortamların kullanımı ve güvenlik kuralları ile ilgili açıklamalar içermek. Mesafeli alışveriş, güvenli internet gibi teknolojinin küresel kavramları hakkında bilgiler sunmak
SB.5.4.4. SB.7.4.3.	İcat yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini vurgulamak, icat vb. gelişmelerle bunların etkilerini ele almak
SB.5.7.2.	Devletlerarası ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojilerinin önemini açıklamak
SB.5.7.3.	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemine ilişkin çeşitli değerlendirmelerde bulunmak

SB.5.7.4.	Dünyanın farklı ülkelerine ait ortak miras öğeleri hakkında bilgiler ve örnekler içermek
SB.6.1.3. SB.7.7.3.	Farklı kişilere ve gruplara karşı kalıp yargı, ön yargı, ayrımcılık vb. toplumsal problemler konularında örnekler içermek
B.6.3.4.	Dünyanın değişik bölgelerindeki insan yaşantıları üzerinden farklı (kutup, muson ve ekvatorial vb.) iklim özellikleriyle ilgili bilgi ve veriler içermek
SB.6.4.1.	Sosyal bilimlerin çalışmaları ve bulguları doğrultusunda sosyal bilimlerin toplumsal hayata olan etkisine yönelik örnekler sunmak
SB.6.4.2.	Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin gelecekte yaşamlar üzerindeki etkilerine yönelik fikirler ileri sürmek
SB.6.5.1. SB.6.5.2.	Kaynaklarının ülke ekonomilerindeki öneminin yanı sıra bu kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamı üzerindeki etkilerini analiz etmek
SB.6.6.1. SB.7.6.1.	Dünya üzerindeki farklı yönetim anlayışlarıyla (teokrasi, monarşi, cumhuriyet vb.) ilgili açıklamalar içermek
SB.6.6.6.	Kadının toplumsal hayattaki yerine ilişkin güncel ve tarihten örnekler sunmak. Kadının ekonomiden siyasete birçok farklı konuda temsilinin yanı sıra şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi konular üzerinde durmak
SB.6.7.3. SB.7.7.1. SB.7.7.2.	Ülkelerin ve Türkiye'nin küresel ölçekte üstlendiği (siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel) rollerin yanında bu bağlamda oluşturulan kuruluşları ve örgütleri tanıtmak
SB.6.7.4.	Popüler kültürün, kültürler ve toplumlar üzerindeki etkileri hakkında farkındalık oluşturmak
SB.7.1.3. SB.6.7.4.	Medyanın sosyal etkileşimlerdeki ve değişimlerdeki rolünü ve toplumsal hayata olan etkilerini anlamak
SB.7.1.3.	İletişim kanallarının (Televizyon, İnternet, akıllı telefonlar vb.) insanlar arası etkileşimlerde ve toplumsal olarak kültürlerdeki etkilerini ele almak
SB.7.1.4.	Kitle iletişim özgürlüğü ile temel haklar arasındaki ilişkiyi anlatmak
SB.7.4.1.	Bilginin korunmasının yanında, yaygınlaştırılmasındaki ve aktarılmasındaki değişim ve sürekliliği incelemek
SB.7.4.1.	Geçmişten günümüze yazının icadının serüveninin yanı sıra depolanmasında, yaygınlaştırılmasında ve aktarılmasındaki teknikler üzerinde durmak
SB.7.4.2.	Türk-İslam medeniyetindeki bilim insanlarının, bilimdeki küresel katkılarını ve buluşlarını açıklamak
SB.7.5.2.	Üretim teknolojisindeki küresel gelişmelerin toplumların sosyal ve ekonomik yaşamları üzerindeki etkilerini değerlendirmek
SB.7.5.5.	Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan (sosyal medya uzmanlığı, yapay zekâ uzmanı vb.) mesleklere dair bilgiler içermek
SB.7.6.4.	Demokrasinin egemen olduğu toplumlardaki antidemokratik (darbe vb.) uygulamalara yönelik güncel örnekler sunmak
SB.7.7.4.	Küresel sorunlara (açlık, terör, küresel iklim değişikliği vb.) ilişkin fikirler vermek